

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

BELGELERLE AMASYA SULTAN II. BAYEZİD KÜLLİYESİ

Yüksek Lisans Tezi

Elif Nur DÖNMEZGÜÇ

Ankara – 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI TARİHİ BİLİM DALI

BELGELERLE AMASYA SULTAN II. BAYEZİD KÜLLİYESİ

Yüksek Lisans Tezi

Elif Nur DÖNMEZGÜÇ

Prof. Dr. Abdulkadir DÜNDAR

Ankara – 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
TÜRK İSLAM SANATLARI BİLİM DALI

BELGELERLE AMASYA SULTAN II. BAYEZİD KÜLLİYESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. ABDULKADİR DÜNDAR

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

AD SOYAD

İMZA

1. Prof. Dr. Abdulkadir DÜNDAR

2. Prof. Dr. Murat ÇERKEZ

3. Doç. Dr. Ayşe ERSAY YÜKSEL

Tez Savunması Tarihi: 18.04.2023

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Abdulkadir DÜNDAR danışmanlığında hazırladığım “BELGELERLE AMASYA SULTAN II. BAYEZİD KÜLLİYESİ (Ankara.2023)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 18.04.2023

Adı- Soyadı ve İmza

ELİF NUR DÖNMEZGÜÇ

ÖNSÖZ

Anadolu'da en erken tarihli örnekleri XII. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen Artuklu Beyliği Dönemi'nden Osmanlı Devleti Dönemi'ne kadar inşa edilmiş olan külliyeler, camiye merkezine alarak farklı fonksiyonlarda, bir kısmı sosyal hizmet amacını taşıyan, bir kısmı ise kuruma kazanç getirmesi amacıyla yapılan yapılardır.

Tezimizde Anadolu coğrafyasında inşa edilmiş olan bu yapılardan biri olan XV. yüzyılın son çeyreğinde Sultan II. Bayezid'in tahta çıkışının ardından Amasya'da inşa ettirmiş olduğu külliye ve bu külliye bünyesinde yer alan yapıların inşasından günümüze tarihsel süreçlerini ulaşılabildiğimiz belgeler ışığında ortaya koymaya çalıştık.

Tez, giriş, iki bölüm, sonuç ve eklerden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın konusuna önemine ve sınırlarına, kullanılan yöntem ve kaynaklarına, Amasya ilinin coğrafi durumuna ve kısaca tarihine yer verilmiştir. Birinci bölümde XV. Yüzyıla kadar Osmanlı külliyelerinin genel özellikleri ve Sultan II. Bayezid dönemi, hayatı ve eserleri kısaca ele alınmıştır. Çalışmamızın ana konusu olan ikinci bölümde Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi ve külliyesi oluşturan yapılar, arşiv belgeleri ışığında detaylı olarak incelenmiştir.

Bu çalışmamın hazırlanmasında, beni her zaman destekleyen aileme, arkadaşlarıma, hocalarıma ve danışmanım, değerli hocam Sayın Prof. Dr. Abdulkadir DÜNDAR'a teşekkür ve minnetlerimi sunarım. Ayrıca, Osmanlı arşiv belgelerinin korunması ve erişilebilir hale getirilmesine yönelik çalışmalar yürüten Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ve Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'na ve çalışanlarına teşekkür ederim.

Elif Nur DÖNMEZGÜÇ

Ankara 2023

İÇİNDEKİLER TABLOSU

ÖNSÖZ	3
KISALTMALAR.....	5
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ.....	6
PLANLAR DİZİNİ.....	10
GİRİŞ.....	11
1. KONUNUN ÖNEMİ VE SINIRLARI	11
2. YÖNTEM VE KAYNAKLAR.....	11
3. AMASYA’NIN COĞRAFYA VE TARİHİ.....	13
3.1. Coğrafya.....	13
3.2. Tarihi	15
I.BÖLÜM: SULTAN II. BAYEZİD’İN HAYATI, ESERLERİ VE XV. YÜZYILA KADAR OSMANLI KÜLLİYELERİ	22
1. 1. SULTAN II. BAYEZİD’İN HAYATI ESERLERİ.....	22
1.2. XV. YÜZYILA KADAR OSMANLI KÜLLİYELERİ.....	26
II.BÖLÜM: BELGELERLE AMASYA SULTAN II. BAYEZİD KÜLLİYESİ... ..	33
2.1. KÜLLİYİYİ OLUŞTURAN YAPILAR	39
2.1.1 Cami.....	42
2.2.2. Medrese	98
2.2.3. İmarat	109
2.2.4. Şehzade Osman Çelebi Türbesi.....	121
2.2.5. Muvakkithâne.....	127
2.2.6. Kar Sebili/Türbe?	140
2.2.7. Şadırvan	144
SONUÇ	152
EKLER	167
ÖZET	192
ABSTRACT	193

KISALTMALAR

A.Ü. İ. F.: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

B.O.A.: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BEO: Bâbîâli Evrak Odası

Bkz.: Bakınız

C.EV: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Evkaf

DIA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

H.: Hicri

HAT: Hatt-ı Hümâyûn

Haz.: Hazırlayan

M.: Miladi

Md.: Madde

T.K: Türk Kültürü

T.T.K: Türk Tarih Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

Ts.: Tarihsiz

V.G.M: Vakıflar Genel Müdürlüğü

YY.: yüzyıl

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1. Amasya'nın Kaynaklarda Geçen En Eski Fotoğraflarından Biri (1861-1872)	15
Fotoğraf 2. Amasya Fotoğrafında Yer Alan Sultan II. Bayezid Külliyesi (1906)	16
Fotoğraf 3. Amasya Şehri'nin Sefaretname-i İran isimli eserde yer alan bir minyatürü	17
Fotoğraf 4. Fotoğrafın Arşivde Geçen Adı: Amassia with its great natural defenses (21 Nisan 1915)	19
Fotoğraf 5. Avlu Giriş Kapıları Günümüz Fotoğrafları (2022)	35
Fotoğraf 6. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Haziresi (2022)	37
Fotoğraf 7. Hazire içerisinde Yer Alan Mezar Taşları ve Meçhul Mezar Taşı Başlıkları (2022)	37
Fotoğraf 8. Cami güney-doğu köşesinde Yer Alan Parça Taşlar (2022)	38
Fotoğraf 9. Amasya Sultan II. Bayezid Çeşmesi (2022)	39
Fotoğraf 10. Sultan II. Bayezid Camii Kuş Bakışı Görünümü (1926)	40
Fotoğraf 11. Mağdenüs Köprüsü (VGM Arşivi)	41
Fotoğraf 12. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi ve Mağdenüs Köprüsü	42
Fotoğraf 13. Amasya Sultan II. Bayezid Camii Giriş Portalinin İç Kısmı (1926)	45
Fotoğraf 14. Giriş portali sağ mihrabiye üzerinde bulunan kitabe (2022)	46
Fotoğraf 15. Taç kapı kemeri üstünde yer alan kitabe (2022)	47
Fotoğraf 16. Giriş Portalini sol mihrabiye üzerinde yer alan kitabenin son kısmı (2022)	48
Fotoğraf 17. Son Cemaat Mahalli Batı Yönünde kalan Pencere ve Dış Mihrap (2022)	49
Fotoğraf 18. Son Cemaat Mahalli Doğu Yönünde Kalan Pencere ve Dış Mihrap (2022)	49
Fotoğraf 19. Cami Yan Sahınlar (1926)	53
Fotoğraf 20. Cami Kandillerinin Yakılıp Söndürülmesi İçin Kullanılan Makara (2022)	53
Fotoğraf 21. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Yan Sahınlar (1926)	54
Fotoğraf 22. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi (SALT Research)	55
Fotoğraf 23. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Mihrap Önü Kubbesi Şemse ve Kalem İşleri (2022)	57
Fotoğraf 24. İkinci Kubbe Müsenna Yazı Şeridi - Tevbe Suresi-18 (2022)	58
Fotoğraf 25. Cami İç Mekân Süslemelerinden Bir Detay (1926)	59
Fotoğraf 26. Mihrap Önü Kubbesi ve Müsenna Yazı Şeridi (Ali İmran-96)	60

Fotoğraf 27. Kible Aksanındaki Kubbe Kasnaklarında Yer Altında Yer Alan Yazılar (2022)	60
Fotoğraf 28. Cami İçinden Bir Fotoğraf – Kalemişleri ve Mihrap Üzerindeki Tablolar (1926)	61
Fotoğraf 29. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Taşıyıcı Kolonlarda Bulunan Köşe Sütun ve Kum Saati Detayları (2022)	62
Fotoğraf 30. Cami İkinci Kubbe Altı Ve Arka Mekân (1926)	63
Fotoğraf 31. Taç Kapı Üzerinde Yer Alan İnşa Kitabesinin Bir Kısmı (1932)	64
Fotoğraf 32. Taçkapı Detaylar (1932)	64
Fotoğraf 33. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Giriş Portalı Stalaktitleri	65
Fotoğraf 34. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Taç Kapısı (1932)	66
Fotoğraf 35. Sultan II. Bayezid Cami Mihrap Üzerinde Yer Alan Atlas Ka'be Örtüsü (2022)	67
Fotoğraf 36. Mihrap Üzerinde Yer Alan Müsenna Tablo (2022)	68
Fotoğraf 37. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Mihrabı Günümüz (2022)	69
Fotoğraf 38. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Minberi (2022)	70
Fotoğraf 39. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Minberi Köşk bölümü tezyinatı	71
Fotoğraf 40. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Minberi Külâh Süslemeleri (2022)	72
Fotoğraf 41. Sultan II. Bayezid Cami Bakır Şamdanları Sağ-Sol (2022)	73
Fotoğraf 42. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Mihrabı ve Şamdanlar (2000 Öncesi) .	74
Fotoğraf 43. Sultan II. Bayezid Cami Müezzin Mahfeli (2022)	74
Fotoğraf 44. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Son Cemaat Mahalli, Dış Mihrabı ve Mükebbire (1926)	76
Fotoğraf 45. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Son Cemaat Mahalli (1926)	77
Fotoğraf 46. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Son Cemaat Mahalli Sütun Mukarnasları ve Kubbeye Geçiş ve Kubbe Kasnağı Detayları (1926)	78
Fotoğraf 47. Son Cemaat Mahalli Pencere Alınlığı Farsça Beyit- 1932	79
Fotoğraf 48. Son cemaat mahallinde yer alan dış mihraplar	79
Fotoğraf 49. Amasya sultan II: Bayezid Camii Minareleri 1926 (Riefstahl, R. M)	80
Fotoğraf 50. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Sağ ve Sol Minare Şerefeleri ve Bezeme Detayları	81
Fotoğraf 51. Amasya Sultan II. Bayezit Cami, Şadırvan ve Muvakkithane	82
Fotoğraf 52. Amasya Sultan Bayezid Cami Son Cemaat mahalli cami duvarında bulunan mükebbire (2022)	83

Fotoğraf 53. 1939 Depreminden Sonra Son Cemaat Mahalli ve Mükebbire (VGM Arşivi)	84
Fotoğraf 54. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Kuş Köşkü (2022)	85
Fotoğraf 55. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Doğu Cephesinde Yer alan Kuş Köşkü (1926)	86
Fotoğraf 56. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Son Restorasyon Öncesi Kürsü.....	86
Fotoğraf 57. Amasya Sultan II. Bayezid Cami kürsüsü restorasyon sonrası (2022).....	87
Fotoğraf 58. Amasya II. Bayezid Cami Pencere Kanatları (Amasya Arkeoloji Müzesi)	88
Fotoğraf 59. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Ahşap Pencere Kanatları Detay	88
Fotoğraf 60. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Kapı Kanatları Eşkenar Dörtgenlerin Genişletilmesi Detay	90
Fotoğraf 61. 1939 Erzincan Depremi Sonrası II. Bayezid Cami (SALT Research)	92
Fotoğraf 62. 1939 Depremi Sonrası Mihrap Önü Kubbesindeki Hasar (VGM Arşivi)	93
Fotoğraf 63. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi ve Müştemilattan Bahsi Geçen Avlu İhata Duvarı Yakınındaki Tuvaletler (A. Gabriel)	95
Fotoğraf 64. Koç Üniversitesi Dijital Koleksiyonu- Türkiye'deki çeşitli şehirlerinde bulunan camilerin onarım masraflarına ilişkin el yazması (1935-1936).....	95
Fotoğraf 65. Deprem sonrası Cami (VGM Arşivi)	96
Fotoğraf 66. Sel Sonrası Amasya Sultan Bayezid Cami ve Şadırvanı (SALT Research)	96
Fotoğraf 67. Deprem Sonra Amasya ve Sultan II. Bayezid Cami (SALT Research) ...	97
Fotoğraf 68. Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi İçerisinde Yer Alan Kütüphane Detaylar	102
Fotoğraf 69. Dershane Bölümü Kubbeye Geçiş Pandantif Detayları (2022).....	102
Fotoğraf 70. Amasya Sultan II. Bayezid Medresesi İçerisinde Yer Alan Kütüphane (1926)	104
Fotoğraf 71. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Medresesi (2022)	105
Fotoğraf 72. Depremi Sonrası Amasya Sultan II. Bayezid Medresesi Avlusundan bir Fotoğraf	106
Fotoğraf 73. Deprem sonrası inşa edilen evler - 1939 Sonrası (SALT Research)	107
Fotoğraf 74. Amasya Sultan II. Bayezid Medresesi Günümüz (2022)	108
Fotoğraf 75. Medrese Avlusundan 1984 Yılına Ait Bir Fotoğraf	108
Fotoğraf 76. Sultan II. Bayezid Medresesi Revakları Çapraz Tonozları (1984).....	109

Fotoğraf 77. Amasya Sultan II. Bayezid İmaretı (Ortada Yer Alan Matbah Bölümü - 2022).....	113
Fotoğraf 78. İmarethaneye Ait Bir Fotoğraf 1926.....	117
Fotoğraf 79. Deprem Sonrası II. Bayezid İmaretı	119
Fotoğraf 80. Amasya Sultan II. Bayezid İmaretı ve Cami	120
Fotoğraf 81. Amasya Sultan II. Bayezid İmaretı ve Cami 1926	121
Fotoğraf 82. Amasya Sultan II. Bayezid İmarethane, ty.	121
Fotoğraf 83. Amasya Şehzade Osman Türbesi Giriş Açıklığı Üzerinde Yer Alan Kitabe Eski Hali	122
Fotoğraf 84. Amasya Şehzade Osman Türbesi Giriş Açıklığı Üzerinde Yer Alan Kitabe Son Restorasyondan Sonraki Hali (2022)	122
Fotoğraf 85. Şehzade Osman Çelebi Türbesi (1939) VGM Arşivi	124
Fotoğraf 86. “Amasya Şehzade Osman Türbesi” Olarak Belirtilen İç Mekân Fotoğrafı (SALT Research).....	124
Fotoğraf 87. Amasya Şehzade Osman Türbesi Günümüz Kubbe içi Fotoğrafı (2022)	125
Fotoğraf 88. Amasya Şehzade Osman Türbesi Kible Duvarındaki Mihrap Nişi ve Sanduka (2022).....	126
Fotoğraf 89. 1939 Erzincan Depremi Sonrası Şehzade Osman Çelebi Türbesi (SALT Research)	126
Fotoğraf 90. Amasya Şehzade Osman Türbesi Dış Cepheden Görünüşü (2022)	127
Fotoğraf 91. Muvakkithane Giriş Kapısı Üzerinde Yer Alan Kitabe (2022).....	130
Fotoğraf 92. Amasya Sultan II. Bayezid Muvakkithânesi Günümüz (2022).....	131
Fotoğraf 93. Amasya Sultan Bayezid Cami, Muvakkithane ve Şadırvan	131
Fotoğraf 94. Muvakkithane iç kısım kapı üzerinde yer alan kitabe (2022).....	132
Fotoğraf 95. Muvakkithâne Batı Duvarında Bulunan Barok Süslemeli Niş	134
Fotoğraf 96. Güney Cephe Duvarı Barok Bezemeleri	135
Fotoğraf 97. Kuzey Cephe Duvarı Barok Bezemeleri.....	136
Fotoğraf 98. Doğu Cephesi Duvarı Giriş Kapısı Arkası	136
Fotoğraf 99. Nişin Yanındaki Gömülü Dolabın Bezemeleri.....	136
Fotoğraf 100. Muvakkithâne İç Mekân Tavanı (2022)	137
Fotoğraf 101. Muvakkithâne Tavan Eteklerinde Bulunan Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Tasviri (2022)	137
Fotoğraf 102. Güneş Saatinin Müze Bahçesinde iken çekilen bir fotoğrafı (2019)....	139
Fotoğraf 103. Amasya Sultan II. Bayezid Muvakkithânesine Ait Güneş Saati (2022)140	

Fotoğraf 104. Medrese Avlu Giriş Portalı, Muvakkithane, Cami ve Medrese Arasında Kalan Yapı (1926)	141
Fotoğraf 105. Sultan II. Bayezid Camii Son Cemaat Mahalli (1926)	143
Fotoğraf 106. Amasya Sultan II. Bayezid Şadırvanı Kubbe Tavan Motifi (2022)	146
Fotoğraf 107. Amasya Sultan II. Bayezid Şadırvanı Tasvir ve Yazı Şeridi.....	147
Fotoğraf 108. Amasya Sultan II. Bayezid Şadırvanı Tasvir ve Yazı Şeridi (2022)	147
Fotoğraf 109. Amasya Sultan II. Bayezid Şadırvanı Tasvir ve Yazı Şeridi.....	148
Fotoğraf 110. Amasya Sultan II. Bayezid Şadırvanı Tasvir ve Yazı Şeridi.....	148
Fotoğraf 111. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Avlusunda Yer alan İki Şadırvanın Fotoğrafı (1926)	150
Fotoğraf 112. F-54.1.2 Envanter Numaralı Kitabe	151

PLANLAR DİZİNİ

Plan 1. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Avlusu Orta ve Yan Eksenler (A. Ataman)	36
Plan 2. Amasya sultan II. Bayezid Cami Planı (İ. Aydın Yüksel).....	51
Plan 3. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Kesiti (İ. Aydın Yüksel).....	52
Plan 4. Sultan II. Beyazıt Külliyesi Gözlem Haritası (Ç. Seçkin ve H. Türkoğlu).....	56
Plan 5. Amasya II. Bayezid Medresesi Planı (İ. Aydın Yüksel).....	99
Plan 6. Amasya II. Bayezid Medresesi Kesiti (İ. Aydın Yüksel)	106
Plan 7. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi (A. Gabriel)	110
Plan 8. Amasya II. Bayezid İmaretı Kesiti (A. Gabriel).....	111
Plan 9. Amasya II. Bayezid İmaretı ve Şehzade Osman Türbesi Planı (Yüksel).....	112
Plan 10. Amasya II. Bayezid İmaretı ve Bölümleri (İ. Aydın Yüksel).....	112
Plan 11. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Muvakkithâne Planı (Y. Önge).....	129

GİRİŞ

1. Konunun Önemi ve Sınırları

Amasya, Osmanlı Devleti'nin en önemli şehirlerinden biri olarak birçok önemli tarihi yapıya ev sahipliği yapmaktadır. Çalışmanın konusu olan Sultan II. Bayezid Külliyesi hem Amasya'nın en önemli tarihi yapılarından biridir hem de Osmanlı mimarisi ve külliyelerinin eşsiz örneklerinden biridir.

Sultan II. Bayezid Külliyesi, erken Osmanlı döneminde inşa edilen önemli bir külliye'dir. Külliye'nin tarihsel önemi, mimari özellikleri, kullanım amacı ve toplumsal işlevi gibi konular, Türk tarihi ve Osmanlı mimarisi hakkında önemli bilgiler sağlamaktadır. Sultan II. Bayezid Külliyesi aynı zamanda, bugün Amasya şehrinin turistik mekanları arasında yer almaktadır ve turizm açısından da önem taşımaktadır.

Bu tez, sadece Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi hakkındaki belgeleri ve literatürü kullanarak yapılan bir çalışmadır. Osmanlı dönemi Amasya kenti ile sınırlıdır ve külliye'nin tarihî, mimari ve toplumsal özelliklerini incelemektedir. Tez, külliye ile ilgili elde edilen arşiv belgeleri, vakfiye, eski haritalar, fotoğraflar, gravürler, arkeolojik buluntular, seyahatnameler ve bazı tarihi kaynaklardan elde edilen bilgilerle sınırlıdır.

Tarihi bir yapı olan Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi, Osmanlı Devleti'nin kültürel mirasına önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, külliye'nin yapıldığı tarihten günümüze kadar belgelerle ayrıntılı bir şekilde ortaya konulması Osmanlı mimarisi, tarihi ve kültürü açısından oldukça önemlidir.

2. Yöntem ve Kaynaklar

Bu tez, tarihi belgelere dayalı bir araştırma olup, elde edilen bu belgeler ışığında Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi'ni inşasından günümüze kadar olan tarihi süreç içerisinde inşası, mimarisi ve günümüze kadar olan restorasyon çalışmaları gibi konuları ele almaktadır. Ayrıca, yine belgeler özelinde külliye'nin mimari özellikleri, süslemeleri

ve diğer sanatsal detayları da incelenmiştir. Çalışmada, Amasya Sultan II. Bayezid Kllyesi'nin tarihi ve kültürel önemi vurgulanarak, Türk mimarisine ve Osmanlı dönemi kültürüne olan katkısının ortaya konulması hedeflenmiştir.

Bu amaçla Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde, Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) Vakıf Araştırma Merkezi'nde, Alman Arkeoloji Enstitüsü Dijital Veri Tabanı Arachne'de, Farabi Digital Library, SALT Research evrimii arşivlerinde araştırmalar yapılmıştır.

Amasya'da Sultan II. Bayezid Kllyesi'nin bulunduğu Amasya şehri ve kllye farklı zamanlarda ziyaret edilerek alan araştırması yapılmıştır. Bu araştırmalar esnasında belgelerden ve tarihi kaynaklardan elde edilen bilgiler yapının mevcut durumuyla karşılaştırılmıştır.

Araştırma için, öncelikle yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu kaynaklar, Osmanlı arşivlerindeki vakıf belgeleri, seyahatnameler, kronikler, fermanlar ve diğer ilgili belgelerdir. Bu belgeler arasında yer alan kllyenin Arapça vakfiyesinin tercümesinden yararlanılmış ve Osmanlı Türkçesi olan belgeler de transkribe edilerek çalışmanın ilgili bölümlerinde kullanılmıştır.

Mimari analiz yapmak için bu zamana kadar literatüre kazandırılmış olan kllyeye ait plan, kesit ve çizimler bir araya toplanmış ve tez içerisinde değerlendirilmiştir. Bu izimler, yapıyı detaylı bir şekilde incelememize olanak sağlamıştır.

Çalışma boyunca atıf ve kaynakça düzenlemesi yapılırken Zotero alıntı ve kaynakça yönetim yazılımı kullanılmış ve atıf sistemi olarak İSNAD atıf sistemi 2.versiyon kullanılmıştır.

3. Amasya'nın Coğrafya ve Tarihi

3.1. Coğrafya

Amasya ili, Orta Karadeniz bölgesi, Yeşilırmak Nehri'nin kuzeyinde, dağlık bir bölgede kurulmuş tarihi öneme sahip bir şehirdir. Coğrafi konumu nedeniyle Amasya, tarih boyunca stratejik bir öneme sahip olmuştur. Doğal güzellikleri, tarihi yapıları ve kültürel zenginlikleri ile dikkat çeken Amasya, antik çağlardan itibaren birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır.¹

Anadolu topraklarının en aktif *Kuzey Anadolu Fay hattı (KAF)* üzerinde yer alan Amasya şehri² tarih boyunca birçok deprem ile karşı karşıya kalmış ve şehrin tarihi dokusu zaman zaman hasar görmüştür. Araştırmanın konusu olan Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi üzerinde bulunduğu bu coğrafya sebebiyle tarih boyunca hem depremlere hem de Yeşilırmak havzasında yer alması sebebiyle su taşkınlarına maruz kalarak tahrip olmuştur.

Amasya şehri hakkındaki bilgilere ulaşabildiğimiz en eski kaynak olarak Eskiçağ döneminin ünlü coğrafyacısı Strabo'nun (MÖ 63- MS 21) on yedi ayrı kitaptan oluşan *Geographika*³ isimli eseri karşımıza çıkmaktadır. Batıda Atlas Okyanusundan doğuda İndus ırmağına kadar uzanan bir coğrafya hakkında detaylı bilgiler veren bu eserde

¹ İlhan Şahin, Feridun Emecan, "Amasya", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991), 3/1-2.

² İhsan Ketin, "Kuzey Anadolu Fayı Hakkında", *Bulletin of the Mineral Research and Exploration* 72 (1969), 19-24.

³ Yazıldığı dönemde bilinen dünya hakkında ansiklopedik özelliklere sahip olan bu eseri I-II. kitaplarında coğrafya bilimi ve coğrafyacılar hakkında; III-XI arası kitaplarda İspanya, Galya, İtalya, Doğu Avrupa ve Kuzey Avrupa, Balkanlar, Yunanistan, XI-XVI arası kitaplarda Asya, XVII. Kitapta ise Afrika konu edinilmiştir.

Anadolu'yu konu edinen 12,13 ve 14. kitaplar içerisinde Amasya ve çevresini konu edinen bölüm ise 12. kitapta yer almaktadır.

Strabo, Amasya'nın konumu, coğrafi özellikleri ve tarihi hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Şehrin bir vadide yer aldığını, İris Nehri'nin geçtiğini, yüksek ve dik bir kayalık üzerine kurulduğunu, her iki tarafında da sur duvarlarının bulunduğunu, iki kuleli tepelerin içinde saraylar ve kral mezarlarının bulunduğunu, şehir merkezindeki su rezervuarlarından bahsetmiştir. Ayrıca, Amasya'nın kuzeyindeki Chiliocomum adlı verimli bir düzlük ve Pimolisene ve Diacopene gibi bölgelerin bulunduğunu, Mithridates Savaşı nedeniyle birçok yıkılmış kale ve terk edilmiş arazi yer aldığını, ancak şehir çevresindeki ormanlık alanların varlığını ve tüm bölgenin konut için uygun olduğunu belirtmiştir.⁴

Hüsamettin'in kaydına göre ayrı bir vilayet olmadan önce ise Sivas iline bağlıdır.⁵ Bir vadi tabanı üzerine kurulmuş olan bu şehrin ortasından Yeşilırmak (İris) isimli nehir geçmektedir.⁶ Canik Dağları'nın güneyinde bulunan Amasya Yeşilırmak ve Tersakan Irmağı'nın birleştiği noktanın hemen batısında yer almaktadır. Şehrin hemen ortasından geçen Yeşilırmak yaklaşık 40-50 metre genişliğe sahip olup, deniz seviyesinden yüksekliği ise şehir içerisi baz alındığında 390 metredir.⁷

Amasya ilinin iklimi ise bulunduğu bölge açısından iki farklı özelliğe sahiptir. Güney kesimlerde yayla iklimi hâkim iken, kuzey kesimlerinde ise daha sert bir iklim

⁴ Strabo, *The Geography*, çev. Horace Leonard Jones (Harvard University Press, 1928), V/447-449.

⁵ Abdîzâde Hüseyin Hüsâmeddîn Yasar, *Amasya Tarihi*, ed. Songül Keçeci Kurt vd. (Amasya: Amasya Belediyesi, 2022), 1-4/75.

⁶ Sivas Köseadağ'dan kaynağını alan Yeşilırmak, Tokat, Amasya ve Samsun illerinden geçerek Çarşamba'dan Karadeniz'e dökülmektedir.

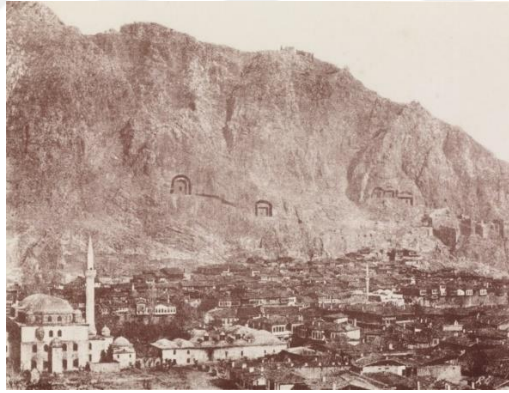
⁷ Metin Tuncel, "Yeşilırmak", *İslam Ansiklopedisi*, ts., XIII/400.

hakimdir. Yüksek kesimleri hariç kışlar ılık yazlar ise sıcak geçer. Kuzey kesimde yer alan Akdağ Karadeniz tarafından gelen soğuk havayı büyük ölçüde engellemektedir.⁸

Yüksek dağlarla çevrili dar bir vadide kurulmuş olan Amasya şehrinin merkezinde yer alan ormanlar çoğunlukla Akdağ bölgesinde yer almakla birlikte, yükseklerde sarıçam, karaçam ve kayın, düşük rakımlarda kızılçam, ardıç, meşe, gürgen ve titrek kavak gibi türler görülmektedir. Bunların yanı sıra yabani ahlat ve erik gibi ağaççıklar, sürünücü ardıç gibi çalı formları da vardır.⁹

3.2. Tarihi

Amasya şehrinin tarihi, milattan önce 3000'li yıllara kadar uzanmaktadır. Hitit, Frig, Pers, Roma, Bizans, Danişment, Selçuklu ve Osmanlı gibi birçok medeniyet, Amasya'da hüküm sürmüştür. Bu nedenle, Amasya'nın tarihi, oldukça zengin ve çeşitlidir. Ayrıca Amasya, Osmanlı Devleti'nin önemli bir şehri olmuştur.¹⁰

Fotoğraf 1. Amasya'nın Kaynaklarda Geçen En Eski Fotoğraflarından Biri (1861-1872)¹¹

⁸ Cevat Gürsoy, "Samsun Gerisinde Karadeniz İntikal İklimi", *AÜ DTCTF VIII* (1950), 113-118.

⁹ Bkz. Amasya İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Coğrafi Konum ve Harita, Bitki Örtüsü, <https://amasya.ktb.gov.tr/TR-59461/bitki-ortusu.html>, Erişim Tarihi: 15.10.2022.

¹⁰ İlhan Şahin, Feridun Emecan, "Amasya", 3/1-2.

¹¹ Fotoğrafın The J. Paul Getty Museum Collection'da geçen adı: "Pont. Amasia. Tombes royales"

Jules Delbet ve Rose-Joseph Lemercier, negative 1861; print 1872, 20.3 × 26.7 cm (8 × 10 1/2 in.),

The J. Paul Getty Müzesi arşivinden ulaşılmış olduğumuz bu fotoğrafın tarihi, müze kayıtlarında Jules Delbet ve Rose-Joseph Lemercier isimli Fransız fotoğrafçılar tarafından negatifi 1861 yılına ait olup, baskısı ise 1872 yılında yapılmıştır. Fakat MENÇ'in bu fotoğraf özelinde bahsetmiş olduğu 1858 tarihi bilgisine müze arşivinde rastlanmamıştır. Fotoğrafın sol alt kısmında Sultan Bayezid Cami'si yer almaktadır. Caminin hemen doğusunda imarethane ve türbe dikkat çekmektedir. Caminin batı kısmında yer alan medrese ise objektifte yer almamıştır.

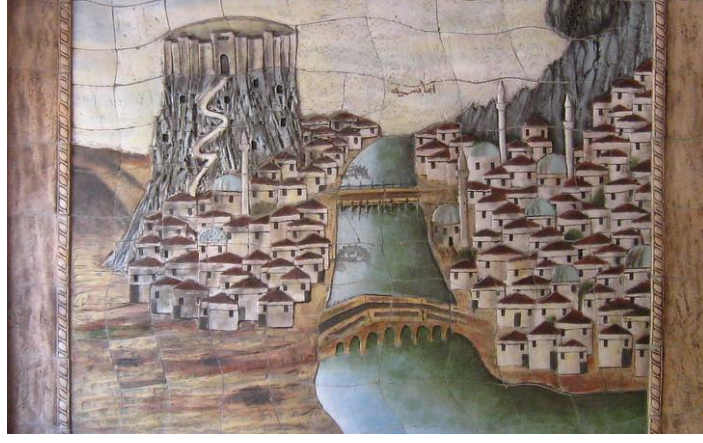

Fotoğraf 2. Amasya Fotoğrafında Yer Alan Sultan II. Bayezid Külliyesi (1906)¹²

Amasya şehrine ait en eski fotoğraflardan biri olan 1906 yılına ait bu fotoğrafın merkezinde Yeşilirmak'ın hemen yanında yer alan Sultan II. Bayezid Külliyesi görülmektedir. Ayrıntılı olarak bakıldığında camiyi, medreseyi, imarethaneyi, Şehzade Osman Türbesini ve cami giriş portalının hemen karşısına düşen şadırvanın külah şeklindeki çatısı ayırt edilebilmektedir.

The J. Paul Getty Museum, Los Angeles, 84.XL.737.4.2.30,
<https://www.getty.edu/art/collection/object/108PZK> Erişim Tarihi: 15.07.2022.

¹² Amasya'daki Kral Mezarları. Birinci katta II. Bayezid Camii bulunmaktadır. - 1906 - Aikaterini Laskaridis Vakfi, Yunanistan - CC BY-NC.

Fotoğraf 3. Amasya Şehri'nin Sefaretname-i İran isimli eserde yer alan bir minyatürü¹³

Bozoklu Osman Şakir Efendi tarafından 1811 yılında kaleme alınan Musavver Sefaretname-i İran isimli elçilik raporunda yazar tarafından resmedilmiş bir Amasya portresi yer almaktadır. Bu tasvirde dağlar arasındaki dar bir vadide kurulmuş olan Amasya'nın ortasından geçen Yeşilırmak ile tarihi formunu koruyan yapısı dikkatleri çekmektedir. Dağ üzerinde bulunan Kral Kaya Mezarları, kale yolu, şehir içerisinde yükselen minareler, ırmak üzerinde yer alan köprüler şehrin temel özelliklerini yansıtmaktadır.

Amasya tarih boyunca coğrafi konumu sebebiyle gözde şehirlerden biri olmuştur. Anadolu coğrafyasında tarihi anıtlar açısından en zengin şehirlerden birisidir. En eski dönemlerden günümüze kadar her devirden kalıntıları büyük ölçüde korumayı başarmış olan Amasya'da Pontus krallarına ait mezarlardan konaklara, köprülere, camilere, medreselere¹⁴ kadar çok sayıda hem İslam öncesi hem de Türk-İslam dönemlerine ait eserleri barındırmaktadır. Antik dönemde uzun bir süre Pontus Krallığına başkentlik yapmış, ardından Roma Egemenliği döneminde de zengin bir kent olarak varlığını

¹³ Osman Şâkir - Güray Önal, *Musavver sefâretnâme-i İran: resimli İran sefâretnâmesi: (inceleme - metin - tıpkıbasım)* (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2018), 192-193.

¹⁴ Helmut von Moltke, *Moltke'nin Türkiye Mektupları* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1969), 145.

sürdürür ve metropolis¹⁵ unvanını taşır.¹⁶ Bizans Dönemi'nde de metropolis unvanını sürdürmüş olan şehir VII-XI. yüzyıllar arasında uygun stratejik konumu ile hem askeri birlikler hem de halk için müstahkem bir nokta olmuştur.¹⁷

Amasya'nın ne zaman ve kimin önderliğinde Türklerin eline geçtiğine dair net bir bilgi olmamakla beraber, 462/1071 Malazgirt Savaşı sonrası¹⁸ Türklerin bu bölgede etkin olmaya başladıkları bilgisi, 467/1075 yılında Melik Ahmed Dânişmend Gâzi'in kontrolü altında bulunduğu bilgisi¹⁹ kaynaklarda yer almaktadır.²⁰

¹⁵ Metropolis, (the mother city) Yunanca “anne” anlamına gelen “μήτηρ” ve şehir anlamına gelen “πόλις” kelimelerinden oluşmaktadır. Büyük, zengin ve eski şehirler için kullanılmış bir ifadedir. Latinlerde ise karşılığı “Civitas”dır. S.W. Stevenson, CR Smit & F.W. Madden (1889). Dictionary Of Roman Coins. Erişim Tarihi: 07.06.2021.

¹⁶ Kani Kuzucular, *Amasya Kentinin Fiziksel Yapısının Tarihsel Gelişimi* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi, 1994), 19.

¹⁷ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/178; İlhan Şahin, Feridun Emecan, “Amasya”, 3/2-3; Kuzucular, *Amasya Kentinin Fiziksel Yapısının Tarihsel Gelişimi*, 16.

¹⁸ Aksaraylı Kerimeddin Mahmud, *Selçuki Devletler Tarihi*, çev. M. Nuri Gençosman (Ankara: Recep Usluoğlu Basımevi, 1943), 113.

¹⁹ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/86-87.

²⁰ Ali Sevim - Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2020), 90-91.

Fotoğraf 4. Fotoğrafın Arşivde Geçen Adı: *Amassia with its great natural defenses* (21 Nisan 1915)²¹

Anadolu Selçukluları Devleti döneminde izzet ve şeref şehri anlamında “Dâru’l-izz”²² olarak adlandırılan Amasya şehri, II. Kılıçarslan’dan sonra Nîzameddin Argunşah yönetimine girmiştir. 1243 Köseadağ Savaşı ile bölge Moğol valilerin kontrolü altına girmiştir. Selçuklu Sultanı II. Gıyâseddin Mesud’un oğlu Tâceddin Altınbaş tarafından idare edilen Amasya, sonrasında Sivas’ta hüküm süren Eretna’nın hakimiyeti altına girmiştir. Daha sonra Emîr Hacı Şadgeldi Eretnaoğlu Ali Bey’i yenerek Amasya’nın idaresini devralmıştır.²³ Hacı Şadgeldi ve Melik Ahmed, Kadı Burhâneddin ile siyasî çekişmeler yaşamıştır. Selçuklu döneminden günümüze ulaşabilmiş yapılar arasında Burmalı Minare Cami²⁴ (1237-1246), Halifet Gazi Medresesi ve Türbesi²⁵ (606/1209-

²¹ LOT 13559, no.36 [P&P], Digital Id: ppmsca 05021 //hdl.loc.gov/loc.pnp/ppmsca.05021. <https://www.loc.gov/item/2004672921/> Erişim Tarihi: 15.07.2022.

²² Osman Turan, *Selçuklu Zamanında Türkiye* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1984), 621.

²³ İlhan Şahin, Feridun Emecan, “Amasya”, 3/1-2.

²⁴ Semavi Eyice, “Burmalı Minare Camii ve Türbesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/444-445.

²⁵ Aynur Durukan, “Halifet Gazi Medresesi ve Türbesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/30-31.

10), Gökmedrese Camii (665/1266-67) ve Torumtay Türbesi²⁶ (677/1278-79) bulunmaktadır. Bu yapıları konu edinen birçok çalışmalar yapılmıştır.

Daha sonra Hacı Şadgeldi'nin oğlu Ahmed dönemin Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid ile iş birliği yaparak Kadı Burhâneddin'e karşı şehri müdaafa etmiş ve mücadeleler sonucunda 1398 tarihinde Amasya'yı Osmanlı topraklarına katmıştır.²⁷

Amasya klasik Osmanlı mülki yapısı içerisinde merkezi Sivas olan “Eyalet-i Rûm” isimli bölgede “Rûmiyye-i suğrâ” adı verilen yörede yer alan bir sancaktır.²⁸

Osmanlı Devleti yönetimine girdikten XVI. yüzyıl ortalarına kadar hanedan mensubu şehzadelerin yönetim tecrübesi kazanabilmeleri için gönderildikleri önemli bir merkez olma durumunu korumuştur. I. Bayezid (1360-1403), I. Mehmed (1383-1421), II. Murad (1404-1451), II. Mehmed (1432-1481), II. Bayezid (1447-1512), I. Selim (1470-1520) ve III. Murat (1546-1595) burada sancak beyi olarak bulunduktan sonra tahta çıkmışlardır. Ayrıca II. Murad'ın oğlu Şehzade Alâeddin (1425-1443), II. Bayezid'in oğlu Şehzade Ahmed (1465-1513), Kanuni'nin oğulları Şehzade Mustafa (1515-1553) ve Şehzade Bayezid (1525-1561) de Amasya'da idarecilik yapmışlardır. Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinden sonra, merkeze daha yakın olan şehzade sancaklarından biri olan Manisa önem kazanmaya başlamıştır. Amasya'nın merkezden uzakta bulunması sebebiyle, XVI. yüzyıl ortalarından itibaren şehir bu özelliğini kaybetmiştir.²⁹

²⁶ Bkz. Selda Kalfazade, “Gökmedrese Camii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/140.

²⁷ Sevim - Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, 547-600.

²⁸ Ali Açıklak, “Rum Eyaleti”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008), 35/225.

²⁹ İlhan Şahin, Feridun Emecan, “Amasya”, 3/3.

Osmanlı döneminde Amasya, kültürel ve sosyal açıdan oldukça zengin bir şehirdi. Şehir, birçok medrese, cami, kervansaray ve han gibi yapılarla donatılmıştır. Ayrıca, Osmanlı döneminde Amasya'da birçok dini ve sosyal etkinlik düzenlenmekteydi. Amasya, aynı zamanda bir kültür ve sanat merkezi haline gelmiştir. Şehir, edebiyat, mimari, müzik ve diğer sanat dallarında birçok ünlü isim yetiştirdi. Örneğin, Osmanlı döneminin önemli hattatlarından Şeyh Hamdullah³⁰ Amasya'da doğmuştur. Ayrıca, Amasya'da birçok saraylı, beylerbeyi ve devlet adamı yetişmiştir. Amasya, Osmanlı döneminde ticaret ve zanaat faaliyetleri açısından da oldukça gelişmiştir. Şehir, önemli bir ipek üretim merkezi haline gelmiş ve aynı zamanda seramik, bakır işleri, halı dokuma ve deri işleme gibi zanaat dallarında da ününü duyurmuştur. Osmanlı dönemi Amasya'sı, kültürel ve sosyal açıdan zengin bir geçmişe sahip olup, günümüzde de birçok tarihi ve kültürel mirasa ev sahipliği yapmaktadır.

³⁰ Muhittin Serin, "Hamdullah Efendi, Şeyh", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/449-452.

I.BÖLÜM: SULTAN II. BAYEZİD'İN HAYATI, ESERLERİ VE XV. YÜZYILA KADAR OSMANLI KÜLLİYELERİ

1. 1. Sultan II. Bayezid'in Hayatı Eserleri

851/1448 yılında Dimetoka'da dünyaya gelen II. Bayezid belgelerde Bayezid-i Veli ve Bayezid- i Sani olarak da geçmektedir.³¹ Babası Fatih Sultan Mehmed, annesi Gülbahar Hatun'dur. 858/1454 Amasya beyliğine geldiğinde yedi yaşında olduğu bilinmektedir. Şehzadelik dönemi boyunca, Bayezid Amasya Vilayet-i Rum veya Rumiyye-i Suğra valisi olarak atanmıştır ve bu görevini Fatih Sultan Mehmet'in ölümüne kadar, yani 1481 yılına kadar sürdürmüştür. Bayezid'in kendinden on bir yaş küçük olan kardeşi Cem Sultan ise, Karaman vilayeti valisi olarak görev yapmaktadır.³²

II. Bayezid, Balkanlar, Anadolu ve Doğu Akdeniz'deki Osmanlı hakimiyetini sağlamlaştıran ve Şah İsmail'in Safevilerin yükselişi ile tehdit edilen ilk Osmanlı sultanı olmuştur.³³ II. Bayezid, babası II. Mehmed'in politikalarına karşı bazı önlemler almış ve İslam alimleriyle ve onlarla uyumlu olan önemli devlet yetkilileriyle birlikte, babası II. Mehmed'in dine ve hayır işlerine tahsis edilen Müslüman vakıflarını geri vermiştir. II. Bayezid, babasının belirgin Avrupa yanlısı tutumunu reddederek, İtalyan sanatçıların II. Mehmed için yaptığı resimleri saraydan çıkarmıştır.³⁴

II. Bayezid, aynı zamanda babasının başlattığı toprak birleştirme politikalarını da devam ettirmiştir. 1483'te Balkanlar'daki Herzegovina doğrudan Osmanlı kontrolü altına alındı. 1484'te, Tuna ve Dinyester nehirlerinin ağızlarındaki iki kale Osmanlıların Kırım'a

³¹ B.O.A., TŞR.BNM: 13/56, İ. EV: 8/48.

³² İsmail Hami Danişmend, *Osmanlı tarihi kronolojisi* (İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971), c.1, 356.

³³ Şerafettin Turan, "Bayezid II", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992), 5/234-236.

³⁴ Parry, V. J., "Bayezid II", *Encyclopedia Britannica*, ts.

olan kara yolu üzerindeki kontrolünü güçlendirmiştir. 1499-1503 yılları arasındaki Venedik İmparatorluğu'na karşı savaş, birleştirme sürecini daha da ileriye taşımış ve Morea'daki (Peloponnesus) Venedik kalelerini ve Adriyatik sahilindeki kalelerini ele geçirmiştir.³⁵

Anadolu'nun büyük bir bölümünde hakimiyetini genişleten II. Bayezid, Mısır ve Suriye'deki Memlük Sultanlığı ile de çatışmaya girdi. Her iki taraf da ayrıca, sınırlarını belirlemek ve buralarda kurulmuş küçük prensliklerin etkin kontrolünü sağlamak için mücadele etmiştir. II. Bayezid, kardeşi Cem'i kullanarak Hristiyan devletlerin olası bir ittifakından korkarak, Memlükler'e karşı sadece mütevazı bir güç göndermiştir. Uzun süren kara savaşı bir çıkmaza girmiştir.³⁶

Kendisi Amasya sancak beyliği görevinde iken; Dulkadiroğlu Alâüddeve'nin Osmanlı'ya sığınması, Akkoyunluların Tokat'ı tahrip etmesi gibi siyasi olaylara şahit olmuştur.³⁷

Muarrifzâde Sinâeddin Yûsuf'dan ders alan Bayezid, Şeyh Hattat Hamdullah'tan da hat dersleri almıştır. Tecrübeli devlet ricalinden Çandarlı İbrâhim'i ve Yahyâ Paşa'yı kendisine lala olarak atamıştır.³⁸

Lalalık ve defterdarlık hizmeti için Şehzade Bayezid'in yanına gönderilen Lala Murat ve Defterdarı Hacı İvaz'ın bazı müfsitler tarafından şehzadenin afyon ve haşhaş kullanmaya alıştırdığını padişah Fatih Sultan Mehmed'e arzeden yazıyı üzerine³⁹, Fatih

³⁵ Parry, V. J., "Bayezid II"; Turan, "Bayezid II", 5/235-236.

³⁶ Turan, "Bayezid II", 5/237-238.

³⁷ Turan, "Bayezid II", 5/234.

³⁸ Turan, "Bayezid II", 5/234.

³⁹ B.O.A., TS.MA. E..0756: 6366/2.

Sultan Mehmed Őehzadeyi buna sűrűkleyen Hızır PaŐazâde Mahmud ile Műeyyedzâde Abdurrahman'ın katlini emretmiŐtir. Bunun űzerine Őehzade Bayezid ise babasına bir mektup yazarak, sűreç boyunca ŐiŐmanlıđına karŐı kullandıđı bazı ilaçları műskirat⁴⁰ olarak aksettirenlerin cezalandırılmalarını talep etmiŐ ve ellerini űpmek için İstanbul'a gelmesine műsaade istemiŐtir.⁴¹

3 Mayıs 1481'de Fatih Sultan Mehmed'in Gebze civarında vefatı űzerine Bayezid ile Karaman sancak beyi olan kardeŐi taht için karŐı karŐıya gelmiŐlerdir.⁴² İŐhak PaŐa bir an űnce İstanbul'a gelmesi için Bayezid'e bir mektup gűndermiŐ,⁴³ fakat bu sűre zarfında II. Bayezid'in İstanbul'da bulunan ođlu Korkut'u babası gelinceye kadar saltanata vekil olarak tayin etmiŐtir.⁴⁴ İstanbul'a yola çıkan II. Bayezid, Daha İstanbul'a ulaŐmadan Cem Sultan 'ın bođazlardan geçirilmemesine dikkat edilmesi ve vazifesi baŐından ayrılmaması hususunda bođaz muhafızı PaŐa'ya bir mektup gűndermiŐtir.⁴⁵ 22 Mayıs 1481'de toplanan Divan-ı Hűmayun'un aldıđı karar ile Őehzade Korkut'un saltanatı babasına devrettiđi duyurulmuŐtur.

31 yıl boyunca tahtta kalan Sultan II. Bayezid ilerleyen yaŐı ve nikris (gut) rahatsızlığı sebebiyle bozulan sağlığı ve de yeniçeri isyanları sebebiyle 24 Nisan 1512'de tahttan çekildi. 21 Mayıs 1512'de vefat etmiştir.⁴⁶

⁴⁰ SarhoŐ edici içecekler manasına gelir.

⁴¹ B.O.A., TS.MA.E: 756/92.

⁴² Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi* (Ankara: Tűrk Tarih Kurumu, 2021), 2/613.

⁴³ B.O.A., TS. MA. E: 443/17.

⁴⁴ Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, 2/613-614.

⁴⁵ B.O.A., TS. MA. E: 753/53.

⁴⁶ Turan, "Bayezid II", 5/238.

Sultan II. Bayezid'in imar hareketlerine bakıldığında İstanbul, Saruhan, Geyve, Edirne ve Amasya'da yaptırmış olduğu pek çok eser vardır. 1481/1486 yılları arasında Amasya'da bir külliye, 1501-1505 yılları arasında da İstanbul'daki külliye inşa ettirmiştir. İstanbul'da yer alan bu külliye bir cami, türbe, aşhane-imaret, sıbyan mektebi, tabhâneler, medrese, hamam ve kervansaraydan meydana gelmektedir.⁴⁷ 1484-1488 yılları arasında da Edirne'de yer alan II. Bayezid Külliyesini inşa ettirmiştir. Bu külliye ise iki yanında birer tabhâne-misafirhane bulunan cami ile etrafında aşhane-imaret, mutfak, erzak ambarı, medrese, dârüşşifâ ve hamamdan oluşmaktadır.⁴⁸ Edirne, Geyve, Sakarya ve Osmancıkta köprüler yaptırmıştır. Bursa Pirinç Han'ını da 1507 tarihinde yaptırmıştır.⁴⁹

Çorlu yakınlarında 1512 yılında vefat etmiş olup sonrasında yeniden İstanbul'a getirilmiştir. 1514 yılında inşa edilmiş olan türbe, Sultan II. Bayezid külliyesi haziresi içerisinde bulunmaktadır. Caminin kible yönünde yer alan türbeyi Sultan II. Bayezid'in oğlu Yavuz Sultan Selim yaptırmıştır.⁵⁰ Türbenin yönetimi bugün İstanbul Türbeler Müze Müdürlüğü'nde olup içerisinde bulunan “*Kur'an-ı Kerim, Lihye-i Saadet, şamdanlar, rahleler, levhalar ve kandiller*” müze deposuna kaldırılmıştır.⁵¹

⁴⁷ Semavi Eyice, “Beyazıt II Camii ve Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/40.

⁴⁸ Eyice, “Beyazıt II Camii ve Külliyesi”, 6/40.

⁴⁹ Turan, “Bayezid II”, 5/237.

⁵⁰ Eyice, “Beyazıt II Camii ve Külliyesi”, 6/42.

⁵¹ Turan Akıncı, *Sultan II. Bayezid Türbesi*, <https://www.turanakinci.com/portfolio-view/beyazit-sultan-ii-beyazit-turbesi/>, Erişim Tarihi: 15.06.2021

1.2. XV. Yüzyıla Kadar Osmanlı Külliyesi

Manzume, hey'et, imâret, site, imâret sitesi, kompleks gibi farklı isimlerle⁵² de adlandırılan külliye (كلیه), mimari bakımdan tek başına bağımsız yapı olma özelliğine sahip olduğu halde, farklı fonksiyonlar için inşa edilmiş birden fazla yapının bir araya gelerek oluşturmuş oldukları mimari yapılar bütününe verilen isimdir. Fonksiyonları ve fiziksel özellikleri bakımından şehir külliyesi, menzil külliyesi ve küçük külliye olmak üzere üç grupta incelenmektedir.⁵³ Külliye devlet yönetiminde çeşitli kademelerde bulunan padişah, eş ve çocukları, vezir, paşa gibi devlet adamları veya halktan zengin hayırseverler tarafından halka hizmet amacıyla inşa ettirilen yapılardır.⁵⁴

Erken Osmanlı döneminde külliye için genel olarak kullanılan imaret terimi XIV.-XV. Yüzyıllarda her türlü bina ve tesisi kapsayan bir terim olarak kullanıldığı görülmektedir. Klasik dönemde ise bu anlamı daralmış ve daha çok misafirlerin ağırlandığı tesisler için kullanılmaya başlanmıştır.⁵⁵

Külliye içerisinde merkezi konumda bulunan caminin yanı sıra medrese, bimarhane (hastane), aşhane (imaret), tabhane, sıbyan mektebi, kütüphane, türbe (hazire, mezarlık), muvakkithâne, çeşme, arasta ve hela gibi tamamlayıcı yapıları içermektedir.

⁵² Cantay, "Türk Mimarisinde Külliye", *Türkler Ansiklopedisi* (Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 7/836.

⁵³ Kuran, "Külliyelerinde Yerleşme Düzeni: Bir Tipoloji Denemesi", *Selçuklular'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Mimarlık*, ed. Kafesçioğlu vd. (Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012), 40; Sınmaz, "Külliyelerin Mekansal Tasarımı, Anadolu'da Külliyelerin Gelişim süreci ve Kentsel Tasarım Kurgusu", *Kent Akademisi* 10/4 (2017), 386.

⁵⁴ Gönül Cantay, *Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2002), 458-459; Feridun Akozan, "Türk külliyesi", *Vakıflar Dergisi* VIII (1969), 303-304; Sınmaz, "Külliyelerin Mekansal Tasarımı, Anadolu'da Külliyelerin Gelişim süreci ve Kentsel Tasarım Kurgusu", 383-385.

⁵⁵ Osman Ergin, *Türk Şehirlerinde İmaret Sistemi* (İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1939), 5-8;

Kuran, "Külliyelerinde Yerleşme Düzeni: Bir Tipoloji Denemesi", 40-41.

Bunlardan bir kısmı sosyal hizmet amacını taşıırken bir kısmı ise üretim merkezi olarak kurum bünyesinde kazanç sağlarnası amacıyla yapılan yapılardır.⁵⁶

Türk-İslam mimarisinde önemli bir yere sahip olan külliyelerle İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren karşılaşılmaktadır. İlk olarak Hz. Muhammed'in bütün faaliyetlerinin merkezinde yer almış ve farklı fonksiyonları ile sonraki yapılara örnek teşkil etmiş olan Medine'deki Mescid-i Nebevi (622) çıkmaktadır.⁵⁷ Daha sonra Emevi ve Abbasiler devirlerinde kale benzeri korunaklı yapıların içerisinde bulunan saraylar ve bağlı birimlerin olduğu yapılar bütünü görülmektedir.

Karahanlılar, Gazneliler ve Anadolu dışındaki Selçuklular'da sınır boylarına stratejik noktalarda inşa edilmiş ribâtlar çok fonksiyonlu yapılar olup, geniş teşkilâtlara sahiptirler. Anadolu'da bu yapıların yerini sultan hanlarının ve kervansarayların aldığı görülmektedir. Zengîler, Eyyûbiler ve Memlûkler'de medrese, cami, türbe birleşiminden oluşan yapılar Anadolu'da Selçuklu devrinde ise bir birim mescit, bir birim de türbe şeklinde düzenlenerek külliye olgusunun var olduğunu ve bu şekilde sürdürüldüğü anlaşılmaktadır.⁵⁸

⁵⁶ Cantay, *Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu*, 457-458.

⁵⁷ Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Külliye", *TDV İslam Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002), 542; Nebi Bozkurt - Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Mescid-i Nebevi", *İslam Ansiklopedisi* (Ankara, 2004), 29/281; Abdulkadir Dündar, "Fonksiyonu Ve Mimari Unsurlarıyla Mescid-İ Nebevî'nin İslam Sanatı Ve Kültüründeki Yeri ve Önemi" (Uluslararası Cami Sempozyumu (Sosyo Kültürel Açıdan), İnönü Üniversitesi, 2018), 310-316.

⁵⁸ Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Külliye", 542; Mehmet Çayırdağ, "Huand Hatun Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/261-262; Şebnem Eryavuz, "Hacı Kılıç Camii ve Medresesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/488-489; A. Fulya Eruz, "Memlûkler (Sanat)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/97-98.

Anadolu coğrafyasında külliyelerin en erken örnekleri Artuklular döneminde görülmektedir. XII. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olan ve günümüze ulaşan ve Mâristan olarak bilinen Mardin Emînüddin Külliyesi cami, medrese, çeşme ve hamamdan oluşmaktadır. Emînüddin Külliyesi'nin güneydoğusunda bulunan ve yine aynı döneme tarihlenen Necmeddin Külliyesi-Câmiu'l-Asfar'dır. Bu yapıdan birbirini kesen iki beşik tonozlu mekân ve eklerinin izleriyle doğu yanında yer alan bir kare minare kalıntısından yola çıkılarak bir külliye olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁹

Mengüçüklüler devrinden Divriği Ulucami, Dârüşşifâsı ve türbesi ile (1288) ilk yapısı Dânişmendliler devrine kadar giden Kayseri Kölük Camii, medresesi ve hamamı külliye bünyesinde inşa edilmiş yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁰ Cami ve medresenin birleşmesi, Selçuklu döneminde külliye örnekleri Kayseri Hacı Kılıç (1249)⁶¹ ve Amasya Gökmedrese Camii ile devam etmiştir.⁶² Tıp medresesi, şifâhâne ve mezar gibi yapılardan oluşan Kayseri Çifte Medresesi (1205-1206) ve Sivas Şifâiye Medresesi (1217) yine bu dönemde yapılmış külliye örneklerindedir. Selçuklu devrinde inşa edilmiş büyük kapsamlı külliyelerden Kayseri Huand Hatun Külliyesi (1237-1238) bünyesinde bulundurduğu cami, medrese, kümbet, hamam ile, Konya Sâhib Ata Külliyesi

⁵⁹ Banu Bilgicioğlu, “Mardin (Mimari)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/50-51; Ara Altun, “Artuklular (Artuklu Sanatı)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/418-419.

⁶⁰ Nesrin Çiçek Akçıl, “Mengüçüklüler (Mimari)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2004), 29/143; Cevdet Küçük, “Danişmend, İsmail Hami”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/475-476.

⁶¹ Eryavuz, “Hacı Kılıç Camii ve Medresesi”, 14/488.

⁶² Fazilet Koçyiğit, “Amasya Gökmedrese Camisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/35 (2014), 423-426.

(1283) ise cami, türbe, hankah, sebil, hamam gibi birimlerden meydana gelen yapılar bütünü olarak dikkat çekmektedir.⁶³

Beylikler devrinde ise külliye örnekleri devam etmektedir. Beyşehir’de Eşrefoğlu Camii ve Külliyesi (1297-1300), Seydişehir’de Seyyid Hârun Külliyesi (1310-1320), Manisa’da İshak Çelebi Ulucami ve Külliyesi (1366-1378), Antalya’da Yivli Minare Camii ve Külliyesi (1378), Balat’ta İlyas Bey (1404), Kütahya’da II. Yâkub Bey ile (1428) İshak Fakih (1420-1433) külliyesi, Karaman’da İbrâhim Bey Külliyesi (1426-1462) ve Kastamonu’da İsmâil Bey Külliyesi (1454-1457) bu döneme ait önemli örneklerdir.⁶⁴

Osmanlı erken dönemde İznik’te (1334) ve Bursa’da (1339-1340) Orhan Gazi külliyesi, Bursa’da Hüdâvendigâr Külliyesi (1385), Mudurnu (1382), Bolu ve Bursa’da yer alan (1390-1395) Bayezid külliyesi inşa edilmiştir. Yeşilcami Külliyesi (1414-1424), Bursa (1424-1426) ve Edirne’de (1426) Murâdiye külliyesi, yine Edirne’de Üç Şerefeli Cami ve Külliyesi ile (1437-1447) Ankara’da Karaca Bey Külliyesi (1440) XV. yüzyılın ilk yarısında yapılmış önemli külliyelerdir.⁶⁵

⁶³ Ahmet Vefa Çobanoğlu, “Külliye”, 542; Çayırdağ, “Huand Hatun Külliyesi”, 18/262; Sevgi Parlak, “Sâhib Ata Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/516-517.

⁶⁴ Ahmet Vefa Çobanoğlu, “Külliye”, 542; Suut Kemal Yetkin, “Beylikler Devri Mimarisinin Klasik Osmanlı Sanatını Hazırlayışı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* IV/III-IV (1955), 39-40.

⁶⁵ Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi* (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1986), 1-48; Doğan Yavaş, “Yeşilcami Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/492-495; Feridun Akozan, “Türk külliyesi”, 300-306; Hakkı Acun, “Erken Dönem Osmanlı Mimarisi”, *Türk İslam Sanatları Tarihi* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2019), 297-310.

XV. yüzyıl içerisinde inşa edilmiş külliyelerden bazıları şu şekildedir. 1453'te İstanbul'un fethi ile birlikte camiye çevrilmiş olan Ayasofya, zaman içerisinde çevresine medrese, imaret, kütüphane, sıbyan mektebi, muvakkithane, şadırvan, hamam, çeşme, sebillerin eklenmesiyle bir külliye halini almıştır. Eyüp Sultan (1454), Fâtih (1463-1470), Mahmud Paşa (1463-1473), Murad Paşa (1471-1477), Şeyh Vefa (1476), Davud Paşa (1485) ve Çemberlitaş Atik Ali Paşa (1496) külliyeleridir. İstanbul dışında Edirne (1484-1487) ve Amasya'da (1486) Sultan II. Bayezid Külliyesi, Alaşehir'de Şeyh Sinan Efendi Külliyesi (1485), Manisa (1490) ve Tokat'ta (1493) Hatuniye Külliyesi, Amasya'da (1495) Ayas Ağa külliyesi inşa edilmiştir.⁶⁶

Erken Osmanlı devrinden XV. yüzyıla kadar inşa edilmiş bu külliyelere bakıldığında erken dönemde, T tipi zaviye mescitler etrafında gelişen külliyelerin büyük boyutlu olma kaygısının olmadığı görülmektedir. Bu yapılarda geç Bizans dönemi kilise ve manastırlarında kullanılan tekniklerin belirli ölçüde benimsendiği görülmektedir.⁶⁷ Osmanlı devrine geldiğimizde külliyelerin sayısı artmış, daha önceki örneklerinden farklı olarak külliyelerin bünyelerinde daha fazla sayıda birim yer almıştır.⁶⁸

İstanbul'un fethine kadar olan külliyelerin yerleşim planlarına bakıldığında yapıların caminin sağında, solunda, önünde, arkasında paralel şeklide veya artarda sırlandıkları yani çizgisel bir düzende oldukları görülür. Fetih sonrasında ise alansal durum planına geçilerek çok sayıda yapının bir dikdörtgen orta alanın çevresine

⁶⁶ Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, 114-140; Doğan Kuban, *Osmanlı Mimarisi* (İstanbul: YEM Yayın, 2021), 189-195.

⁶⁷ Gülru Necipoğlu, *Sinan Çağı - Osmanlı İmparatorluğu'nda Mimari Kültür* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013), 102.

⁶⁸ Necipoğlu, *Sinan Çağı - Osmanlı İmparatorluğu'nda Mimari Kültür*, 102-103; Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Külliye", 542-543.

yerleştirildiği görülür. Fakat XVI. ve XVII. yüzyıllarda bu alansal plan uygulamasının bırakılıp tekrar çizgisel yerleşme düzeninin göre yapıldığı görülmektedir.⁶⁹

XVI. yüzyıl külliyeleer için parlak bir dönem olmuştur. Bu yüzyılın ilk çeyreği içinde İstanbul'da inşa edilen Beyazıt (1501-1508) ve Yavuz Selim (1522) külliyeleeri Mimar Sinan öncesinde ele alınmış önemli yapılarıdır. Yüzyılın ilk yarısında Trabzon'da Hatuniye (1514), Manisa'da Hafsa Sultan (1523), Gebze'de Çoban Mustafa Paşa (1524) Afyon'da Sinan Paşa (1524-1525), külliyeleeri inşa edilmiştir. İstanbul'da Haseki (1539), Üsküdar Mihrimah Sultan (1540-1548), Şehzade Mehmed (1544-1548), Hadım İbrâhim Paşa (1551), Süleymaniye (1550-1557), Kara Ahmed Paşa (1555-1565), Edirnekapı Mihrimah Sultan (1562-1565), Atik Vâlide Sultan (1570-1579), Kadirga Sokullu Mehmed Paşa (1572), Piyâle Paşa (1573), Zal Mahmud Paşa (1580), Şemsi Paşa (1580), Kılıç Ali Paşa (1580-1581), Mehmed Ağa (1585), Mesih Mehmed Paşa (1586), Nişancı Mehmed Paşa (1588) külliyeleeri Sinan'ın görev yaptığı devirde ele alınmış önemli külliyeleeridir. İstanbul dışında Tekirdağ'da Rüstem Paşa (1553), Babaeski'de Cedîd Ali Paşa (1561-1564), Büyükçekmece'de Kanûnî (1563), Lüleburgaz'da Sokullu (1569), Havsa'da Sokullu (Kasım Paşa, 1576) külliyeleeri Trakya'da yapılan önemli menzil külliyeleeridir.⁷⁰ Edirne Selimiye Külliyesi (1569-1575) şehrin merkezinde inşa edilmiştir.⁷¹

Anadolu'da bu yüzyılda inşa edilmiş olan, Karapınar'da II. Selim (1569), Yenişehir'de Sinan Paşa (1573), Payas'ta Sokullu (1574-1575), Ilgın'da Lala Mustafa

⁶⁹ Kuran, "Külliyeleerinde Yerleşme Düzeni: Bir Tipoloji Denemesi", 41.

⁷⁰ Fatih Müderrisoğlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Menzil Yolları ve Menzil Külliyeleeri", *Osmanlı* (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 10/376-383; Müderrisoğlu, "Klasik Dönem Osmanlı Mimarisi", *Türk İslam Sanatları Tarihi*, ed. Abdulkadir Dündar (Ankara: Grafiker Yayınları, 2019), 342-344.

⁷¹ Ahmet Vefa Çobanoğlu, "Külliye", 543-544.

Paşa (1576), İzmit'te Pertev Paşa (1579) külliyesi ise menzil külliyesine verilebilecek örneklerden birkaçıdır.⁷²

Osmanlı mimarisinde külliyeler önemli sosyal, kültürel ve dini merkezlerdir. Külliyeler, cami, imaret, tabhane, medrese, hamam, han, türbe gibi fonksiyonları içeren bir kompleks olarak tanımlanır. Osmanlı Devleti'nde farklı bölgelerinde yapılan külliyeler, yerel malzemeler ve motiflerin yanı sıra Osmanlı sanatının ortak özelliklerini de yansıtmaktadır. Bu külliyeler, çevresindeki şehircilik dokusunun gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.⁷³

Külliyeler, Osmanlı toplumunun sosyal ve kültürel yaşamının yanı sıra, aynı zamanda tarihi ve kültürel mirasının da belirgin bir örneğidir.⁷⁴ Külliyelerin şehircilik manzumesi olarak gelişmesi, Osmanlı Devleti'nin şehir planlamasında önemli bir dönüm noktasıdır. Osmanlı mimarisinde, külliyelerin cami, medrese, kütüphane, hastane, çarşı ve diğer yapıları içermesiyle birlikte, bu yapıların yer aldığı bölgeye yeni bir yaşam alanı oluşturulmuştur.⁷⁵

⁷² Necipoğlu, *Sinan Çağı - Osmanlı İmparatorluğu'nda Mimari Kültür*, 26-27.

⁷³ M. Gözde Ramazanoğlu, "16. Yüzyılda Osmanlı Külliyesi", *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17/3 (2008), 340-344.

⁷⁴ Cantay, *Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu*, 457-458.

⁷⁵ Sınmaz, "Külliyelerin Mekansal Tasarımı, Anadolu'da Külliyelerin Gelişim süreci ve Kentsel Tasarım Kurgusu", 393-395.

II.BÖLÜM: BELGELERLE AMASYA SULTAN II. BAYEZİD KÜLLİYESİ

Amasya ili merkezi Hacı İlyas Mahallesi'nde yer alan Sultan II. Bayezid Külliyesi Yeşilirmak kıyısında yer almaktadır. Külliye'nin 901/1495 tarihli vakfiyesi günümüze ulaşabilmiş ve yapı üzerlerinde bulunan inşa kitabelerinden sonra yapı hakkında bilgi alabildiğimiz ilk kaynaktır.⁷⁶

Yapıya ait orijinal bir diğer arşiv belgesi ise ilk kez 1997 yılında Abdulkadir DÜNDAR tarafından Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde keşfedilmiştir. TSM Arşivinde keşfedilen ilgili belge daha sonraları 10232 dosya numarası ile çevrimiçi ortamda araştırmacıların kullanımına açılmıştır.⁷⁷ Belge Sultan II. Bayezid'in Amasya'daki külliye'nin ne şekilde yapıldığını, vasıflarını ve müstemilatını tarif etmektedir. Belge üzerinde tarih bulunmamasıyla birlikte DüNDAR, belge üzerindeki bir filigrandan yola çıkarak belgenin 15. Yüzyıl sonlarına ait olduğunu tespit etmiştir.⁷⁸

Külliye'nin inşasına kitabesinde yer alan tarihe göre 890/1485 yılında başlanmış olup 891/1486 yılında tamamlanmıştır.⁷⁹ Uzunçarşılı'nın ebced hesabına göre yapmış olduğu bu tespitin aksine inşa sürecinin 3-4 yıl kadar sürdüğünü belirten araştırmacılar da mevcuttur.⁸⁰

⁷⁶ V.G.M.A, Dosya No: 2114, Defter No: 119, Sayfa No:1382.

⁷⁷ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232.

⁷⁸ Abdulkadir DüNDAR, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44/2 (2003), 132.

⁷⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Kitabeler (Tokat, Niksar, Zile, Turhal, Pazar, Amasya Vilayeti Kaza ve Nahiye Merkezlerindeki Kitabeler* (İstanbul: Maarif Vekaleti, 1927), 126.

⁸⁰ Kuran, "Külliyelerinde Yerleşme Düzeni: Bir Tipoloji Denemesi", 40.

Külliyedeki yapıların vasıflarını ayrıntılı şekilde belirten 15. yüzyıl sonraları ait arşiv belgesinde külliyeinin içinde bulunduğu alan hakkında bilgiler mevcuttur. Belgede avlu hakkında verilen bilgiler şu şekildedir;

“Ve havli duvarının devri kim yapılmıştır bin iki yüz ziradır ve ırmak kenarında olan duvarın üzerine yonma taş döşenmiştir adam oturmak için. Ve imaret önünde olan havlinin dört kapısı vardır, ikisi ırmak tarafına ve biri şehirden yana ve biri Gökmedrese’den yanadır ve biri kapı dahi matbah ardında olmuştur arpa ve buğday taşımak için ve gayri esbab dahi olduğunca ol kapıdan işler. Ve medresenin ve imaretin ve matbahın önü ve ardı beraberdir şöyle ki ipi tutulsa bir parmak ziyade eksik olmamıştır ve imaret önünde bir kapıdan bir kapıya varınca yonma taşlarla kaldırım olmuştur dört zira eni üç yüz elli zira tuludur ve dergah önünde her direk mukabelesinde birer servi ağacı dikilmiştir ve şadırvanın dört tarafına dört servi dikilmiştir ve tespîh ağaçları dikilmiştir ve ırmak kenarına kavak ağaçları dikilmiştir gölgesi ol taş döşenmiş duvar üstüne düşer ve kible tarafında olan bahçeye yüz otuz aşulama dikilmiştir ve medrese ile imaret arası dizme olmuştur ve imaret ile matbah arası dizme olmuştur ve matbah ile anbarlar önü dizme olmuştur ve ahur kapısından helalara kadar dizme olmuştur havli içine at girmesin için gayet de mazbut ve mahfuzdur.”⁸¹

Belgede avluya giriş Yeşilırmak yani kuzey taraftan iki, batı ve doğu taraflardan birer, diğeri ise imaretin matbah bölümünün hemen arkasında yer aldığı açıkça ifade edilen beş giriş bulunmaktadır.⁸² Günümüzde bu kapılar büyük oranda özgünlüklerini

⁸¹ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232, s,3.

⁸² B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232, s,3.

korumakla beraber güney ihata duvarı üzerinde bir giriş açıklığı daha mevcuttur⁸³ ve bununla birlikte avluya toplamda altı kapıdan girilmektedir.

Fotoğraf numaralarıyla belirtilen kapılar, 1 numaralı fotoğraf avlunun kuzeybatı duvarında, 2 numaralı fotoğraf kuzeydoğu duvarında, 3 numaralı fotoğraf batı duvarında ve 4 numaralı fotoğraf ise doğu duvarında konumlanmıştır.

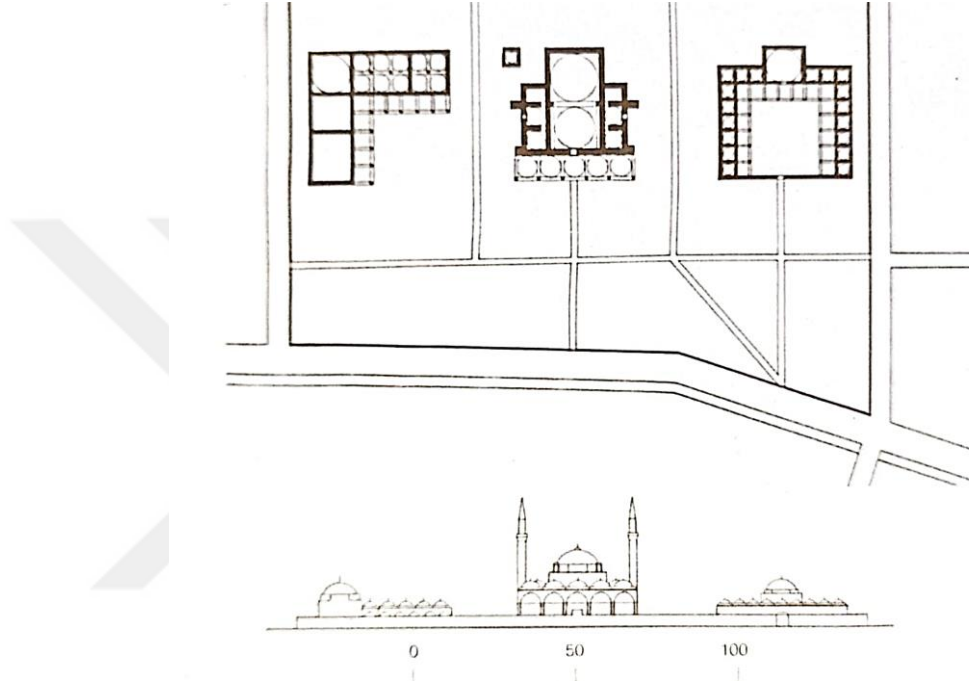
Fotoğraf 5. Avlu Giriş Kapıları Günümüz Fotoğrafları (2022)

Külliye planlamalarında, cami avlularının kullanım ve erişim planları en önemli yönler arasındadır. Osmanlı Devri ilk külliye planlamalarında tam bir netlik

⁸³ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 148.

görülemeyen, Edirne ve akabinde İstanbul'da görülen örneklerle birlikte bir avlu yerleşim planının bir kural olarak oturmaya başladığı görülmektedir.⁸⁴

XV. yüzyıl sonralarına tarihlenen bu belgede yer alan avlu hakkındaki detaylar; dikilen ağaçlar, yapılar arasındaki yolların döşenmiş olması, duvarlar ve dahi kaldırımlar, devrinin avlu yerleşim düzeni hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir.⁸⁵

Plan 1. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Avlusunda Orta ve Yan Eksenler (A. Ataman)⁸⁶

Amasya Sultan Bayezid Camii Külliyesi avlusunda bulunan hazire, Osmanlı dönemi sanat eserleri açısından önemli bir mekandır. Hazire, Sultan Bayezid Camii'nin güney-doğu avlusunda yer almaktadır.

⁸⁴ Alpaslan Ataman, *Bir göz yapıdan külliyyeye: Osmanlı külliyelerinde kamusal mekân mantığı* (İstanbul: Mimarlar Tasarım Yayınları, 2000), 48.

⁸⁵ Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", 149.

⁸⁶ Ataman, *Bir göz yapıdan külliyyeye*, 88.

Fotoğraf 6. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Haziresi (2022)

Hazire dikdörtgen planlı olup üzerinde demir korkuluklar bulunan ve yerden 60 cm kadar yükseltilmiş bir çevre duvarı ile çevrelenmiştir. İçerisinde yer alan mezar taşları beyaz mermerden yapılmıştır. Bunlar Osmanlı dönemindeki mezar taşı sanatının güzel örneklerinden günümüze ulaşabilmiş sadece birkaçıdır. Mezar taşlarının büyük çoğunluğunda Arapça ve Osmanlıca kitabeler bulunmaktadır.

Fotoğraf 7. Hazire içerisinde Yer Alan Mezar Taşları ve Meçhul Mezar Taşı Başlıkları (2022)

Fotoğraf 8. Cami güney-doğu köşesinde Yer Alan Parça Taşlar (2022)

Caminin güney-doğu cephesinde, hemen cami beden duvarının yanında yer alan bazı mezar taşları mevcuttur. Bunların üzerinde herhangi bir yazıya rastlanmamıştır. Bugün mevcut olmayan bir hazire içerisindeki mezar başlıklarına veya külliye içerisinde yer alan yapılara ait olabileceğini düşündüğümüz (alem gibi) farklı formlardaki taş parçalarına rastlanmıştır.

Sultan II. Bayezid Külliyesi bünyesine sonradan eklenen yapılardan biri olan çeşme, avlu duvarının güneydoğu köşesinde yer almaktadır. 1.60×2.15 m ölçülerinde olan çeşmenin, tamamıyla küfeki taştan yapılmış olup cephesi külliye dışına bakmaktadır. Cephe kompozisyonu bakımından incelendiğinde yarım daire kemerli olup, sade bir çeşme nişine sahiptir. Dış kenarları silmeler ile detaylandırılmış ve saçak kısımları dışarı doğru taşırılmıştır.⁸⁷ Çeşme üzerinde herhangi bir kitabe veya tarihlendirmeye yarayacak herhangi bir bilgi mevcut olmadığı için ne zaman kim tarafından yaptırıldığı, külliye bünyesine dahil olup olmadığı bilgisine ulaşılamamıştır.

⁸⁷ Muzaffer Doğanbaş, *Amasya II. Bâyezid Külliyesi* (Amasya: T.C. Amasya Valiliği, 2012), 41.

Fotoğraf 9. Amasya Sultan II. Bayezid Çeşmesi (2022)⁸⁸

2.1.Külliyei Oluşturan Yapılar

Külliye ait 901/1495 tarihli vakfiyede cami, medrese imaret ve mektebinden oluştuğu belirtilmiştir.⁸⁹

Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesinin vasıflarını ayrıntılı şekilde anlatan arşiv belgesinde külliyenin; cami ve şadırvanı, medrese, yemekhane ve şadırvanı, mutfak, kiler, fırın, ahır ve çeşmeden oluşan imarethane, muallimhanenin tabhanesi, mutfağın hemen arkasındaki iki ev, iki ambar ve dört hücreli heladan oluştuğu belirtilmektedir.⁹⁰ Bahsi geçen külliye birimlerinden cami, medrese, caminin kuzeyinde bir şadırvan, ahır-kiler-matbah-fırın ve mut'imehaneden oluşan imaret mevcut olup, külliyenin doğusunda

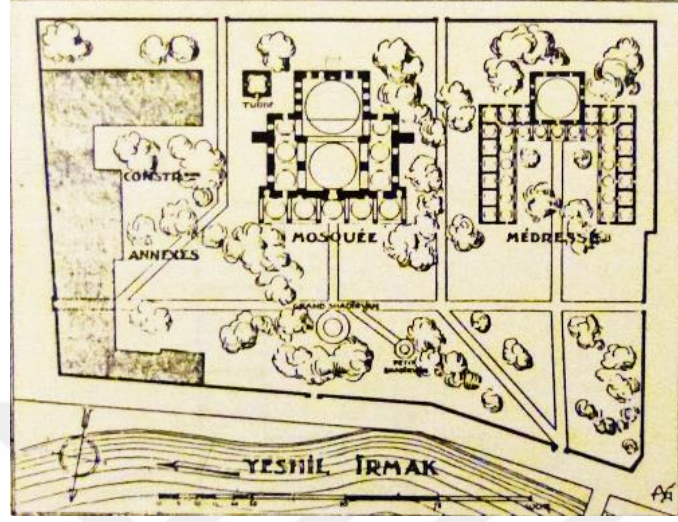
⁸⁸ <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/ii-bayezid-kulliyesi-cesmesi-amasya/#16/40.650059/35.827931>

Erişim Tarihi: Eylül 2022.

⁸⁹ V.G.M.A, Dosya No: 2114, Defter No: 119, Sayfa No:1382.

⁹⁰ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 134.

olduğu belirtilen mektep ise günümüze ulaşamamıştır. Ayrıca sonradan külliyeeye bir türbe, muvakkithane, kütüphane ve bir şadırvan daha eklenmiş fakat bunlardan sadece türbe ve muvakkithane günümüze ulaşabilmiştir.⁹¹

Şekil 1. Amasya II. Bayezid Külliyesi Vaziyet Planı (Albert Gabriel)

Fotoğraf 10. Sultan II. Bayezid Camii Kuş Bakışı Görünümü (1926)⁹²

⁹¹ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117.

⁹² Riefstahl, R. M, D-DAI-IST-184.26Inv.93.267, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947344?fl=20> Erişim Tarihi: 17.07.2022.

1926 yılına ait bu fotoğrafta külliyei oluşturan yapılardan cami, imaret, medrese, Şehzade Osman Çelebi Türbesi ve şadırvan ve medrese hizasında Yeşilirmak üzerinde bulunan Mağdenüs Köprüsü görülmektedir.

Vakfiyede bahsi geçen ve Sultan II. Bayezid Han'ın adıyla anılan bir kemer ve köprü⁹³ bugün doğal şartlar sebebiyle mevcut olmayıp külliyenin hemen karşısında medrese binası hizasında yer almakta olan ve halk arasında ismi “Mâdenüs” olarak bilinen bir köprü mevcuttur. 1326/1908 tarihinde geçişi kolaylaştırmak amacıyla genişletilmiş olup eski belgelerde adı Ağddenüs, Mağdinus, Ma'denuvaz gibi isimlerle de anılmıştır.⁹⁴ Tarihi belli olmayan fotoğrafta Yeşilirmak'ın sularının yükseldiği görülmektedir.

Fotoğraf 11. Mağdenüs Köprüsü (VGM Arşivi)

⁹³ V.G.M.A, Dosya No: 2114, Defter No: 119, Sayfa No:1382.

⁹⁴ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/92.

*Fotoğraf 12. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi ve Mağdenüs Köprüsü*⁹⁵

2.1.1 Cami

Cami külliye avlusu içerisinde merkezi bir konumda yer almaktadır. Taç kapısı üzerinde yer alan orijinal inşa kitabesine göre Sultan II. Bayezid'in emri ile 890/ 1485⁹⁶ yılında başladığını ve tamamlanmasının 891/1486 yılı Recep ayına denk geldiğini göstermektedir.⁹⁷ Muallim Cevdet Bey Kütüphanesinde keşfedilen bir vesikaya göre caminin inşaatı dört sene üç ay veya dört sene üç buçuk ay kadar devam etmiş⁹⁸ ve banisinin Sultan II. Bayezid olduğu kaydedilmiştir. Yine bu belgeye göre Sultan II.

⁹⁵ İlgili fotoğraf <https://amasya-abdulhalim.blogspot.com/2007/12/magdinus-kprs.html> isimli blog sayfasından alınmıştır. Erişim Tarihi: 05.06.2022.

⁹⁶ TTK'ya ait "Tarih Çevirme Kılavuzu" kullanılarak çevrim yapılmıştır. <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 10.04.2022.

⁹⁷ Uzunçarşılı, *Kitabeler*, 126.

⁹⁸ Kuran, "Külliyelerinde Yerleşme Düzeni: Bir Tipoloji Denemesi", 40.

Bayezid burada ilk namazını Cemazievvel'in ilk yarısındaki günlerden birinde muhtemelen bir cuma günü kılmıştır.⁹⁹

Vakfiyede cami hakkında yer verilen kısım şu şekildedir;

“ve bu imaret Cenab-ı Hakktan ittika ve rıdvan üzre müesses ve binası ali bir mescidi müştemil olup anda kendilerini bey', şira ve ticaret, Zikrullahtan men etmeyen ve Rahman-ı Cellecelalühü Hazretlerinin ibadet ve taatinde kaim ve müdavim bulunan zevat mevcut olmakta ve belagatli ve hoş sadalı ve hutbenin manasını alim ve mütkın bir hatip hitabet etmekte ve bu mescit bütün feraiz ve nevafile ifa ve edaya mahsus en güzel bir menzil ve en mübarek bir mahfil olup beş vaktin namazları ve Cuma ve bayram namazları vesair ibadetler mutad üzre kendisinde eda olunmaktadır.”¹⁰⁰

Vakfiyede beş vakit namazın, Cuma ve bayram namazları gibi ibadetlerin yerine getirilebilmesi için büyük bir cami inşa edildiğinden bahsedilmektedir. Bunu dışında caminin vasıfları hakkında bilgi mevcut değildir.

Cami hakkında en ayrıntılı bilgilere ise XV. yüzyıla tarihlenen arşiv belgesinden ulaşmaktayız. Belgede caminin alanı, iç tezyinatı, kubbelerindeki detayları, kapı ve pencereleri, mihrap ve minberi hakkında bilgiler mevcuttur.¹⁰¹

⁹⁹ Rıfki Melül Meriç, “Beyazid Camii Mimarı: II. Sultan Bayezid Devri Mimarları ile Bazı Binaları Beyazid Camii ile Alakalı Hususlar, Sanatkarlar ve Eserleri”, *Yıllık Araştırmalar Dergisi* 2 (1957), 8.

¹⁰⁰ V.G.M.A, Dosya No:2114, Defter No:119, Sayfa No:1382.

¹⁰¹ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232; DüNDAR, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 135-143.

Cami, banisi Osmanlı Devleti sekizinci sultanı olan II. Bayezid'ten mütevellit Selatîn camiler kategorisinde değerlendirilebilecek önemli bir yapıdır. Amasya il sınırları içindeki diğer camilere kıyasla abidevi yapı olması ve sahip olduğu iki minaresiyle öne çıkmaktadır.¹⁰² Caminin planı, yan mekânlı camilerin en gelişmiş örneklerinden birini sunarken, aynı zamanda klasik üsluptaki camilerle de bir intikal yapısı örneği sergilemektedir. Dolayısıyla, camiyi İstanbul'daki Bayezid Camisi gibi klasik üsluba bir başlangıç olarak kabul etmek doğru olmayabilir. Ancak, Edirne'deki Sultan II. Bayezid Camisi gibi klasik eserlere öncülük eden bir yapı olarak kabul edilebilir.¹⁰³

Belgede yapının taçkapısı hakkında “..ve iki kapı dahi suffelere açılır. İç yüzlerine mukatta kapılar asılmıştır...”.¹⁰⁴ ifadeleri geçmektedir. Camide büyük taç kapının yanı sıra yan mekanlardan açılmış olan iki ahşap kapıdan daha söz edilmektedir. Bugün orijinal taç kapı Amasya Müzesinde koruma altına alınmışken, yan sahınlara açılan diğer iki kapı günümüze ulaşmamıştır.¹⁰⁵

Belgede kapılardan bahsettikten sonra şu bilgi verilmektedir. “.....ve caminin büyük kapısının iç yüzünde üzerinde demir muhaccerlü bir suffice olmuştur....”¹⁰⁶ Burada taç kapının sağ ve solunda duvar içinden iki merdiven ile çıkılan mahfil işaret edilmektedir.¹⁰⁷

¹⁰² Uzunçarşılı, *Kitabeler*, 125.

¹⁰³ Celal Esad Arseven, *Türk Sanatı Tarihi: Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1956), 301.

¹⁰⁴ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232.

¹⁰⁵ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 138.

¹⁰⁶ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232.

¹⁰⁷ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 138.

Fotoğraf 13. Amasya Sultan II. Bayezid Camii Giriş Portalinin İç Kısmı (1926) ¹⁰⁸

Yapının taç kapısı taş işçiliğinin ince örneklerinden bölümlere sahip olup oldukça yalın hatlara sahip, nişi en dışta bir kaval silme olmak üzere farklı genişliklerdeki bordürler tarafından dolanmaktadır. Kavsarada sekiz sıra mukarnas dizisi yer alır. 4., 5.,6. ve 7. mukarnas dizilerinde oldukça küçük boyutlarda stalaktitler bulunmaktadır. Mukarnas dişleri sade ve basit yapılıdır. Taçkapının sağ ve sol yan nişlerinde yer alan mihrabiyeler mukarnas kavsaralıdır. Taçkapının sütunceleri yeşil renkli mermer taştan yapılmış olup, köşe sütunce başlıkları ve kaideleri kum saati biçiminde ve alt kısımları metal bileklikler ile çevrilidir. Taçkapının saçak bölümü, silmeleri ve kavsara köşelikleri sade ve bezemesiz olup; tepelik, kuşatma kemeri ve alınlığı bulunmamaktadır.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-163.26Inv.93.774, 1926, <https://arachne.dainst.org/entity/1947504?fl=20&q=amasya%20bayezit&resultIndex=40> Erişim Tarihi: 17.07.2022.

¹⁰⁹ Şakir ÇAKMAK, *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Taçkapılar (1300-1500)* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001), 174.

Caminin kitabesi, sağ mihrabiye üzerinde dikey şekilde konumlandırılmış dikdörtgen biçimli bir yazı levhası ile başlamakta ve giriş açıklığının hemen üzerinde yer alan yatay şekilde konumlandırılmış bir diğer dikdörtgen şekilli yazı levhası ile devam etmektedir. Kitabenin son kısmı ise sol mihrabiye üzerinde dikey şekilde konumlandırılmış sekiz satırlık bir yazı ile sona ermektedir. Celi sülüs hattıyla kabartma tekniği uygulanarak mermere hakkedilmiş olan inşa kitabeleri zaman içerisinde meydana gelen depremlerde az da olsa hasar görmüştür. Örneğin yapıya ait bu inşa kitabesinin son kısmında ketebe bölümünde adı geöen “*Ali bin Mezîd*” ismini “*Mürîd*” olarak okuyanlar da vardır. Fakat “*Mezîd*” kelimesinde yer alan harfin bir noktası hasar görüp yerinde durmadığı için böyle bir yanlış okumaya sebep olduğu düşünölmektedir.¹¹⁰

Fotoğraf 14. Giriş portali sağ mihrabiye üzerinde bulunan kitabe (2022)

¹¹⁰ Abdülhamit Tüfeköioğlu, “Amasya’da Sultan II. Bâyezid Câmii Kitâbelerinin Hattatı Hakkında Bir Tespit”, *Derman Armağanı/ Derman Festschrift*, ed. İrvin Cemil Schick (İstanbul: Sabancı Üniversitesi, 2000), 557-559.

Sağ mihrabiye üzerinde yer alan 1.44×57cm. uzunluğunda olan kitabenin transkripsiyonu şu şekildedir:¹¹¹

1. Satır: *Vaka'a hâze'l binau 'imaraten*
2. Satır: *Li-kulubi'l fukarâi ve'l ehâli*
3. Satır: *Bi'l emri'l âli la zale nâfizen*
4. Satır: *Meddeyi'l-eyyâmi ve'l-leyâlî mine's-sultani*
5. Satır: *El-a'deli'l-a'zam mâliki*
6. Satır: *Rikâbi cemâhîri'l-ümemi müsta'bidî*
7. Satır: *Erbâi's seyfi ve'l kalemi bi-mehâ-*
8. Satır: *sini'l ahlâki ve mekârimi's şiyemi.*

Fotoğraf 15. Taç kapı kemeri üstünde yer alan kitabe (2022)

Taç kapı kemeri üzerinde yer alan 140×66 cm uzunluğunda olan ve sülüs hat ile yazılmış kitabenin ikinci kısmını oluşturan yazının transkripsiyonu şu şekildedir:¹¹²

1. Satır: *Üsveti sâdati'l guzâti ve'l mücâhidîn kudveti sanâdîdi esâtîri's-selâtîni*
2. Satır: *Sultâni'l-berreyni ve hâkani'l bahrayn es-sultâni ibni's sultân abu'l feth*

¹¹¹ Tüfekçioğlu, “Amasya’da Sultan II. Bâyezid Câmii Kitâbelerinin Hattatı Hakkında Bir Tespit”, 554-556.

¹¹² Tüfekçioğlu, “Amasya’da Sultan II. Bâyezid Câmii Kitâbelerinin Hattatı Hakkında Bir Tespit”, 554-556.

3. Satır: *es-Sultân Bâyezîd bin es-sultân Mehmed bin Murâd Hân halleda'llahu mülkehû.*

Fotoğraf 16. Giriş Portali sol mihrabiye üzerinde yer alan kitabenin son kısmı (2022)

Kitabenin son kısmını oluşturan 144×57cm. uzunluğunda ve taç kapının sol mihrabiyesi üzerinde yer alan levha üzerindeki yazının transkripsiyonu ise şu şekildedir:¹¹³

1. Satır: *Ve sultânehû ve efâda alâ*
2. Satır: *el- 'âlemeyni birrahû ve ihsânehû*
3. Satır: *Ve 'ttefeka'l ferâgu bi 'avnillâhi*
4. Satır: *Ve tevfikihî fi 'ş şehri recebi'l mübâarak*
5. Satır: *Seneti ihdâ ve tis'îne ve semâni mie*
6. Satır: *Ve li-kevni'l binâi 'âme'l-feyzi*
7. Satır: *Kâne'l-itmâmu 'âme feyyâz*
8. Satır: *Ketebehû ad'afü'l-âbid 'Ali bin Mezîd.*

¹¹³ Tüfekçioğlu, "Amasya'da Sultan II. Bâyezid Câmii Kitâbelerinin Hattatı Hakkında Bir Tespit", 554-556.

Fotoğraf 17. Son Cemaat Mahalli Batı Yönünde kalan Pencere ve Dış Mihrap (2022)

Caminin son cemaat mahallinde harim duvarında dört pencere yer almaktadır. Bu yarım ay şeklindeki pencere alınlıklarında çini panolar içerisinde yazılar sırasıyla şu şekildedir;

1. *Bismi'llahi'r-rahmani'r-rahim ve bihi sikâtihi*
2. *Küşade bad beşadi hemişe in dergah*
3. *Hüve'llahu'llezi la ilahe illa hu*
4. *Bi-hakki eshedü enlâ ilâhe illallah*

Fotoğraf 18. Son Cemaat Mahalli Doğu Yönünde Kalan Pencere ve Dış Mihrap (2022)

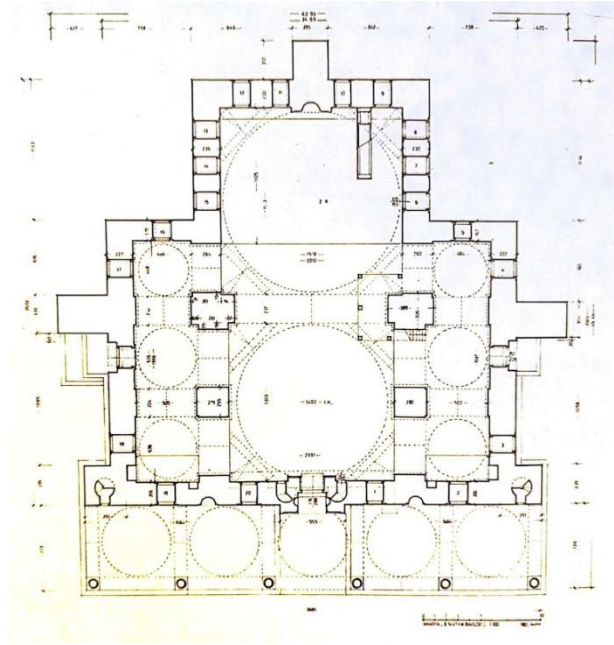
Caminin son cemaat yeri kible duvarı üzerinde sağ ve sol tarafta yer alan ve takribi bir buçuk metrekarelik bir alana yazılmış celi sülüs hatla “vav” harfi yer almaktadır.

Caminin taç kapısı üzerinde yer alan inşa kitabesi ahşap kapı ve pencere kapaklarında, son cemaat mahalli pencere alınlıklarında yazılar bulunmaktadır. Bu yazılardan sadece ketebe kısmında adı geçtiği için inşa kitabesinin hattatı kesin olarak bilinmemektedir. Bu yazının yazılış biçimi ile pencere alınlıklarındaki ve kapı-pencere kanatlarında yer alan yazılar karşılaştırıldığında aynı hattat tarafından yazıldığı söylenebilir.¹¹⁴

Zâviyeli veya yan mekânlı camilerin en özgün örneklerinden biri olarak ayakta duran Sultan II. Bayezid Cami, ters T plana sahip, takribi olarak 20×35m’lik bir alan üzerinde iki kubbe ile örtülü kare ana mekân ve doğu-batı taraflarında üçer kubbe ile örtülü yan mekanlardan oluşmaktadır. Bu yan kısımların eşliğinde ana mekânın genişletilmesi ve ahenk kazandırılması amaçlandığı söylenilebilir. Mihrap kısmını örten kubbe (yaklaşık olarak on beş metre) diğerine (yaklaşık olarak on üç metre) göre biraz daha büyüktür. Kuzeyde yer alan son cemaat yeri beş kubbe ile örtülü bir mekandır. Ana mekânın üzerini kapatan iki büyük kubbenin arasına hacimli bir kemer yerleştirilmiştir. İki kubbeden bu kemer üzerine aktarılan yükün desteklenmesi için yan neflerin dışına payanda ve ağırlık kulesi mevcuttur.¹¹⁵

¹¹⁴ Tüfekçioğlu, “Amasya’da Sultan II. Bâyezid Câmii Kitâbelerinin Hattatı Hakkında Bir Tespit”, 554.

¹¹⁵ Kuzucular, *Amasya Kentinin Fiziksel Yapısının Tarihsel Gelişimi*, 60-61.

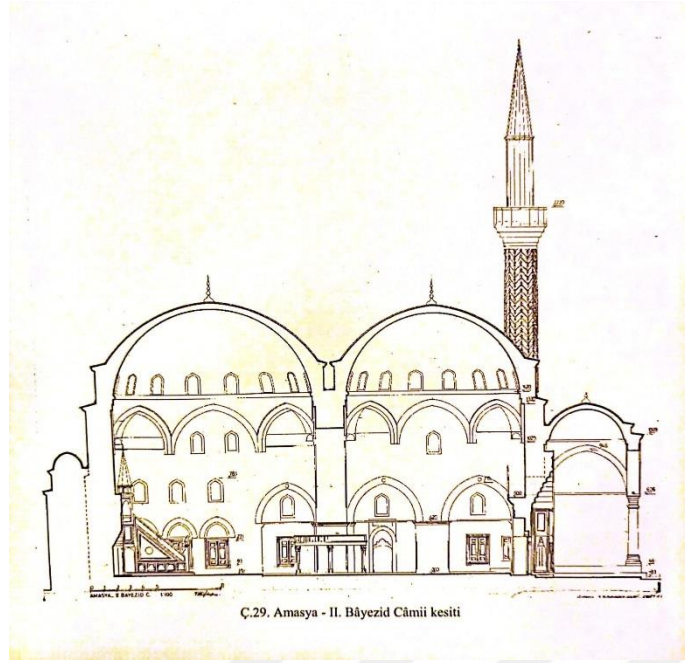

Plan 2. *Amasya sultan II. Bayezid Cami Planı (İ. Aydın Yüksel)¹¹⁶*

Bu iki büyük kubbe arasında yer alan büyük kemer ve yan alanlardaki sağır kemerler üzerinde yükselen kubbelere geçiş trompları ile. Gerek ilk devir Osmanlı üslubunda gerekse klasik üslupta az rastlanan bu geçiş organının uygulanması refah bir mekân yaratılmak istenmesi olarak yorumlanabilir.¹¹⁷ Yan mekanlar orta mekâna oranla çok küçültülmüş olup kubbeli mekanlara geçiş pandantiflerle sağlanmıştır.

¹¹⁶ İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid Yavuz Selim Devri (886-926/1481-1520)* (İstanbul, 1983), 5/16.

¹¹⁷ Hikmet Takaz, *Amasya'da Bulunan Yan Mekanlı Camilerin Osmanlı Mimarisindeki Yeri* (Amasya, 1970), 23-24.

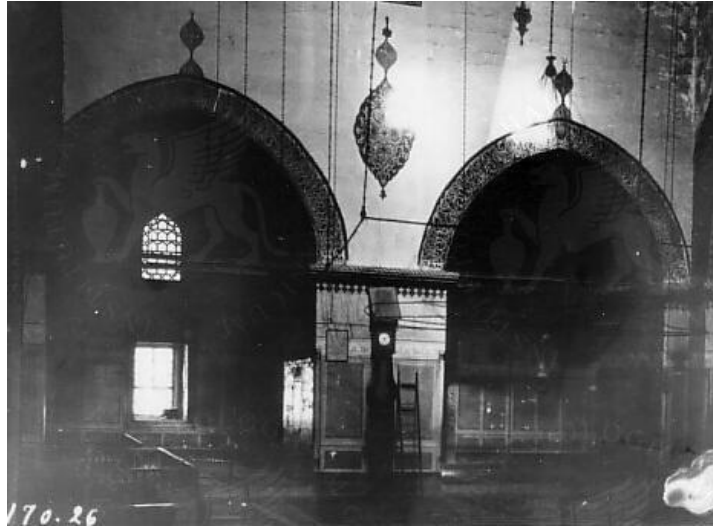

Plan 3. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Kesiti (İ. Aydın Yüksel)¹¹⁸

Cami planı itibariyle yan mekânlı camilerin en gelişmiş örneğini vermekle beraber, yan mekânlı camilerle klasik üsluptaki camilerle arasında bir intikal yapısı olarak görmek daha isabetli olacaktır. Bu nedenle camiye İstanbul'daki Bayezid camisi gibi Klasik üsluba bir başlangıç olarak kabul etmesek de Edirne'de bulunan Bayezid Camisi gibi klasik eserlere bir öncü olarak görmek mümkündür. İnşaat malzemesi olarak son cemaat mahalli, abidevi portal ve pencere söveleri mermer kaplamalı, diğer yerleri ise küfeki kesme taş bloklarından yapılmıştır.¹¹⁹

¹¹⁸ Yüksel, *II. Bayezid Yavuz Selim Devri*, 5/17.

¹¹⁹ Yüksel, *II. Bayezid Yavuz Selim Devri*, 5/16-18; Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, 123-124.

Fotoğraf 19. Cami Yan Sahınlar (1926) ¹²⁰

II. Beyazıt Camii'nin beden duvarları mihrap bölümünde doğu, batı ve güney cephelerde 230 cm, arka bölümdeki yan kanatların beden duvar kalınlıkları ise güney cephede 175 cm, batı cephede 230 cm, kuzey cephede 200 cm ve doğu cephede 230 cm olarak ölçülmüştür. Caminin her iki minaresinin gövde et kalınlıkları doğudaki minarede 50 cm, batıdaki minarede ise 100 cm'dir. ¹²¹

Fotoğraf 20. Cami Kandillerinin Yakılıp Söndürülmesi İçin Kullanılan Makara (2022)

¹²⁰ Riefstahl, R. M. , D-DAI-IST-170.26Inv.93.773, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947503/image/1947503> Erişim Tarihi: 17.7.2022.

¹²¹ Ekrem Batır, *Amasya dini yapılarında malzeme kullanımı* (Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2014), 200.

Cami aydınlatmalarının yakıp söndürülmesi için kullanılan va yapıldığı tarihten günümüze ulaştığı tahmin edilen makaralar bugün iki kubbe ortasında yer alan kemer ayağını köşesinde yer almaktadır. Arşiv belgelerinde ve diğer çalışmalarda bu parça ile ilgi herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

Fotoğraf 21. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Yan Sahınlar (1926) ¹²²

Cami iç mekânında kullanılan kalem işlerinin son restorasyon ile birlikte mevcut en eski fotoğraflarına göre aslına en yakın/uygun şekilde yapıldığı görülmektedir. Süslemeler bakımından oldukça zengindir. Motifler daha çok geometrik şekillerden oluşturulmuş olup bunun yanı sıra hat sanatının örnekleri de görülmektedir. Son derece uyum içinde olan motiflerde genellikle kırmızı, mavi, siyah, yeşil ve sarı renkler kullanılmıştır.

¹²² Riefstahl, R. M. , D-DAI-IST-172.26Inv.93.772, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947502/image/1947502> Erişim Tarihi: 17.7.2022.

Fotoğraf 22. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi (SALT Research)

Dıştan tabhaneli cami görünüşü ile inşa edilen ancak içte mekânın bir bütün halinde değerlendirildiği yapılardır. Yan alanlar mekân mimarisine ustalıkla katılmıştır.¹²³

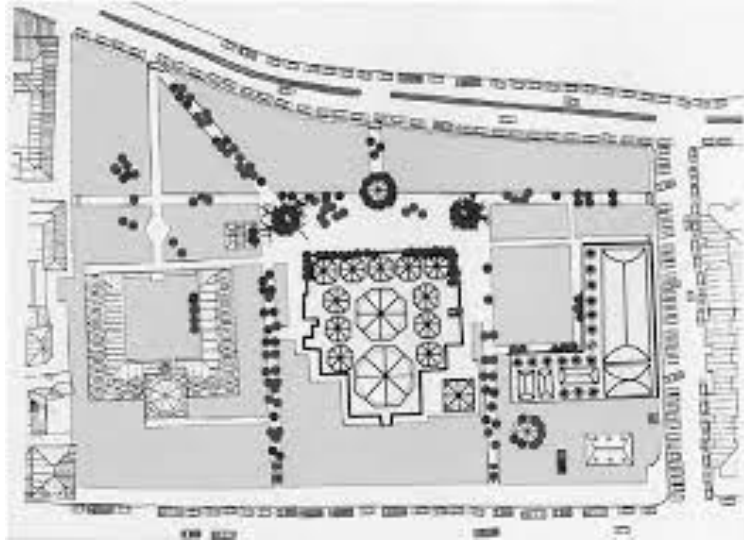
Yapının mimarının kim olduğu konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bunlardan ilki Yakup Şah b. Sultan Şah olduğudur. Kuban, Bursa üslubunun devamı olan kible aksında yer alan iki kubbenin yanlardan çok dar olan sahnılar ile tamamlanması sebebiyle bu caminin planının Yakub Şah'a ait olabileceğinden bahseder.¹²⁴ Diğer bir görüş ise mimarının Mimar Hayrettin olduğudur.¹²⁵ Meriç de mimarın Hayrettin veya Kemaleddin olmayıp, Yakub Şah olduğunu ve halifelerini de Ali bin Abdullah ve Yusuf bin Papas olarak kaydeder.¹²⁶

¹²³ Tanju Cantay, "Fetih'ten Sonra Mimar Sinan'a Kadar Osmanlı Sanatı," *Mimar Başlı Koca Sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, ed. Sadi Bayram, 2 Volume (İstanbul, 1988), 69–89.

¹²⁴ Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, 196.

¹²⁵ Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, 124.

¹²⁶ Meriç, "Beyazıd Camii Mimarı: II. Sultan Bayezid Devri Mimarları ile Bazı Binaları Beyazıd Camii ile Alakalı Hususlar, Sanatkarlar ve Eserleri", 26-28.

Plan 4. Sultan II. Beyazıt Külliyesi Gözlem Haritası (Ç. Seçkin ve H. Türkoğlu)¹²⁷

Kubbeler dış mekândan sekizgen kasnak ile çevrilmiştir. Ana mekânın üzerini örten iki büyük kubbe kasnaklarında her kenara sivri kemerli ikişer pencere açılmıştır. Yine her iki kubbe eteklerinde eşit aralıklarla sıralanmış on altışar pencere ile cami ana mekânı aydınlatılmıştır. Mihrap önü bölümü, daha fazla pencere açıklığı olması sebebiyle cami iç mekânındaki en aydınlık yerdir.

Dündar'ın 1997 yılında keşfettiği ve değerlendirmeleriyle XV. yüzyıl sonlarına tarihlediği belgede ana mekânı örten iki büyük kubbe hakkında verilen bilgiler dikkat çekmektedir.¹²⁸ Belgede;

“Ön kubbenin koltukları mukarnaslıdır ve nakşolmuştur. Ve ön kubbenin ortasında büyük bir büyük şemse olmuştur. Şemsenin ortası müsenna hat ile “İnne evvele beytin vudı'a...” ayeti yazılmıştır. Ve pervazı nakşolmuştur. Ve gerideki kubbenin dahi ortasında bir şemse var. Ortası nakş ve pervazı müsenna hat ile “İnnema ye'muru

¹²⁷ Yasin Çağatay Seçkin - Handan Dülger Türkoğlu, “Amasya Tarihi Kent Merkezi Açık Mekanlarının Kullanım Analizi”, *İTÜ Dergisi Seri A: Mimarlık, Planlama, Tasarım* 5/1 (2006), 21.

¹²⁸ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 136.

mesacidallahi...” ayeti yazılmıştır. Ön kubbenin aşağı duvarında dört şemse yazılmıştır. Ve gerideki kubbe duvarlarında iki âli şemse yazılmıştır.”¹²⁹

2018-2019 yılında yapılan son restorasyonda keşfedilen bu belge ve Dündar’ın değerlendirmeleri¹³⁰ göz önünde bulundurularak, yapının geçirmiş olduğu depremler ve yapılan onarımlar sonrasında günümüze ulaşamamış olan süslemeleri ve yazıları mihrap önünü örten ve belgede de “ön kubbe” olarak bahsedilen kubbenin ortasına aslına uygun olarak bir şemse yapılmış ve ortasına da yine arşiv belgesinde geçtiği gibi müsenna yazı biçimi ile Ali İmran Suresi 96. Âyeti olan “إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى” yazılmıştır. Ayetin meali “Şüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi, elbette Mekke’de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâ’be’dir.” şeklindedir.¹³¹ Belgede geçtiği şekilde yazı şeridi tam göbeğin ortasına yerleştirilmiştir.

Fotoğraf 23. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Mihrap Önü Kubbesi Şemse ve Kalem İşleri (2022)

¹²⁹ B.O.A., TS. MA. d: 10232.

¹³⁰ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”.

¹³¹ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meali* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011), 71.

Ana mekânı örten arşiv belgesinde de “diğer kubbe” olarak bahsedilen kubbenin ortasına yine aslına uygun olarak bir şemse yapılmış ve ortasına da yine arşiv belgesinde geçtiği gibi müsenna yazı biçimi ile Tevbe Suresi 18. ayet “إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ آمَنَ بِاللَّهِ” وَالْيَوْمِ الْآخِرِ” yazılmıştır. Meali ise “Allah’ın mescitlerini ancak Allah’a ve ahiret gününe inanan kimseler imar eder.” şeklindedir.¹³² Belgede gerideki kubbenin ortasında yazılı olan bu yazının göbeğin çevresinde olduğu belirtilmişse de bu şekilde uygulanmamış ve ön kubbede olduğu gibi orta kısma yerleştirilmiştir. Mihrap önü kubbeye geçiş elemanı olan pendentifler üzerinde yuvarlak panolar içerisinde “Allah, Muhammed, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan ve Hüseyin” yazıları mevcuttur. Kubbe kasnağında yer alan pencereler (ağ veya kafes gibi örülü) müşebbek stil ile örülüdür.¹³³

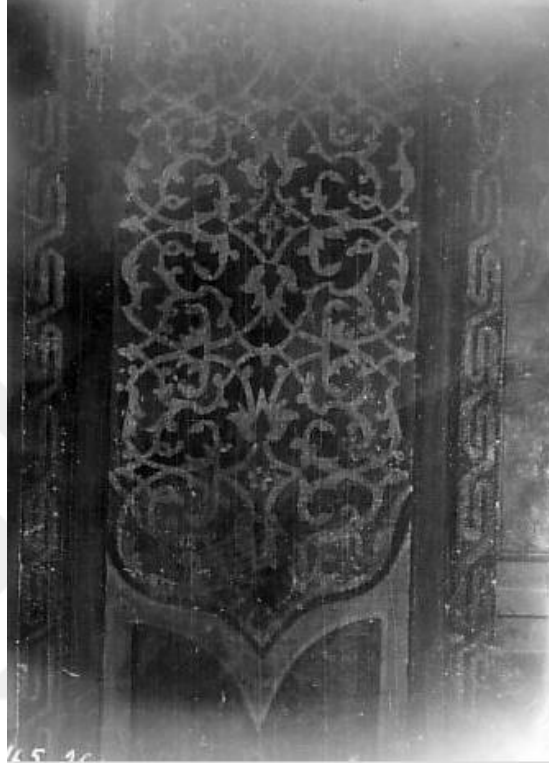

Fotoğraf 24. İkinci Kubbe Müsenna Yazı Şeridi - Tevbe Suresi-18 (2022)

¹³² Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meali*, 205.

¹³³ Neslihan Sönmez, *Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: YEM Yayın, 1997), 81.

Arşiv belgesinde mihrap önü kubbesinin koltuklarının mukarnas işlemeli olduğu arka mekânı örten kubbenin ise kubbe koltuklarında mukarnas detayların bulunmadığı ve üzerlerinde birer şemse ile bezemesinin olduğu ayrıntısı verilmektedir. Fakat bu detaylar günümüze ulaşamamıştır.¹³⁴ Bugün son döneme ait bitkisel motiflerle bezelidir.

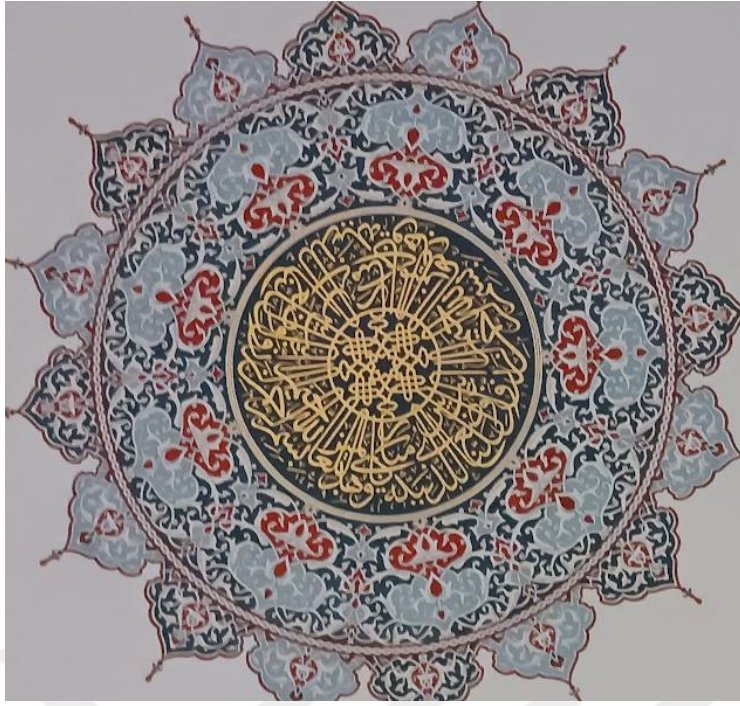

Fotoğraf 25. Cami İç Mekân Süslemelerinden Bir Detay (1926)¹³⁵

¹³⁴ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 136.

¹³⁵Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-174.26Inv.93.278, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947505/image/1947505> ErişimTarihi: 17.7.2022.

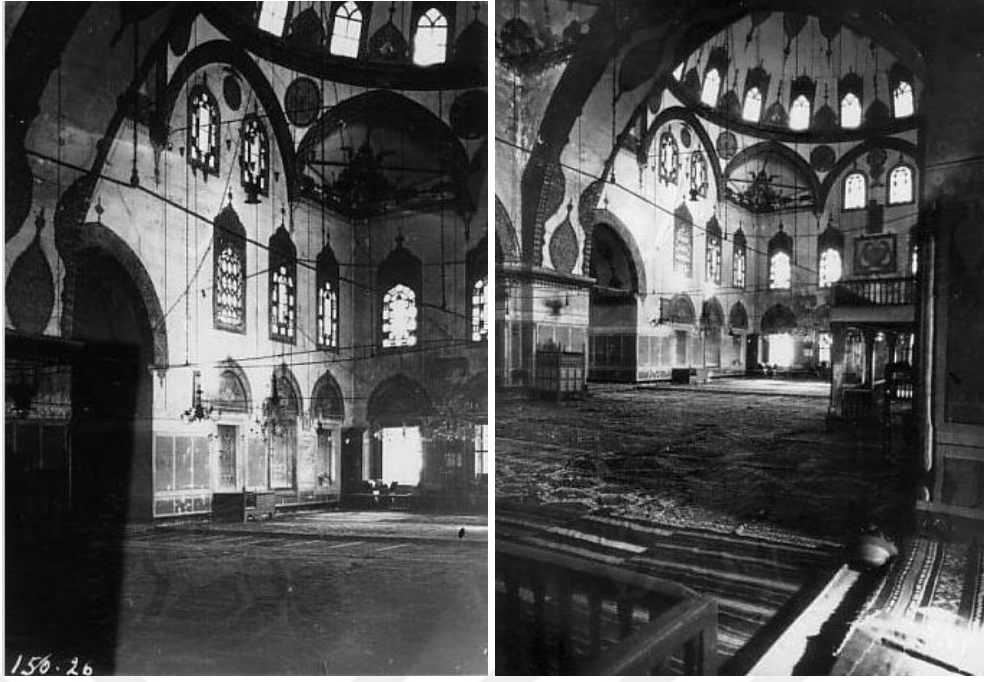

Fotoğraf 26. Mihrap Önü Kubbesi ve Müsenna Yazı Şeridi (Ali İmran-96)

Caminin kible aksındaki iki kubbenin ortasından geçen kemerin üstü ile kubbe kasnaklarının hemen altına gelecek konumda her iki tarafında kalemişi bezemelerin içerisine yazı şeritleri mevcuttur. Ön kubbe tarafına düşen tarafta “*Es-Sultanu ... Veliyyu't-Ta'mir*” İkinci kubbe tarafına bakan yüzde “*Başarıyı sağlayan Allah'tır.*” şeklinde tercüme edilen “*Allahu Veliyyu'tevfik*” yazılıdır. Bu yazı şeritlerine belgelerde rastlanmamış olup, yapılan son restorasyon sırasında yapıya eklenmiştir.

Fotoğraf 27. Kible Aksanındaki Kubbe Kasnaklarında Yer Altında Yer Alan Yazılar (2022)

Fotoğraf 28. Cami İçinden Bir Fotoğraf – Kalemışleri ve Mihrap Üzerindeki Tablolar (1926)¹³⁶

Yine belgede geçen ana mekânı örten iki kubbe arasında yer alan kemer üzerinde “*içinde çift asılmıştır*” ifadesi ile tarif edilen şey için Dündar, asılı olan şeyin kandil olabileceğini kaydetmiştir.¹³⁷ Ki bu argümanı destekleyecek nitelikte olan 1926 yılına ait alman Arkeoloji Enstitüsü Dijital Veritabanından ulaştığımız fotoğraflarda ortadaki kemerden aşağı doğru sarkan zincirler dikkati çekmektedir. Ve yine “*Kandiller için her kubbede üçer daire olmuştur ve yüz elli üç zincir asılmıştır*” ifadesi de cami aydınlatmasının ne kadar sayıda kandil ile yapıldığı konusunda ayrıntılı bilgi verir.

¹³⁶ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-150.26Inv.93.763, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947493/image/1947493> Erişim Tarihi: 17.07.2022; Riefstahl, R.

M., D-DAI-IST-155.26Inv.93.765, 1926, <https://arachne.dainst.org/entity/1947495/image/1947495>

Erişim Tarihi: 17.07.2022.

¹³⁷ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 135.

Fotoğraf 29. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Taşıyıcı Kolonlarda Bulunan Köşe Sütunce ve Kum Saati Detayları (2022)

“Ön kubbenin aşağı duvarlarında dört şemse yazılmıştır. Ve gerideki kubbe duvarlarında iki âli şemse yazılmıştır.” ifadesi ile de caminin inşa edildiği dönemde sahip olduğu bezemeler hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Bugün belirtilen sayıda şemsenin yerlerinde olmadığını fakat son yapılan restorasyon ile birlikte cami içerisinde bitkisel motiflerin ağırlıklı olduğu kalemişleri göze çarpmaktadır.

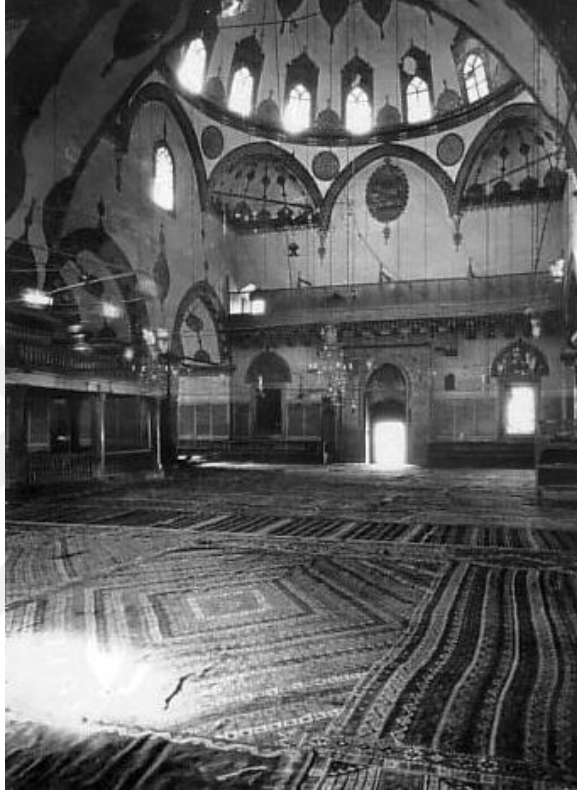
“Ve kemerlere taş mevc tarh olmuştur.” ifadesi ile tam olarak neresi kastedildiği anlaşılamamaktadır. Belirtilen kemerlerin birbirine geçmeli şekilde yapıldığı bilgisi nettir. Bağlamdan yola çıkılarak bahsi geçen kemerlerin kubbeye geçiş elemanı olan trompların önlerindeki kemerler, yanlardaki kemerler veya pencerelerin kemerleri olabileceği düşünülmüştür.¹³⁸

Cami içerisinde yer alan vitraylı pencerelerden bahsedilirken bugün sayısı yirmi altı olan bu pencereler için belgede sayı yirmi bir olarak verilmiştir. “Ve yirmi bir mukatta’ ve veziri cam pencereler olmuştur.” Bu yirmi altı vitraylı pencereden on altı tanesi mihrap önünü örten kubbe altındaki alanda, ikisi arka kubbenin altında, dörder tanesi ise yan sahnelerde yer almaktadır.¹³⁹ Belgede bundan başka her iki kubbe

¹³⁸ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 137.

¹³⁹ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 137.

kasnaklarında yer alan on altışar pencereden bahsedilmemektedir. “*Ve on pencere dahi mukatta’ kapulu olmuştur.*” Toplamda 20 ahşap kanatlı pencere mevcuttur. Bunların 10 tanesi sadece mihrap önü mekânda bulunmaktadır. Belgede sadece burada yer alan pencerelere yer verilmiş, caminin yan sahnlarında bulunan üçer, taç kapıyı üzerinde bulunduran kuzey cephede ise dört adet ahşap kanatlı pencereden bahsedilmemektedir.¹⁴⁰

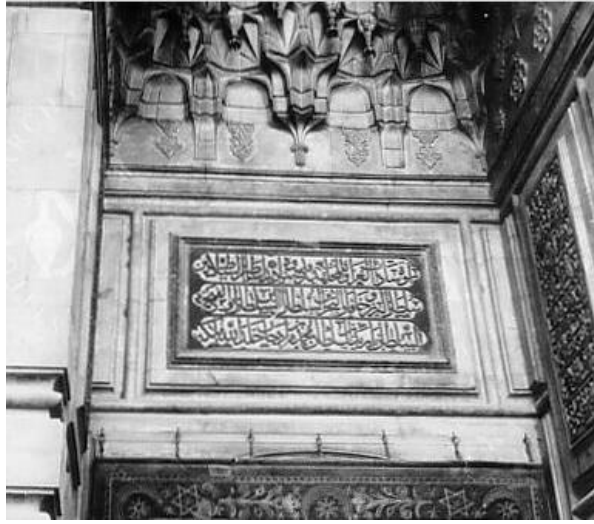

Fotoğraf 30. *Cami İkinci Kubbe Altı Ve Arka Mekân (1926)*¹⁴¹

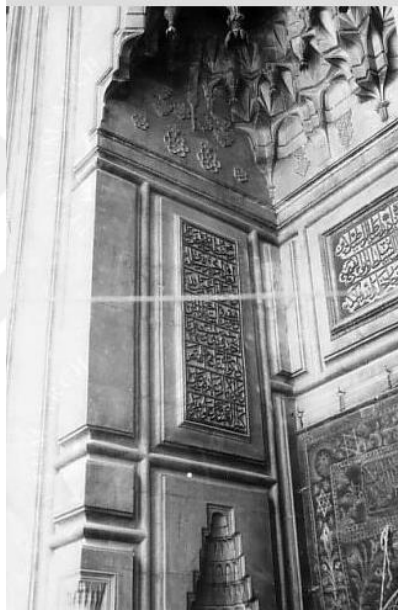
¹⁴⁰ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 138; Yüksel, *II. Bayezid Yavuz Selim Devri*, 5/25-26.

¹⁴¹ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-151.26Inv.93.764, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947494/image/1947494> Erişim Tarihi: 17.07.2022.

Fotoğraf 31. Taç Kapı Üzerinde Yer Alan İnşa Kitabesinin Bir Kısmı (1932) ¹⁴²

Fotoğraf 32. Taçkapı Detaylar (1932) ¹⁴³

¹⁴²Menzel, T., D-DAI-IST-51Inv.112.532, 1932,

<https://arachne.dainst.org/entity/1946203/image/1946203> Erişim Tarihi: 17.7.2022.

¹⁴³Menzel, T., D-DAI-IST-53Inv.112.115, 1932,

<https://arachne.dainst.org/entity/1946196/image/1946196> Erişim Tarihi: 17.7.2022.

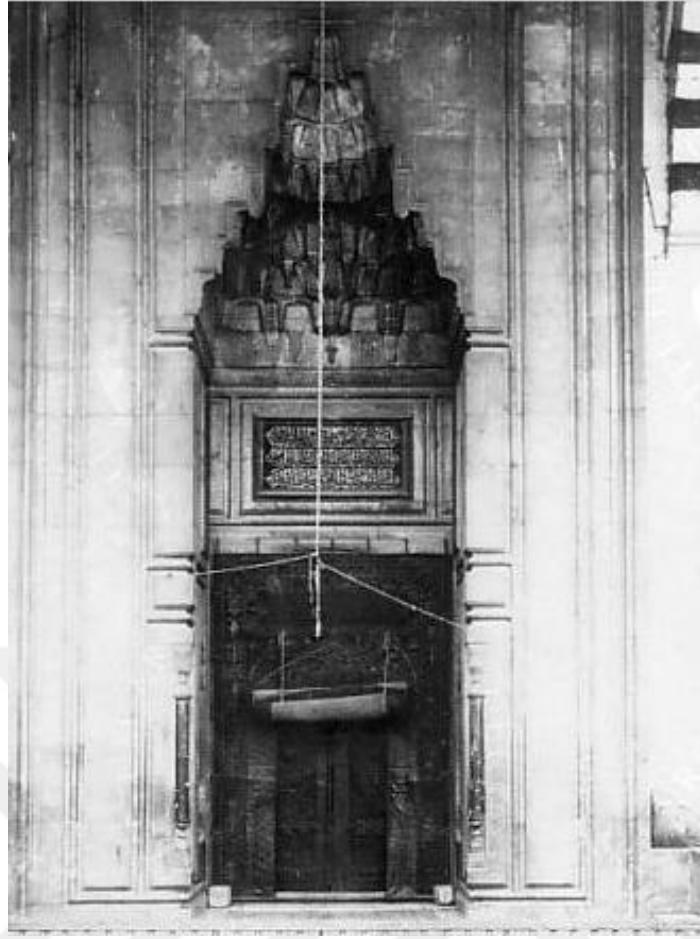

Fotoğraf 33. *Amasya Sultan II. Bayezid Cami Giriş Portalı Stalaktitleri* ¹⁴⁴

Arşiv belgesinde “büyük ve küçük avize” şeklinde betimlenen şeylerin taçkapı kavsarasında yer alan mukarnasların oluşturduğu sarkıtlar olduğu, bunlardan üç tanesinin büyük, kalan on sekiz tanesinin ise diğerlerine nispetle küçük sarkıtlar olduğu şeklinde yorumlanmıştır.¹⁴⁵ Fotoğrafta görülen giriş portalı mukarnaslı kavsarasında yer alan stalaktitlerin bir kısmının eksik olduğu görülmektedir. Yine geçirdiği son restorasyon ile uç kısımları düşmüş olan stalaktitlerin restore edilerek aslına uygun biçimde tamamlandığı tespit edilmiştir.

¹⁴⁴ Web sayfasında fotoğrafın çekildiği tarih belirtilmemiştir. <https://mapio.net/pic/p-5962037/> Erişim tarihi: 17.06.2022

¹⁴⁵ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 141.

Fotoğraf 34. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Taç Kapısı (1932) ¹⁴⁶

Mihrap: Dündar'ın yapmış olduğu tespitler ile 15. yüzyılın sonlarına tarihlenen bir arşiv belgesinde caminin mihrabının iç bükey dönüşünde mimari geçiş elemanı olarak yine mermer mukarnas kullanıldığı kaydedilmiştir. “...ve ak mermerden mihrab işlenmiştir mukarnasdur.”¹⁴⁷ Fakat belgede mukarnaslar hakkında ayrıntılı bilgi mevcut olamayıp, taş mihrabın her iki yanında köşe sütuncelerinde siyah-beyaz renkli dönen mermerden ve kum saati şeklindeki sütünce başlığı, kaideler ve yedi sıra mihrap nişinden bahsedilmemektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁶Menzel, T., D-DAI-IST-55Inv.112.530, 1932,

<https://arachne.dainst.org/entity/1946202/image/1946202> Erişim Tarihi: 17.7.2022.

¹⁴⁷ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232.

¹⁴⁸ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232; Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 139.

Tepeliği mihrap çerçevesinin üst kısmında kenar bordürlerden ayrı olarak yükselen bir süsleme elemandır. Üç dilimli zikzak taç şeklinde olan tepeliğin üzerinde üçü diğerlerinden daha büyük olan toplamda yirmi beş palmet bulunmaktadır. Köşelikler sade mermer olup bezemesi yoktur. Mihrap nişinde sekiz dizeli mukarnaslı kavsarası genel görünümdeki sadeliği bozmamaktadır. Mihrabın alınlık kısmında ise Ali İmran Suresi 39. âyeti “قال الله تعالى فَنادته الملائكة وهو قائم يصلي في المحراب” şu şekilde transkribe edilmiştir:

“*Kalellâhu teâlâ fe nâdethul melâiketu ve huve kâimun yusallî fil mihrâbi*”

Âyetin meali ise “Allah-ı Teala buyurdu; Zekeriya mabette namaz kılarken melekler ona seslendiler...”¹⁴⁹ şeklindedir.

Fotoğraf 35. *Sultan II. Bayezid Cami Mihrap Üzerinde Yer Alan Atlas Ka'be Örtüsü (2022)*

Mihrabın hemen üzerinde yer alan ceylan derisi üzerine müsennâ yazı biçimi ile yazılmış vav tablosu yer almaktadır. Yazıda vav harfleri içerisinde Âyete'l Kürsî (Bakara Suresi 255. Âyeti), vavların ortasında ise Kur'an'da birçok yerde geçmekte olan “ve huve alâ külli şey'in kadir” yazılır. Onun üzerinde yer alan oran olarak daha küçük bir tablo

¹⁴⁹ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali*, 64.

içerisinde ise atlastan yapılmış¹⁵⁰ Ka'be örtüsü yer almaktadır.¹⁵¹ Mihrap üzerinde yer alan bu iki tablonun cami bünyesine kimler tarafından, ne zaman bağışladığına dair bilgi herhangi bir belgede karşılaşılmamıştır. Fakat 1926 yılına ait arşiv fotoğraflarında mihrap üzerinde görülmektedir.

Fotoğraf 36. Mihrap Üzerinde Yer Alan Müsenna Tablo (2022)

¹⁵⁰ Ka'be'nin iç kısmında tavan ve duvarları tamamen atlastan yapılmış bir perde ile örtülüdür. Sadettin Ünal, "Kâbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001).

¹⁵¹ Ünal, "Kâbe", 24/15.

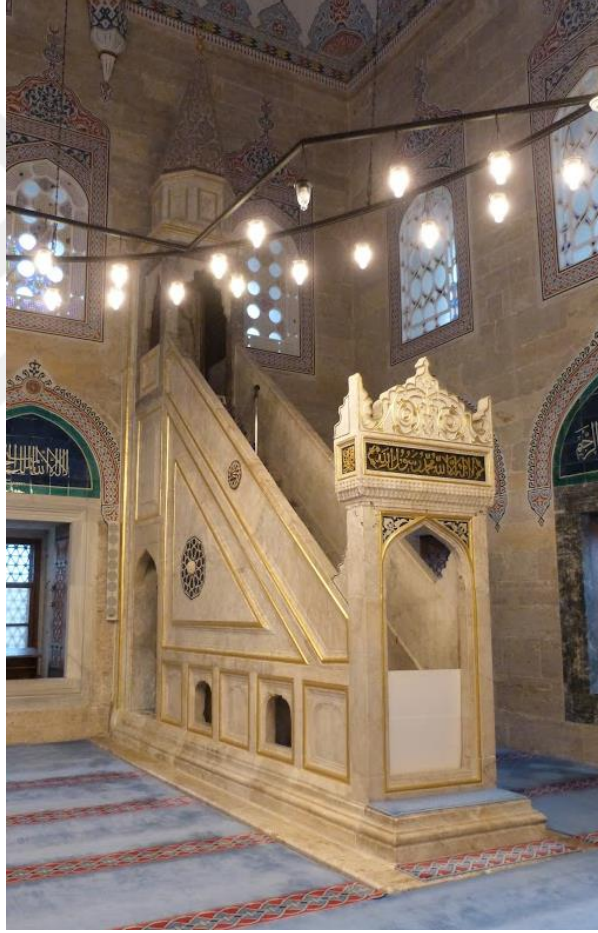

Fotoğraf 37. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Mihrabı Günümüz (2022)

Minber: Arşiv belgesinde minber hakkında bilgiler mevcuttur ve “...ve minber işlenmiştir ak mermerden sade kilvekari. ve kapısı dahi ak mermerdendir. Dehi girih kazılmıştır açılır yapılır.” ifadeleriyle anlatılmaktadır. Beyaz mermerden yapılmış olan minberin geçit üstü panosunda yer alan dikdörtgen biçimli yazı levhasında kabartmalı şekilde “*La ilahe İllallah Muhammeden Rasulüllah*” yazılıdır. Mermer bir kaide üzerine oturmuş olan minberin alınlık kısmının her iki yanında 17,5×20 cm. ebatında kare yazı panoları içerisinde kabartmalı olarak “*Hikmetin başı Allah’tan korkmaktır.*” manasına gelen hadis, “*Ra’sul hikmeti mehâfetullah*” yazılıdır. Belgede geçen “*dehi girih kazılmıştır.*” ifadesi ile kastedilen şeyin biri minberin yan aynalık bölümünde ve nispeten daha küçük boyutta olan diğeri ise merdiven korkuluğu üzerinde çevresi geometrik tezyinatlı birer rozet olduğu düşünülmektedir¹⁵².

¹⁵² Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 139.

Minberin köşk bölümü üç ayrı sivri kemerli örtülü ve üstünde altıgen bir kaide, onun üzerine de külah oturtulmuştur. Kürsünün altında biri yatay, diğer dikey şebekesiz, silmelerle çevrili iki dörtgen pano yer alır. Panoların en altında ise basık kemerli bir boşluk yer alır. Merdiven korkulukları işlemsiz mermer, onun altında silmelerle çevrili geniş üçgen pano yer alır. Üçgen yan aynalıkların altında çevresi geometrik desenli bir rozet yer alır. En alta ise silmeli çerçeveler içinde, ikisi açık diğerleri kapalı kemerli beş süpürgelik yer alır. Minberin taç kapısı basık kemerlidir. Minber korkuluğu ile giriş sövesinin bağlandığı köşelerde ise köşebentler bulunmaktadır.¹⁵³

Fotoğraf 38. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Minberi (2022)

2017-2019 yılları arasında VGM tarafından gerçekleştirilen restorasyon minberin külah ve köşk bölümlerinde ortaya çıkarılan motifler mevcuttur. Minberin köşk bölümü

¹⁵³ Sedat Bayrakal, *Erken Dönem Osmanlı Minberleri* (İstanbul: Gökkuşbu, 2008), 134-136.

arka duvarında bitkisel motiflerden oluşmuş kalem işi bir çerçeve dikkat çekmektedir. Özellikle çerçevenin alt kısımları tahribe uğramış olduğu görülen kalem işi bezemede mavi, kırmızı, sarı ve yeşil renklerin kullanıldığı görülmektedir. Yine minber üzerinde kalem işi bezemelerin yer alığı bir diğer bölüm ise külah kısmıdır. Kırmısı, mavi ve beyaz renklerin kullanıldığı görülmektedir.

Fotoğraf 39. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Minberi Köşk bölümü tezyinatı

Fotoğraf 40. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Minberi Kühlah Süslemeleri (2022)

Şamdanlar: Restorasyonlardan önce mihrabın sağında ve solunda bulunan tombak şamdanlar (Şamdanların malzemesinin pirinç olduğunu kaydeden araştırmacılar da mevcuttur.)¹⁵⁴ 02.11.2000 yılında alınan bir karar ile Amasya Arkeoloji Müzesine aktarılmıştır.¹⁵⁵ Dövme tekniğinde yapılan şamdanların üzerinde tombaklama (yıldızlama) ve kazıma tekniği ile bezemeler işlenmiştir. Yuvarlak kaideli şamdanların gövdeleri konik şekillidir. Boyun kısmı bir bilezik ile daraltılarak yükseltilmiş ve ağız kısmı ise tekrar genişletilerek konik şekil verilmiştir. Gövde üzerinde Sultan II. Bayezid'in de adının bahsedildiği sülüs bir yazı kuşağı yer almaktadır.

“...es-Sultan Bayezid Han bin Muhammed Han Nevralahu mısbaħa...”

¹⁵⁴ Takaz, *Amasya'da Bulunan Yan Mekanlı Camilerin Osmanlı Mimarisindeki Yeri*, 23.

¹⁵⁵ Günümüzde Amasya Arkeoloji Müzesi ikinci katta sergilenmektedir.

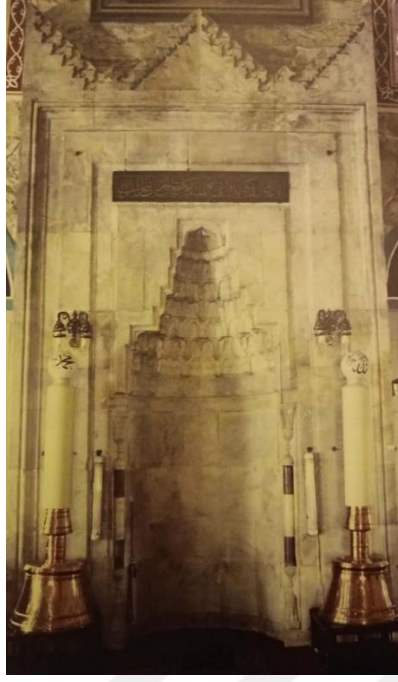

Fotoğraf 41. Sultan II. Bayezid Cami Bakır Şamdanları Sağ-Sol (2022)

Tombak şamdanlar 86% sarı bakır ve 14%'lik çinko karışımı¹⁵⁶ ile elde edilen alaşım üzerindeki bu yazı kuşağının zemininde hatayi üslup ile işlenmiş şakayık çiçekleri bulunmaktadır. Boyun kısmında ise rumi yapraklar arasında hatayi şakayık çiçekleri ile yapılmış bir kompozisyon yer almaktadır. Şamdanların mumluk (ağız) kısmında diğer bezemeli bölümlerden farklı olarak çin bulutları biçiminde süslemeler yer almaktadır.¹⁵⁷

¹⁵⁶ Sönmez, *Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü*, 106.

¹⁵⁷ Doğanbaş, *Amasya II. Bâyezid Külliyesi*, 29; Emine Naz Dönmez - Yavuz Bayram, "Amasya II. Bayezid Camii Şamdanları ve Üzerindeki Süslemelerin Dönemi İçindeki Üslup Birliği", *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu bildirileri, 13-15 Haziran 2007* (Amasya: Amasya Valiliği, 2007), 1311-1315.

Fotoğraf 42. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Mihrabı ve Şamdanlar (2000 Öncesi)

Müezzin Mahfeli: Orta mekânda beş adet siyah renkli mermer sütun üzerinde yükselen bu müezzin mahfeli üzerinde bitki motifli kalem işleri yer almaktadır. Arkada son cemaat duvarına bitişik olarak sundurma dar bir galerisi mevcuttur.

Fotoğraf 43. Sultan II. Bayezid Cami Müezzin Mahfeli (2022)

Son cemaat mahalli yukarıdan aşağıya doğru kalınlaşan üstü ve altı bakır sütun bilezikler ile silmelerden oluşmuş, birer sıra palmet frizli kaidelere sahip mukarnaslı altı mermer sütun üzerinde yükselen sivri kemerlerin taşıdığı pandantifli beş kubbesi vardır.

Arşiv belgesinde son cemaat mahalli “*dergah*” kelimesi ile tasvir edilmiş ve günümüzde mevcut olmayan kubbelerinde yer alan mukarnaslardan bahsedilmiştir.

“Ve revîşi imaret ki tulu elli zira’dur. Ve arzı dokuz zira’dur. Ve altı mermer müdevver direk olmuştur. Ve başları mukarnaslıdır. Ve dergah kubbesi penç kubbe mukarnas işlenmiştir. Ve kubbe-i mezkurenin kemerleri çiftlidir. Ve dergah kemerlerinin pervazları şeş-i girih işkenup yeşim taş geçmiştir. Ve nîm çarşuları meselles Rûmi yaprak resm olup kenet olmuştur. Ve nakş dayiresine kilvedar kızıl taş kakmıştır. Ve nakş üzerinde bir kitabe olmuştur. Bir minareden bir minareye varınca “ İinna fetahnâ..” suresi müsenna hat ile yazılıp kazanmıştır. Ve kafa tahta ak mermerden biş-gu mukarnas işlenmiştir. Kapu dergahı ki mukarnas işlenmiştir. Üç büyük avizesi var. Ve on sekiz küçük avizesi vardır. “

Revak kemerleri kırmızı ve beyaz taştan geçmelerle yapılmıştır. Son cemaat mahalli kemerleri arasındaki boşluklarda ve kemer alınlıklarında içleri geometrik tezyinatlı gürzler bulunur. Kemerler üzerinde iki sıra damla motiflerinden meydana gelmiş bir friz cepheyi boydan boya sarmaktadır. Bölümleri birbirlerine ve son cemaat mahallini camiye bağlayan kemerler gri ve bordo renkli taşların periyodik olarak dizilmesinden dekoratif bir manzara meydana getirmektedir.

Fotoğraf 44. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Son Cemaat Mahalli, Dış Mihrabı ve Mükebbire (1926)¹⁵⁸

¹⁵⁸ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-153.26Inv.93.270, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947347?fl=20> Erişim Tarihi: 17.07.2022.

Fotoğraf 45. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Son Cemaat Mahalli (1926) ¹⁵⁹

Son cemaat mahallinin batı kısmın da yer alan pencerelerden minare girişine yakın olan üst kısmı kalem işi bezeme bir kuşak ile çevrili, çini bezemeli pencere alınlığında “*Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm ve bihi sikatî*” yazılıdır. Mükebbire altında yer alan yine üst kısmı kalem işi bezeme bir kuşak ile çevrili, çini bezemeli pencere alınlığında ise “*Hüvallahüllezi lâ ilâhe illâ hû*” yazılır.

¹⁵⁹

Riefstahl,

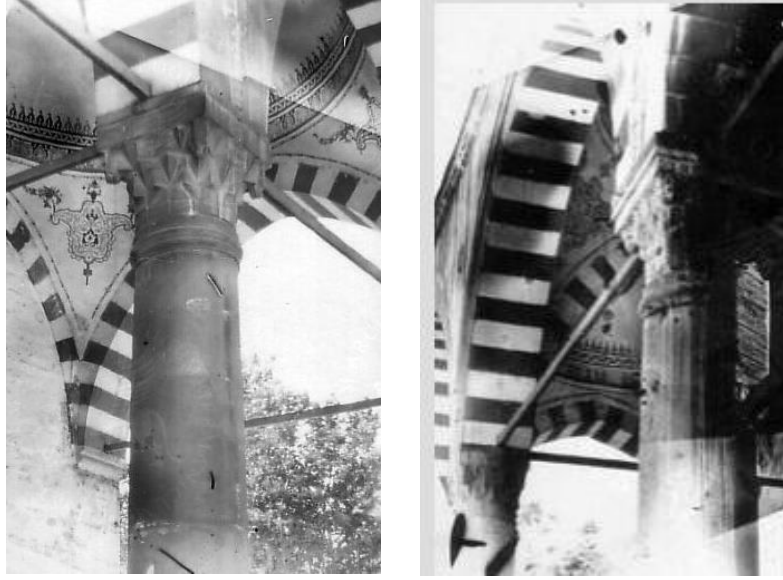
R.

M.,

D-DAI-IST-178.26Inv.93.268,

1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947345?fl=20> Erişim Tarihi: 17.07.2022.

Fotoğraf 46. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Son Cemaat Mahalli Sütun Mukarnasları ve Kubbeye Geçiş ve Kubbe Kasnağı Detayları (1926) ¹⁶⁰

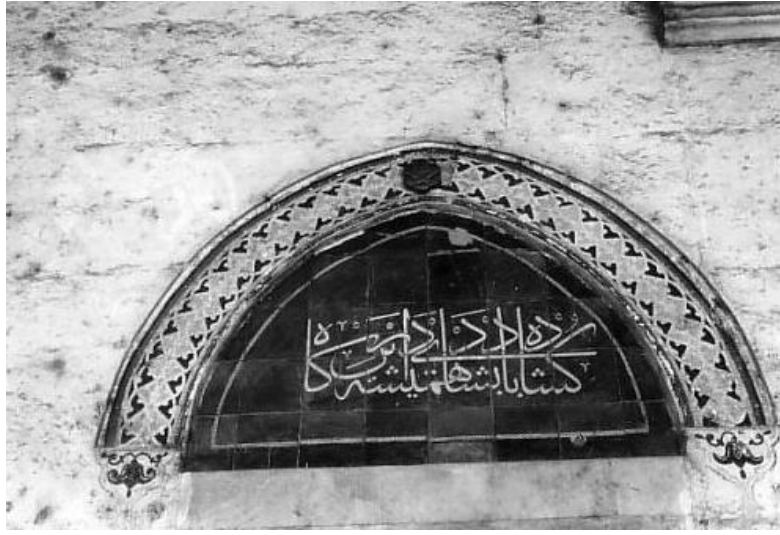
Son cemaat mahallinin doğu yönünde bulunan taçkapı yakınındaki çini bezemeli pencere alınlığında Farsça “Bu yerde her zaman ferah ol” manasına gelen “*Güşâde bâd hemîşe der în gâh*” yazılır. Doğu minare merdivenleri tarafındaki yine çini bezemeli pencere alınlığında “*Bi Hakkı Eşhedü en 'lâ ilâhe illallah*” yazılıdır.

Son cemaat mahallinin her iki tarafında pencerelerin ortasında; çerçevesi dışarıdan kavsara bitimine kadar kalem işi bezemeli bir kuşak ile çevrili, kavsarası beş dizili mukarnası olan cami duvarından oyularak yapılmış birer dış mihrap yer almaktadır.

¹⁶⁰ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-171.26Inv.93.271, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947348?fl=20>,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947349/image/1947349> Erişim Tarihi: 17.07.2022.

Fotoğraf 47. Son Cemaat Mahalli Pencere Alınlığı Farsça Beyit- 1932 ¹⁶¹

Fotoğraf 48. Son cemaat mahallinde yer alan dış mihraplar

¹⁶¹Menzel, T., D-DAI-IST-54Inv.112.114 , 1932,

<https://arachne.dainst.org/entity/1946195/image/1946195> Erişim Tarihi: 17.7.2022.

Amasya'da modern dönemde inşa edilen yapılar hariç, Sultan II. Bayezid Camii'nden başka iki minareli cami yoktur. Minareler son cemaat yerinin ve neflerin birleştiği köşelerden yükselir ve her biri tek şerefelidir. Minarelerin yüksekliği 35 metre olarak belirlenmiştir.¹⁶²

Fotoğraf 49. Amasya sultan II: Bayezid Camii Minareleri 1926 (Riefstahl, R. M)¹⁶³

Kare ayaklıklar (kürsü) üzerine inşa edilmiş olan minarelerin en göze çarpan tarafı bezemelerinin birbirinden farklı olmasıdır. Sağda bulunan minarenin gövdesi kesme taş üzerine kırmızı renkli taştan yapılmış dikine bordürler halinde ters ve düz palmet motiflerinin sıralandığı görülür. Sol tarafta yer alan minarede ise sıklıkla örneği görülen burmalı minare tarzına benzer fakat dik çubuklar halinde bezenmiş, kırmızı-beyaz rengin

¹⁶² Batır, *Amasya dini yapılarında malzeme kullanımı*, 200.

¹⁶³ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-169.26Inv.93.277, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947354/image/1947354> Erişim Tarihi: 17.07.2022.

hâkim olduğu bir bezeme görülmektedir. Almaşık dokulu kalın pişmiş tuğlalar ile bezenmiştir ve taş yivleri vardır. Minarelerin şerefe korkuluklarında geometrik desenlerin yer aldığı bir kuşatma kemeri ve altında mukarnas bezemeler mevcuttur.

Fotoğraf 50. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Sağ ve Sol Minare Şerefeleri ve Bezeme Detayları ¹⁶⁴

Arşiv kayıtlarındaki fotoğraflar incelendiğinde, cami minarelerinin tarihi boyunca meydana gelen depremler sonucu petek ve külâh bölümlerinde hasarlar meydana geldiği ve bu nedenle günümüze orijinal formlarına tam olarak ulaşamadıkları açıkça görülmektedir. Çünkü minarelerin petek bölümlerinin duvarı, gövde bölümünün duvarından daha ince bir yapıda olması ve minare giriş kapısından başlayan merdivenlerin, petek bölümünde devam etmemesi ve şerefe kapı aralığının bu petek bölümü duvarı üzerinde yer alması sebebiyle zayıf kalmaktadır.¹⁶⁵

¹⁶⁴ İlgili Fotoğraflar Diyanet TV “Mekân ve Kıyam” Programı drone çekimlerinden alınmıştır.

https://www.youtube.com/watch?v=GTF6VxUtGhs&ab_channel=DiyanetTV Erişim Tarihi: 06.06.2021.

¹⁶⁵ Kıvanç H. Kuşüzümü, “Yapım Teknikleri Açısından İstanbul Minareleri”, *Restorasyon Yıllığı Dergisi*, (2010), 59.

Fotoğraf 51. *Amasya Sultan II. Bayezit Cami, Şadırvan ve Muvakkithane*¹⁶⁶

Tarihi tespit edilemeyen bu fotoğrafta en son yıkıcı deprem olan 1939 depremi sonrası yapılan restorasyonlardan sonra olduğu tahmin edilmektedir. Fotoğrafta şadırvan muvakkithane, imarethane revaklarının bir kısmı ve cami görülmektedir. Caminin minarelerinin petek kısımları minarenin gövdesine göre daha açık renkli olduğu dikkat çekmektedir. Tahminimizce depremde yıkılmasının ardından petek bölümü tekrardan yapılmıştır.

¹⁶⁶

Bayezit

Paşa

Camii,

D-DAI-IST-R4069_2106302.jpg,

<https://arachne.dainst.org/entity/9079/image/458657> Erişim Tarihi: 17.07.2022. (Arşivde fotoğraf yanlış isim ile kaydedildiği tespit edilmiş olduğu hale, kayıtlarda geçen hali ile dipnot verilmiştir.)

Fotoğraf 52. Amasya Sultan Bayezid Cami Son Cemaat mahalli cami duvarında bulunan mükebbire (2022)

Cephe hareketliliğini karşılayan elemanlardan biri olarak mükebbire son cemaat mahallinde göze çarpmaktadır. Son cemaat mahallinin ve cami hariminin bitişiren kuzey duvarında, dışarıya çıkma olarak yapılmış, balkonvari yapıya sahip mükebbire Mi'zene¹⁶⁷, Mükbire¹⁶⁸ veya son cemaat mahalli müezzin mahfili gibi isimlerle de anılan bu yapı elemanı Osmanlı Devri selatın cami mimarisinin göze çarpan dekoratif elemanlarından biridir. Amasya Sultan II. Bayezid Cami son cemaat mahalli camiye bitişik duvarında¹⁶⁹ yer alan mükebbirenin unsurları incelendiğinde mükebbire girişi siyah renkli mermerden sarı kuşatma kemeri ise küfeki taştan yapılmıştır. Bu kemerin

¹⁶⁷ C. Esad Arseven, “‘Mükebbire’ Mad.”, *Sanat Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1998), 1450.

¹⁶⁸ Tahsin Öz, *İstanbul Camileri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2015), 12.

¹⁶⁹ Doğan Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* (İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1979), 366.

tepe kısmında ise yüzey süsleme elemanlarından bir gülçe / gülbezek yer almaktadır.

Mükebbire payandası gayet sade olup, korkuluğu sarı küfeki taştan yapılmıştır.

Fotoğraf 53. 1939 Depreminde Sonra Son Cemaat Mahalli ve Mükebbire (VGM Arşivi)

Caminin dış cephe süsleme elemanlarından biri de kuş köşküdür. Literatürde serçe sarayı, kuş sarayı gibi farklı isimlerle de anılan bu yapılar özellikle yapıların kuzey rüzgarı almayan korunaklı cephelerine konumlandırılmaktadır.¹⁷⁰ Caminin doğu cephesinde yer alan bu kuş köşkü, oyulup işlenerek biçim verilmiş ve cepheye eklenti olarak yapılmış ve çıkıntı yapar konumdadır. Bir yapının minyatür haline benzemektedir. Çatısı, ikişer olarak sağda, solda ve ön cephede olmak üzere toplamda altı adet örülü penceresi ve altta destek olarak payandası mevcuttur. Sağ ve sol cephelerinde ise kuşların giriş ve çıkışını sağlayan açıklıklar mevcuttur. Bu kuş köşkü klasik cumbalı Amasya yöresine ait evleri andırmaktadır.¹⁷¹

¹⁷⁰ Şebnem Eryavuz, “Kuşevi”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002), 6/473.

¹⁷¹ “Amasya Sultan II. Bâyezid-i Veli Camii Kuş Sarayı”, *Kültür Envanteri*, <https://kulturenvanteri.com/yer/?p=31585>, Erişim Tarihi: 25 Haziran 2022

Bu tür kuş yuvaları, Mısır'da örnekleri görülen ve avlanma amacıyla¹⁷² yapılan kuş köşklerinden veya tarımda kullanılması amacıyla toplanıp değerlendirilmesi maksatlı¹⁷³ yapılan kuş yuvalarından farklı olarak karşılık beklemeden yapılan yuvalardır.

Fotoğraf 54. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Kuş Köşkü (2022)

Osmanlı mimarisinde sıklıkla rastlanan kuş köşkleri, mimari ve kültürel açıdan önemli bir unsurdur. Camilerin mimari özelliklerine estetik bir katkı sağlamıştır. Kuşevleri, camilerin kubbe, minare veya duvarlarında yer aldıklarında, yapıya hoş bir görünüm kazandırmakla birlikte buralardan bulunan kuşların sesleri, cami atmosferine bir tür doğal ve hoş bir özellik eklemiştir. Kuş köşkleri, mimari tasarımları ve süslemeleriyle birlikte Osmanlı toplumunun hayvan sevgisi ve koruma kültürüyle de yakından bağlantılıdır. Bu nedenle, kuş köşkleri hem mimari hem de kültürel açıdan önemli bir yere sahiptir ve Osmanlı mimarisi içerisinde özel bir konuma sahiptir.

¹⁷² Cengiz Bektaş, *Kuş Evleri* (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2011), 42-43.

¹⁷³ H. Örcün Barışta, *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul'undan Kuş Evleri* (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000), 27.

Fotoğraf 55. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Doğu Cephesinde Yer alan Kuş Köşkü (1926) ¹⁷⁴

Fotoğraf 56. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Son Restorasyon Öncesi Kūrsü

¹⁷⁴ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-175.26Inv.93.279, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947356/image/1947356> Erişim Tarihi: 17.07.2022.

Cami içerisinde bulunan kürsü üzerine geçilmiş olan ahşap rengi yağlı boya 2017-2019 yılında geçirdiği son restorasyon ile temizlemiş, alt kısımda yer alan kalemişi bezemeler gün yüzüne çıkarılmış ve yenilenmiştir.

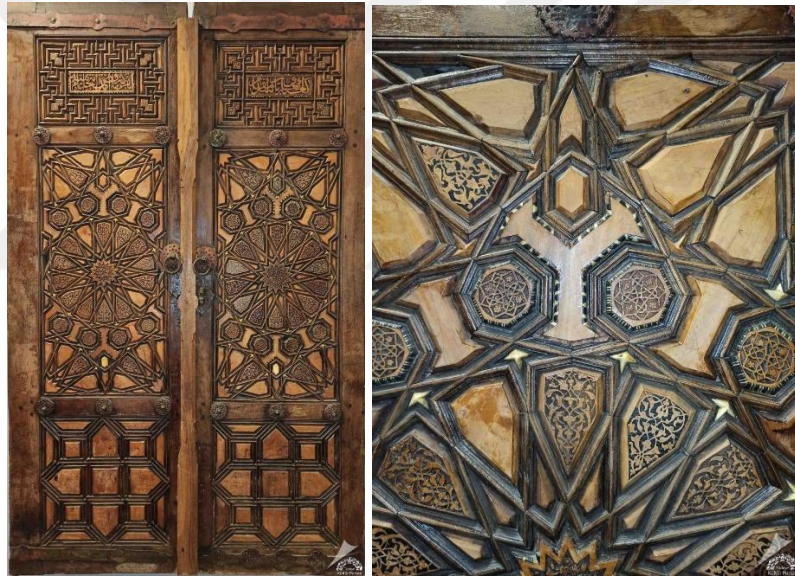
Fotoğraf 57. Amasya Sultan II. Bayezid Cami kürsüsü restorasyon sonrası (2022)

Cami içerisindeki ahşap kanatlı pencereler künde-kârî teknikte geometrik desenler içeren, bazıları sedef kakmalı, detay rumî desenler içeren bezemeler yapıldığı dönemden günümüze ulaşmıştır.¹⁷⁵ Cami içerisinde toplam yirmi adet ahşap pencere bulunmaktadır. Bunlarda üç tanesi 2000 yılında Amasya Arkeoloji Müzesi'ne getirilmiş olup, bugün müze binasının ikinci katında teşhir edilmektedir. Kalan diğer on yedi pencere kanatları cami içerisinde özgün yerlerinde bulunmaktadır.

¹⁷⁵ Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, 124.

Fotoğraf 58. Amasya II. Bayezid Cami Pencere Kanatları (Amasya Arkeoloji Müzesi)¹⁷⁶

Fotoğraf 59. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Ahşap Pencere Kanatları Detay¹⁷⁷

¹⁷⁶ İlgili fotoğraf Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenmiş olan web sayfasının “Amasya Arkeoloji Müzesi” alt başlığında alınmıştır. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/gezilecek/yer/amasya-arkeoloj-muzesi> Erişim Tarihi: 02.09.2022.

¹⁷⁷ İlgili fotoğraf Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenmiş olan web sayfasının “Amasya Arkeoloji Müzesi” alt başlığında alınmıştır.

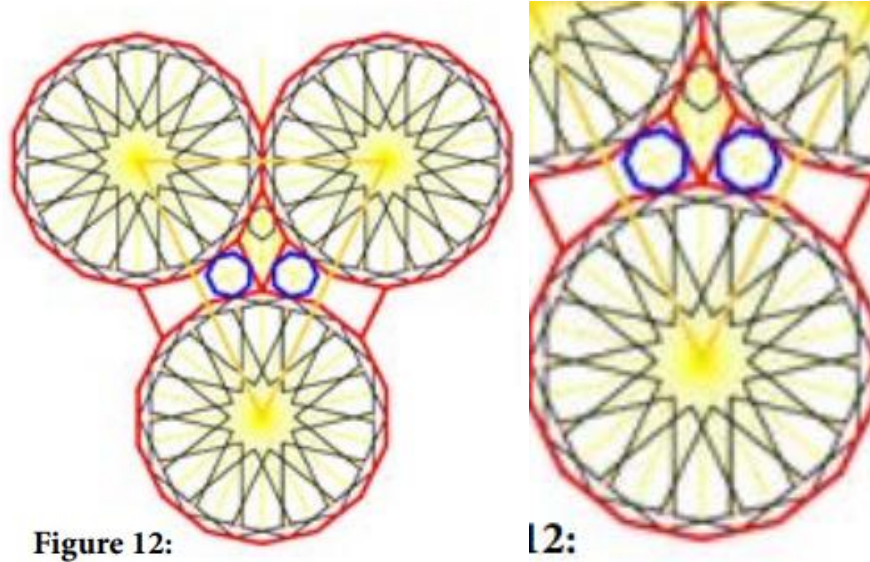
Pencere kanadının ortasında yer alan dikine konumlandırılmış dikdörtgen panonun merkezinde on dört köşeli bir yıldız deseni bulunmaktadır. Bu panonun dört köşesinde on dört köşeli bir yıldızın dörtte biri yerleştirilmiş şekilde bir kompozisyon karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen Kayı boyuna ait “I Y I” simgesi bu on dört köşeli yıldızların birleşim yerlerinde ortaya çıkmaktadır. Detaylı inceleme yapıldığında bu simgenin çevresinin özel olarak detaylandırıldığı ve dikkat çekici hale getirildiği görülmektedir.

Caminin müzede koruma altına alınıp orada sergilenmekte olan üç pencere kanadından biri üzerinde Kayı boyu damgasının işlenmiş olduğu tespit edilmiştir. Ekizler Sönmez bu kanatları kapı olarak incelemeye almışken, diğer araştırmacılar pencere kanatları olarak ele almaktadır.¹⁷⁸ Bu simgenin bir matematiğin sonucu olarak mı yoksa künde-kârî ustasının bu deseni oraya işleme amacıyla yola çıkarak özel uğraşı sonucunda mı ortaya çıkarıldığı konusu dikkatleri üzerine çekmektedir.

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/gezilecekyer/amasya-arkeoloj-muzes> Erişim Tarihi:

02.09.2022.

¹⁷⁸ Godfrey Goodwin, *Osmanlı Mimarlığı Tarihi*, çev. Müfit Günay (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2012); Yüksel, *II. Bayezid Yavuz Selim Devri*, 5/25; Muzaffer Doğanbaş, “Amasya Müzesi Teşhirindeki Kayı Boyu Damgalı Pencelere Kanatları”, *Avrasya Sanat ve Medeniyet Dergisi* 8 (2017), 28.

Fotoğraf 60. Amasya Sultan II. Bayezid Cami Kapı Kanatları Eşkenar Dörtgenlerin Genişletilmesi Detay¹⁷⁹

Ekizler Sönmez, Amasya Sultan II. Bayezid Cami orijinal kapısı üzerindeki desen kompozisyonunda yer alan eşkenar dörtgenleri genişleterek çalışmış ve desenin çok belirgin bir çokgen yapıya sahip olduğuna dikkat çekmeye çalışmıştır.¹⁸⁰ Bu detay çalışmaya simgenin geometrinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış olduğu fakat, ustasının bunu anlamlı ve daha dikkat çekici hale getirmek amacıyla detay bezemelerle simgeyi ön plana çıkarmıştır. Üzerinde “I Y I” sembolü barındıran tek kapı kanadı ve yapı olması hasebiyle benzersiz bir örnek olarak ele alınmaktadır.¹⁸¹

Amasya’da meydana gelen ve kaynaklarda kayda geçilmiş olan depremler sırasıyla 1591, 1668, 1939, 1940 ve 1943 yıllarında meydana gelen tahrip gücü yüksek olan depremler nedeniyle birçok kez ciddi manada hasar görmüş ve tamir olmuştur.

¹⁷⁹ Serap Ekizler Sönmez, “Fourteen-Pointed Star Techniques İn Anatolia And A Singular Design İn Süleymaniye Mosque”, *Journal* 1/1 (2020), 57.

¹⁸⁰ Ekizler Sönmez, “Fourteen-Pointed Star Techniques İn Anatolia And A Singular Design İn Süleymaniye Mosque”, 57.

¹⁸¹ Doğanbaş, “Amasya Müzesi Teşhirindeki Kayı Boyu Damgalı Pencilere Kanatları”, 28-29.

20 Zilhicce 914/ 1508/1509 tarihinde Amasya'ya Sultan II. Bayezid'in imaretinin tamiratını teftiş etmek üzere gönderilen baş mimar Ali'ye 2000 akçe in'am verildiği kaydedilmiştir. Fakat tamiraty yapan mimarların İstanbul'dan mı gönderildiği ya da Amasyalı mimarlar tarafından mı yapıldığı bilgisi ilgili belgede yer almamaktadır.¹⁸²

Amasya II. Bayezid Cami Muharrem 999 / Kasım 1590 tarihinde meydana gelen depremde büyük ölçüde hasar gördüğü ön kubbesinin ve kemerlerinin yıkıldığı, fakat hemen akabinde tamir ettirildiği bilinmektedir.¹⁸³

Anadolu coğrafyasında kaydedilen en şiddetli deprem olarak tarihe geçen ve Amasya'yı da büyük ölçüde tahrip eden 17 Ağustos 1668¹⁸⁴ Kuzey Anadolu depreminde külliye bünyesinde yer alan yapıların ciddi hasar aldığı bilinmektedir.¹⁸⁵ Kubbelere yıkılmış, sağ minare güney-doğu yönüne doğru devrilmiş, sol minare ise doğu yönüne yıkılmıştır.¹⁸⁶

1735 yılına ait bir belgede aşırı yağın yağmur ve kardan sonra Yeşilirmak'ın taşması sonucu külliye bünyesinde hasar görülen yapılar hakkında ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Burada cami ile ilgili olarak; “*vakf-ı müşarun ileyh hazretlerinin medine-i mezburda bina eledikleri muallimhanesinin üzerinin nısfı kiremit ve nısfı aharı kurşun olmakla zikrolunan kurşunu mahallinden kal' ve yerine kiremit vaz olunup mezkur*

¹⁸² Meriç, “Beyazid Camii Mimarı: II. Sultan Bayezid Devri Mimarları ile Bazı Binaları Beyazid Camii ile Alakalı Hususlar, Sanatkarlar ve Eserleri”, 31.

¹⁸³ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117.

¹⁸⁴ P. Albini vd., *Global Historical Earthquake Archive and Catalogue (1000-1903)*, Technical Report (Italy: GEM Foundation, 2013) (GEM Foundation), 51.

¹⁸⁵ N. Nicolas Ambraseys - Caraloline F. Finkel, *The Seismicity Of Turkey and Adjacent Areas A Historical Review, 1500-1800* (İstanbul: Eren Yayınları, 1995), 77-78.

¹⁸⁶ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117.

şadırvan ile camii şerifin mihrap üzerinde olan harap mahalle vefa eder...”ifadesine yer verilmiştir. Burada muallim-hane kubbesinde yer alan ve hasar görmüş olan kurşun kubbenin yerinden sökülerek bu kurşun parçanın şadırvan için ve cami içerisindeki mihrap üzerinde hasar görmüş bir alanın tamiri için kullanılabileceğinden bahsetmektedir. Mihrap üzerinde kurşun ile tamir edilecek olan kısmın ne olduğu konusunda başka bilgi yoktur.¹⁸⁷

Fotoğraf 61. 1939 Erzincan Depremi Sonrası II. Bayezid Cami (SALT Research)¹⁸⁸

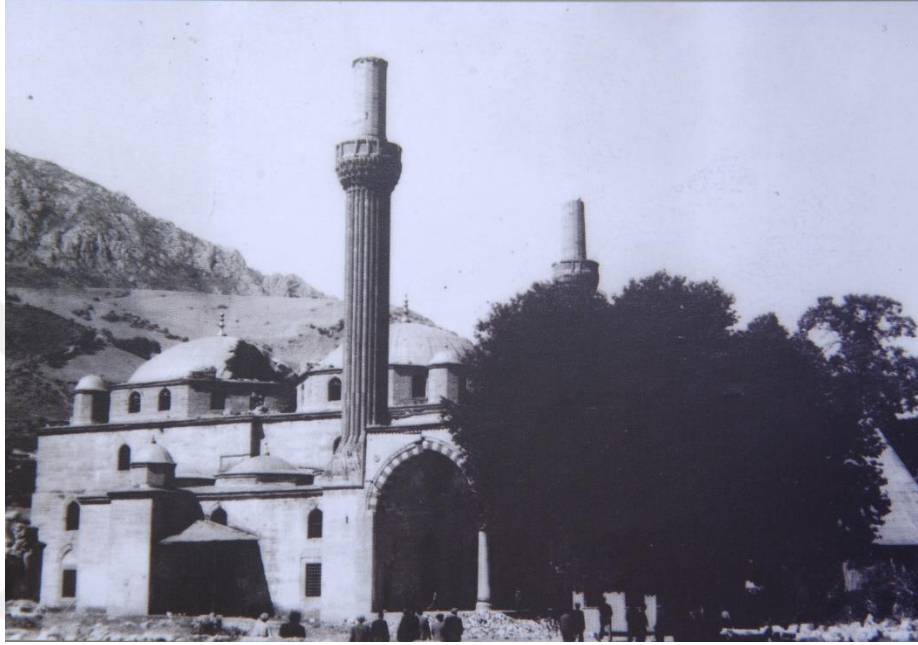
1821 yılına ait bir belgede “.... *Amasya’da vaki cennet-mekan merhum Sultan Bayezid Han tabe serah hazretlerinin camii şerifi imareti amire ve medrese-i müniife ve hayratı sairelerinin bazı mahalleri harab ve muhtacı tamir olduğu.... dokuz bin dört yüz kırk üç kurşun Hazine-i Haremeyn-i Şerifeyn’den mal-ı muaccelat evkafından itasına...*”¹⁸⁹ ifadeleri yer almaktadır. Fakat camide ne gibi hasarlar meydana geldiği hakkında başka bilgi bulunmamaktadır.

¹⁸⁷ B.O.A., Cevdet Evkaf, Dosya No: 272, Gömlek No: 1381.

¹⁸⁸ SALT Research, AHAMA007019 ve AHAMA007020 numaraları ile Amasya Koleksiyonuna aittir. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/208064> Erişim Tarihi: 17.06.2022

¹⁸⁹ B.O.A., Hatt-ı Hümayun, Dosya No:1560, Gömlek No: 69.

1827 yılına ait belgede “....Sultan Bayezid Han -ı Veli tabe serah hazretlerinin cami-i şerif ve medrese-i münif ve imaret-i amirelerinde tabhane ve mahalli sairesi vaki olan zelzele-i azimede münhedim olarak muhtaç-ı tamir olduğu....”¹⁹⁰ ifadeleri yer almaktadır. Fakat yine bu belgede de camide ne gibi hasarlar meydana geldiği hakkında başka bilgi bulunmamaktadır.

Fotoğraf 62. 1939 Depremi Sonrası Mihrap Önü Kubbesindeki Hasar (VGM Arşivi)

1937-1938 yılları arası yapılan birtakım resmi yazışmalarda inşasına devam edilen Samsun-Tokat yolunun Amasya Sultan II. Bayezid cami önünden geçmesi gerektiği ve yolun genişletilebilmesi için de Cami avlu duvarı ile bazı müstemilatın yıkılması konusu işlenmiştir.¹⁹¹ Cami avlusundan 160 metre uzunluğunda ve en fazla 6 en az da 3 metre genişliğinde bir kısmın kesilerek yola verilmek istendiği öğrenilmektedir. Dönemin Nafia Vekilliği’nden Valiliğe yazılan yazıda tarihi abidelerin en orijinali olan Cami’nin bir manzume olarak ve göze çarpan kısımlarının yıkılmasının doğru olmayacağı Maarif Mimarlarından Macit tarafından da bu şekilde takdir edildiği belirtilmiştir. Buna binaen

¹⁹⁰ B.O.A., Hatt-ı Hümayun, Dosya No: 1573, Gömlek No: 30.

¹⁹¹ Muamelat Genel Müdürlüğü 30-10-0-0: 192-317-8.

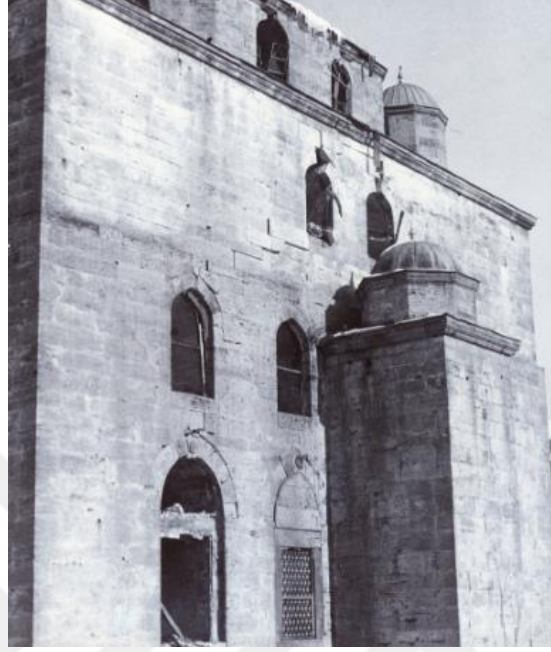
de cami tarafından değil de İstasyona giden yolun genişletilmesinin daha uygun olacağı bildirilmiştir. Amasya Valiliği ise açılacak olan yolun bir tarafının Yeşilirmak olması sebebiyle yolun cami tarafından genişletilmesinin bir zaruret olduğunu, harap olan avlu duvarlarının ve helaların yıkılıp geride yeniden yapılmasının uygun olacağı ve durumun yetkili birimlerce tekrar tetkik edilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁹²

Mimar Macit avlu ve helanın cami müstemilatından olduğunu ileri sürerek muhafazasını gerekli görmüş fakat yolun başka istikametten geçirilememesi sebebiyle yeni bir tahkik talep etmiş ve onun sonucuna göre davranılmasını tavsiye etmiştir. Son olarak yazılan yazıda, Amasya II. Bayezid Cami ile avlu duvarı arasında 43 metre genişliğinde ve 160 metre uzunluğundaki avludan, avlu duvarı istikametinde bulunan helaların ve avlu ihata duvarının yıkılması suretiyle 3-6 metre geriye çekilirken, 43 metre olan avlunun genişliği 37 metreye düşecek ne cami ne de müstemilat-ı asliyeden hiçbir şey zarar görmeyecektir.¹⁹³ Gabriel'in arşivinden alınan bu fotoğrafta ise bu tarihlerde yıkılan avlu duvarı ve helalar görülmektedir. (Fotoğraf 66)

¹⁹² Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Muamelat Genel Müdürlüğü 30-10-0-0: 192-317-8.

¹⁹³ Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Muamelat Genel Müdürlüğü 30-10-0-0: 192-317-8.

Koç Üniversitesi Dijital koleksiyonunda yer alan bu belgede Amasya Sultan Beyazıt camisinin onarımı için 175.000 lira ayrıldığıının notu düşürülmüştür. Fakat belgenin nereye ait olduğu bilgisi yer almamaktadır.

Fotoğraf 65. Deprem sonrası Cami (VGM Arşivi)

Fotoğraf 66. Sel Sonrası Amasya Sultan Bayezid Cami ve Şadırvanı (SALT Research)¹⁹⁵

¹⁹⁵ SALT Research, AHAMA007040 numarası ile Amasya Koleksiyonuna aittir.

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/208064> Erişim Tarihi: 17.06.2022.

Fotoğraf 67. Deprem Sonra Amasya ve Sultan II. Bayezid Cami (SALT Research)¹⁹⁶

1940 yılına ait Dahiliye V. Müsteşarı'nın Başvekalet Müsteşarlığına yazmış olduğu yazıda Erzincan depreminden bile daha şiddetli olduğunu söylediği 22.07.1940 günü peş peşe 2 büyük deprem olduğunu ve şehrin önemli ölçüde etkilendiğini, 1939 Erzincan depreminden hasar gören yapıların yıkıldığını, belediye binasının oturulamayacak derecede hasara uğradığını bildirir.¹⁹⁷

Cumhuriyet döneminde 1956 yılına ait bir arşiv belgesinde “*hayrat satış bedelleri hesabında birikmiş olan 470.438.07 dörtyüzyetmiş bin dörtyüzyirmidokuz liradan 351.929 üçyüzellibir bin dokuzyüzyirmidokuz liranın Erzurum Ulu Cami, Beyşehir Eşrefoğlu Cami ve Amasya Sultan Bayazıt camilerininin tamiratına sarfedilmesi*”ne dair dair teklif 8039 no’lu karar ile kabul edilmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁶ SALT Research, AHAMA007053 numarası ile Amasya Koleksiyonuna aittir. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/208064> Erişim Tarihi: 17.06.2022

¹⁹⁷ Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Muamelat Genel Müdürlüğü, 30-10-0-0, 119-846-6, Dosya Ek:99B.

¹⁹⁸ Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Kararlar Daire Başkanlığı, 30-18-1-2, 144-80-8, Dosya Ek:68-17.

Aydın Yüksel'in kaydettiğine göre 1980 yılı haziran ayında yine bir sel baskınına maruz kalmış ve bütün külliye selin getirdiği yaklaşık 70cm'lik çamur ile kaplanmıştır.¹⁹⁹

2.2.2. Medrese

Amasya II. Bayezid Külliyesine ait 901/ 1495 tarihli vakfiyede külliye içerisinde var olduğu belirtilen yapılardan biri de medrese binasıdır. Dolayısıyla bu medrese padişah II. Bayezid'in emriyle 886 / 1481 tarihinde inşasına başlanmış ve 891 / 1486 tarihi itibariyle de tamamlanmıştır. Sultanın emri ile yapıldığı için “Medrese-i Sultâniyye” olarak da bilinmektedir. “Meydan Medresesi” olarak isimlendirildiği de kaynaklarda yer almaktadır.²⁰⁰

Vakfiyede medrese olarak sadece “....ve kezalik sultanı müşarünileyh mezkûr imaretin yanında garb tarafta âli ve şerefli bir medrese bina etti.” ifadesi ile yer almaktadır.

XV. yüzyıl sonralarına tarihlenen arşiv belgesinde medrese hakkında diğer birimlere oranla daha az bilgi mevcuttur.

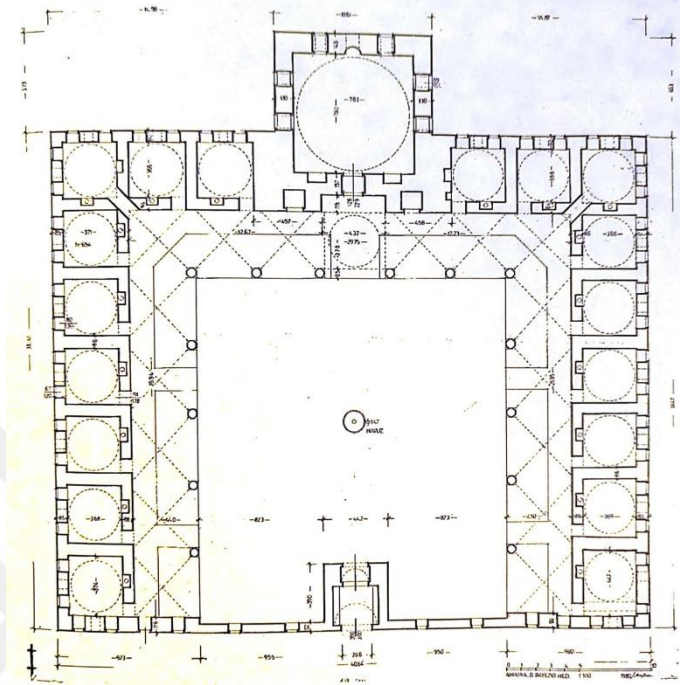
“...ve medresenin dershanesinin tulu ve arzı on dörder zir'a'dır. Ve kaddi yirmi bir zir'a'dır. Ve on yedi hücre ve bir mu'id suffesi olmuştur ki tulları ve arzları beşer zir'a'dır. Ve hucuratun revîşi on altı yek-pare taş direktir. Ve üzerlerine tolos yapılmıştır. Ve hucuratın önleri seküler bağlanmıştır. Ve ortasında bir şadırvan olmuştur. Ve üç hücre hela ve bir taharet-hane ki içinde bir lüle su akar. Cümle hucurat ve derslane yirmi kubbedir.”²⁰¹

¹⁹⁹ Yüksel, II. Bayezid Yavuz Selim Devri, 5/15.

²⁰⁰ Cahit Baltacı, XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri (İstanbul: İrfan Matbaası, 1976), 488.

²⁰¹ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232.

Külliye içerisinde merkezi konumda yer alan caminin yan ekseninde batı tarafta bulunan medrese U planlı olarak inşa edilmiştir. Medrese avlusuna yuvarlak kemerli bir nişten yapılmış giriş kapısından girilir.

Plan 5. Amasya II. Bayezid Medresesi Planı (İ. Aydın Yüksel)²⁰²

Medresenin ortasında dikdörtgen planlı geniş bir avlusu, ortasında daire formunda bir havuzu bulunmaktadır. Giriş kapısının hemen karşısında kare plana sahip sekizgen kasnağa oturan kubbe ile örtülü dersane bölümü yer almaktadır. Avlunun doğu, batı ve güney yönlerine denk gelen kısımları kubbeli revaklar ile örtülüdür. Sekizgen prizma formundaki sütunlarla ayakta duran bu revaklar dersane harici çapraz tonozlar ile örtülüdür. Bugün sayısı on dört olan sütunların sayısını, arşivdeki belgede on altı olarak vermektedir.²⁰³ Kuzeydeki giriş kapısının karşısında, sekizgen kasnaklı bir kubbeyle

²⁰² Yüksel, *II. Bayezid Yavuz Selim Devri*, 5/27.

²⁰³ B.O.A., TS. MA. d / 10232, s. 2.; Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 144.

örtülü, kare planlı derslane bölümü vardır. Derslane kısmında ise kubbeye geçişler pandantifler ile sağlanmıştır.²⁰⁴

Medresenin dış duvarları kesme taş ile yapılmıştır yapı doğal zeminden ayrılması amacıyla zemin kotuna duvarlardan 30cm daha geniş olarak bir subasman (oturmalık)²⁰⁵ üzerine inşa edilmiştir. Medresenin kuzey duvarı ile cami son cemaat mahallinin aynı hizada bulunup, aralarındaki mesafe takribi 20m.'dir. Dershanenin duvar kalınlığı 1.30m.'dir.²⁰⁶

Batı cephesinin alt sırasında dikdörtgen şekilli on dört pencere yer almaktadır. Bu alt sırada yer alan pencerelerin eşik ve söve kısımları kesme taştandır ve tüm bu on dört pencere demir parmaklıklar ile kaplıdır. Üst sırasında ise sivri kemerli ve pencere açıklığının dışa bakan yüzüyle aynı hizada dışlık kaplı olan yedi pencere bulunmaktadır.²⁰⁷ Medresenin doğu ve batı cephelerinde yer alan pencere düzenleri ve duvar özellikleri birbiriyle büyük oranda benzeşmektedir.

Medrese avlusunun kuzey cephesini ihata eden ve ortasında avluya giriş açıklığı bulunan duvar üzerinde ilk sırada dikdörtgen formda 12 adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Üst sırada ise sivri kemerli iki adet pencere bulunmaktadır. Medresenin avluya giriş aralığının her iki yanında bulunan altışar pencereden giriş açıklığına yakın ikişer adet pencere avluyu kapatan duvar üzerinde yer almaktadır. Kalan diğer

²⁰⁴ Yekta Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri(1300-1500)* (Ankara: TC Kültür Bakanlığı Osmanlı Eserleri, 1999), 143.

²⁰⁵ Subasman, Fransızca “soubassement” yapı temeli anlamında kullanılan bu kelimesinden dilimize geçmiştir. TDK'ye göre Türkçe karşılığı “Oturmalık”tır.
<https://sozluk.gov.tr/?q=subasman&aranan=>, Erişim Tarihi: 17.06.2022.

²⁰⁶ Yüksel, *II. Bayezid Yavuz Selim Devri*, 5/26.

²⁰⁷ Yekta Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri(1300-1500)*, 141.

pencerelerden ikişer tanesi doğu ve batı revaklarına, ikişer adedi de üst sırada yer alan sivri kemerli pencereler gibi köşelerde yer alan öğrenci hücrelerine açılmaktadır.²⁰⁸

Avluyu kapatan ve giriş açıklığını barındıran bu duvarın, medresenin ilk inşaatı sırasında mevcut olmadığı ve yapıya süreç içerisindeki onarımlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda eklendiği düşünülmektedir.²⁰⁹ Gabriel'in medreseye ait çizdiği planda kuzey ihata duvarının bulunmadığı açık bir şekilde görülmektedir.²¹⁰

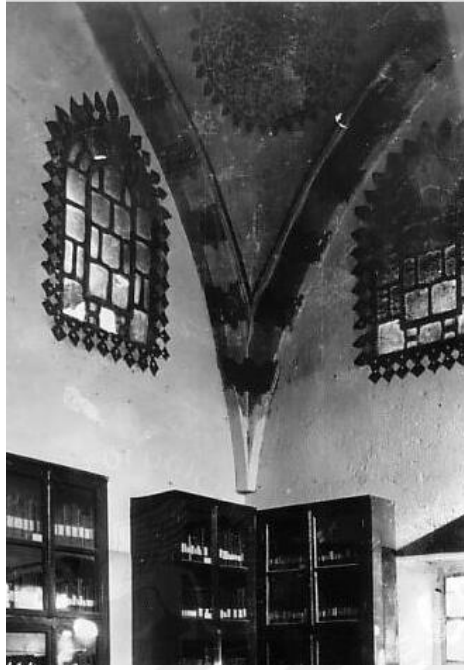
Arşiv belgelerinde medresenin süslemelerine ait herhangi bir detay bilgiye rastlanmamakla beraber medreseye ait ulaşılabilen en eski fotoğraf olan 1926 tarihli fotoğrafta görülen dersane bölümü pencere çerçevesi bezemeler, pandantif ortasında yer alan kalemşi kompozisyonlar görüntülenmektedir. 1939'da meydana gelen büyük depremde ciddi ölçüde hasar gören medresenin yeniden onarımları esnasında bezemelerin tekrar yapıldığı görülür.

Medrese binası içerisinde dersane bölümü kubbe kasmağı, pencere çerçeveleri ve kubbeye geçiş elemanı olan pandantifleri kalemşi kompozisyonlarının zenginleştirilerek yenilendiği fark edilmektedir.

²⁰⁸ Yekta Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri(1300-1500)*, 142.

²⁰⁹ Yekta Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri(1300-1500)*, 142; Albert Gabriel, *Monuments Turcs D'anatolie Amasya Tokat Sivas* (Paris: E. de Boccard, 1934), 2/40-41; Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", 144.

²¹⁰ Gabriel, *MTA*, 2/40-41.

Fotoğraf 68. Amasya Sultan II. Bayezit Medresesi İçerisinde Yer Alan Kütüphane Detaylar²¹¹

Fotoğraf 69. Dershane Bölümü Kubbeye Geçiş Pandantif Detayları (2022)²¹²

²¹¹ Riefstahl, R. M. , D-DAI-IST-164.26Inv.93.767 , 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947497/image/1947497> Erişim Tarihi: 17.7.2022.

²¹² Batır, *Amasya dini yapılarında malzeme kullanımı*, 155.

Amasya bölgesinde meydana gelen depremde külliye içerisindeki diğer yapılar gibi medrese binası da büyük hasar almıştır. Özellikle daha yakın zamanda olan ve ulaşabildiğimiz tarihsiz fotoğrafları atfettiğimiz, 1939 ve 1940'ta meydana gelen Büyük Erzincan depreminde büyük bir bölümü yıkılmıştır. 1952-1971 tarihleri arasında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından inşa ve tamir ettirilmiştir.²¹³

Mustafa Vazih Efendi H.1240/M.1824 yılında Rebîulevvel ayının sonunda, salı günü seher vakti Amasya'da Yeniçeriler'in Sultan Bayezid Medresesine gerçekleştirdikleri baskından²¹⁴ bahsetmektedir. Bu baskını Mustafa Vazih Efendi şu şekilde ifade eder;

*“Yaralı öğrenciyle, öğrenci temsilcisi Mustafa Efendi'yi ve kendi halinde ders çalışan altı yedi öğrenciyi param parça ettiler. Ayaklarına ip bağlayıp sürüklediler. Yezid'in Hz. Hüseyin'e yaptığı gibi, talebelerin kavuklarını ayaklar altına alıp çiğnediler.”*²¹⁵

Bu olaydan on ay sonra Amasya bölgesinde meydana gelen bir depremden bahseder. (~1824-1825). Bu deprem sonucunda ise şehirde meydana gelen hasarları şu şekilde ifade etmektedir:

²¹³ Yekta Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500)* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1999), 141.

²¹⁴ Mustafa Vazih Efendi, baskın sebebi olarak bir gün bir askerin Saraçlar Çarşısında alacağı için bir medrese öğrencisiyle kavga etmesi ve öğrenciyi yaralaması, askerin ise daha sonra asker arkadaşlarını, şehirlilerden bazıları, çocukları ve gayr-i müslimlerden birkaç bin silahlı adam toplandı. Ayrıca birkaç hocayı da önlerine katıp, şehrin devlet görevlisi Aliş Ağa'yı da yanlarına alarak saat beş altı sularında Sultan Bâyezit medresesine baskın yaparak kurşuna dizdiğinden bahseder.

²¹⁵ Mustafa Vâzih Efendi, *Amasya Fetvâları ve İlk Amasya Şehir Tarihi: Belâbilü'r-Râsiye fî Riyâz-ı Mesâili'l-Amâsiyye*, ed. Ali Rıza Ayar - Recep Orhan Özel (Amasya: Amasya Belediyesi, 2011), 79.

“İki yüzden fazla böcekthane yıkıldı. Sultan Bayezid Hanı, minarelerin bir kısmı, caminin ve medreselerin kubbeleri yıkıldı.”²¹⁶

Fotoğraf 70. Amasya Sultan II. Bayezid Medresesi İçerisinde Yer Alan Kütüphane (1926)²¹⁷

Hüseyin Hüsamettin, bu medresenin kuzey cephede bulunan kapısı, dört tarafı da taştan yapılmış olduğunu, odalarının geniş ve sağlamlığından bahsetmektedir. Güney cephesinde avluya giriş kapısı hizasında bir dersane olduğunu, ortada bir şadırvan ve bahçesi olduğunu yazar. Medresenin üç tarafında on dört odasının ve kuzeyindeki üç adet odanın ise mülazımlar için olduğunu bahsetmektedir.²¹⁸

²¹⁶ Vâzıh Efendi, *Amasya Fetvâları ve ilk Amasya Şehir Tarihi*, 82.

²¹⁷ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-152.26Inv.93.766, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947496/image/1947496> Erişim Tarihi: 17.7.2022.

²¹⁸ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/170.

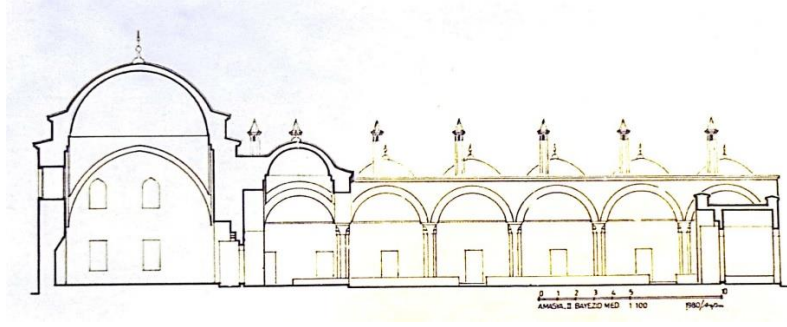
Fotoğraf 71. *Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Medresesi (2022)*

Toplamda bu on sekiz odası olduğu halde, ilgili arşiv belgesinde on yedi adet odadan bahsedilmektedir. Bunlardan birinin hela ve banyo olarak kullanılması sebebiyle medresesinin bir odası olarak sayılmamıştır. Belgede hela ve banyo için ayrılan odanın hangisi olduğuna dair bilgi yer almamakla beraber, bugün de aynı amaçla kullanılan ve medresenin kuzey-batı köşesinde yer alan hücre olabilir.²¹⁹

On altı olarak belirtilen sütun sayısı günümüze on dört olarak ulaşmıştır. Hem doğu hem batı kanatlarındaki revakların en kuzeydeki uçları bugün duvar üzerine binmektedir. Bu da medrese evlusunu kuzey yönden kapatan ve giriş açıklığını barındıran duvarın sonradan yapılmış olduğu argümanını destekler niteliktedir.²²⁰

²¹⁹ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 144-145.

²²⁰ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 144; Yüksel, *II. Bayezid Yavuz Selim Devri*, 5/27-28; Yekta Demiralp, *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri(1300-1500)*, 142; Gabriel, *MTA*, 2/22.

Plan 6. *Amasya II. Bayezid Medresesi Kesiti (İ. Aydın Yüksel)*²²¹

Medreseye Amasya müftüsü Camâloğlu Alâ'eddin Alî Çelebi ilk müderris, dönemin meşhur alimlerinden Muhyiddin Mehmet Çelebi ise cami içerisinde görevli ilk vaiz ve kürsü şeyhi olmuştur.²²² Baltacı, bu medreseye tayin edilen müderrislerin birçoğunun altmışlı medreseden sonra buraya geldiğini tespit ederek bu medresenin de derecesinin de “Altmışlı Medrese”²²³ olduğu sonucuna varmıştır.

Fotoğraf 72. *Depremi Sonrası Amasya Sultan II. Bayezid Medresesi Avlusundan bir Fotoğraf*²²⁴

²²¹ Yüksel, *II. Bayezid Yavuz Selim Devri*, 5/27.

²²² Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/481.

²²³ Baltacı, *XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, 488.

²²⁴ SALT Research, AHAMA007022 numarası Amasya Koleksiyonu içerisinde yer almaktadır.

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/208064> Erişim Tarihi: 17.06.2022.

Cumhuriyet dönemine ait 1965 tarihli belgede külliye içerisinde yer alan bu medrese binasının intifa hakkının²²⁵ kütüphane olarak kullanılmak üzere 25 yıl süre ile Millî Eğitim Bakanlığı'na devir ve tahsis edildiği Bakanlar Kurulunca kabul edildiği kaydedilmektedir.²²⁶

Fotoğraf 73. Deprem sonrası inşa edilen evler - 1939 Sonrası (SALT Research)²²⁷

Uzun yıllar Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi ve Amasya Yazma Eserler Kütüphanesine ev sahipliği yapmış olan bu yapı, fiziki koşulların yetersiz olması sebebiyle, Amasya İl Halk Kütüphanesi 2021 yılı Eylül ayı itibariyle Amasya Saraydüzü Kışla Binası'na taşınmıştır.²²⁸

²²⁵ “İntifa Hakkı,” *Türk Hukuk Lügati* (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1991), 162. “İntifa Hakkı: İrtifak haklarının bir nev’i bir şahsa başka bir kimseye mamelek (menkul, gayrimenkul, mal, bir hak) üzerinde tam bir faydalanma temin eyleyen aynı bir haktır.”

²²⁶ Kararlar Daire Başkanlığı 30-18-01, 188-48-16.

²²⁷ SALT Research, AHAMA0077047 numarası Amasya Koleksiyonu içerisinde yer almaktadır. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/208064> Erişim Tarihi: 17.06.2022.

²²⁸ Sabah, “Amasya’daki Saraydüzü Kışla Binası Kütüphane Oldu.” (09.09.2021), 1.

Fotoğraf 74. Amasya Sultan II. Bayezid Medresesi Günümüz (2022)

Fotoğraf 75. Medrese Avlusundan 1984 Yılına Ait Bir Fotoğraf²²⁹

²²⁹ Koç University, Suna Kıraç Library, VEKAM Ömür Bakırer Koleksiyonu, Envanter

no:OBK_trn0079, 1984, <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/OBK/id/79/rec/75>

Erişim Tarihi: 10.07.2022.

Fotoğraf 76. Sultan II. Bayezid Medresesi Revakları Çapraz Tonozları (1984)²³⁰

2.2.3. İmaret

Arşiv belgelerinde imaret veya imarethâne “عمارة” kavramı ile “imar edilmiş” anlamına gelen külliye bünyesinde yer alan cami, mescit, medrese, tabhâne, dârüşşifa, aşevi, kervansaray, muvakkithâne türbe gibi yapı elemanlarının tamamı için kullanılabildiği gibi, sadece bunlardan biri olan aşhane için de kullanılmıştır. İmaretlerin giderleri içerisinde bulunduğu vakfın gelirleri ile karşılanmaktadır. Anadolu ve Rumeli’de yer alan birçok tarihi yapı üzerinde yer alan kitabelerinde de yer aldığı üzere Türkler cami, medrese hastahane, aşhane, misafirhane, hanikah, türbe kale ve hatta minareyi dahi tek tek veya toplu bir şekilde imaret olarak adlandırıldığı görülmektedir.²³¹

Yapı üzerinde veya külliye içerisindeki yapılardan herhangi birinde imarete ait inşa veya onarım kitabesi bulunmamaktadır. Yapı hakkındaki inşa ve onarım ve diğer

²³⁰ Koç Üniversitesi VEKAM, Ömür Bakırcı Koleksiyonu,

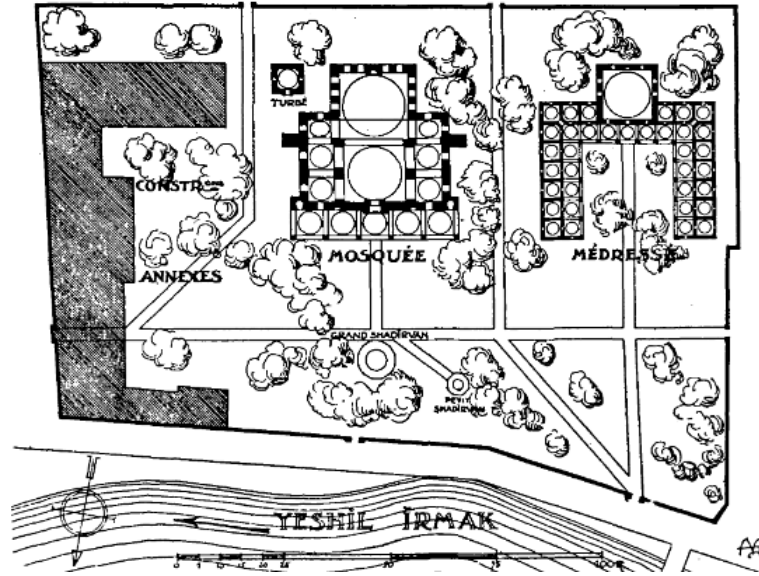
<https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/OBK/id/80/rec/28>

²³¹ Ergin, *Türk Şehirlerinde İmaret Sistemi*, 5-8.

bilgileri Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesine ait olan vakfiyesi²³² ve arşiv belgeleri aracılığıyla ulaşılmıştır. Tarihi süreçte meydana gelen depremlerde imaret, birimleri ayrı ayrı tespit etmekte zorlanılacak kadar değişime uğramıştır. Külliyenin 901/1495 tarihli vakfiyesinde bu imaretin inşa edildiği ve inşa amacı açıkça belirtilmektedir.

“Amasya’da refiul bünyan ve bediul erkan bir bir imare-i amire bina etti. Bu imaret yetimler, fakirler, müsafirler, bi hasebil meratip tayinat üzre istifadeye müstehak olanlar için ondan istifade ve istitam hususunda Halilürrahman hazretlerinin misafir ağırlamak ve aç olanları doyurmaktaki süneni seniyye ve siyeri behiyyesini mütekeffil olup anda devamlı ni’met ve indi ilahide ecri azim ve sevabı cezil mevcuttur.”²³³

Dündar’ın keşfetmiş olduğu arşiv belgesinde imareten ayrıntılı olarak bahsedilmekte olup bölümleri hakkında detay bilgilere yer verilmiştir.

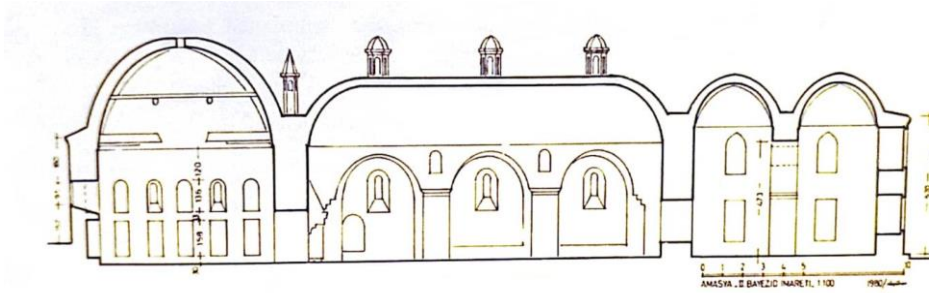
Plan 7. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi (A. Gabriel)²³⁴

²³² V.G.M.A, Dosya No:2114, Defter No:119, Sayfa No:1382.

²³³ Naci Köse, *II. Bayezid Vakfiyesi* (Maarif Basımevi, ts.), 6.

²³⁴ Gabriel, *MTA*, 2/40.

Külliyeyi içeren avlu içerisinde caminin doğusunda yer alan imaret L planlı bir yapı olup, imaretin dikdörtgen planlı ana mekanlarının üzeri tonozlar ile örtülüdür. Bu ana mekanların önünde üst kısımları ana mekâna nispeten daha küçük kubbeler ile örtülü revak kısımları bulunmaktadır. Külliye ait vakfiyede planı ve mimarisi hakkında detaylı bilgi yer almamaktadır İmaret yemekhane, mutfak, fırın/kiler ve ahır olmak üzere beş ayrı birimden oluşmaktadır.²³⁵ Bir arşiv belgesinde “*ve mut’imehanenin ve matbahun ve kilarun ve fûrunun ve ahurun önlerinde on bir yek pare taş direk ve on iki kubbe reviş olmuştur.*”²³⁶ şeklinde tarif edilen bu örtü sistemi bugün kısmi olarak aynı formunu korumaktadır. Bahsi geçen on bir sütun ayakta fakat bu sütunların üzerleri on iki değil de on adet kesme taştan sivri kemerler üzerine oturtulmuş aynı büyüklükteki on adet kubbe ile örtülmüştür. Fakat Gabriel’in çizmiş olduğu kuşbaşı çizimde caminin doğu kısmında yer alan imareti bugünkü vaziyetinde yani L planlı olarak değil de E planlı olarak kaydettiği ve bugün ayakta olmayan ve külliyenin avlu duvarına bitişik olarak görünmekte olan bu yapı görülmektedir.²³⁷

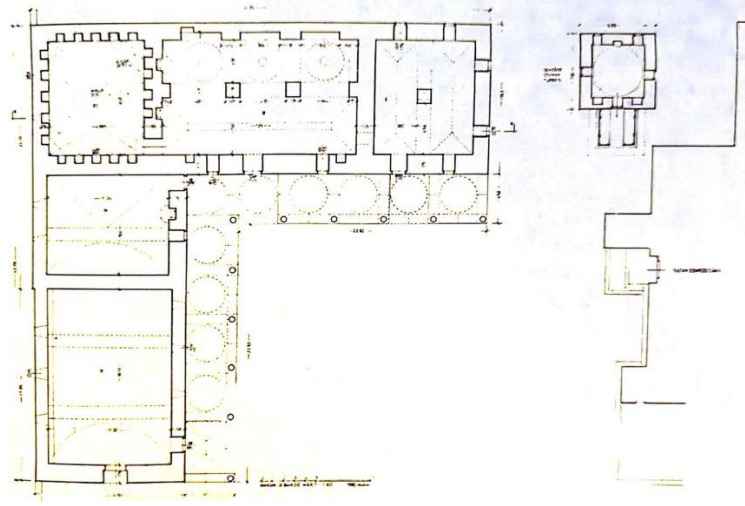
Plan 8. Amasya II. Bayezid İmaret Kesiti (A. Gabriel)²³⁸

²³⁵ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 145.

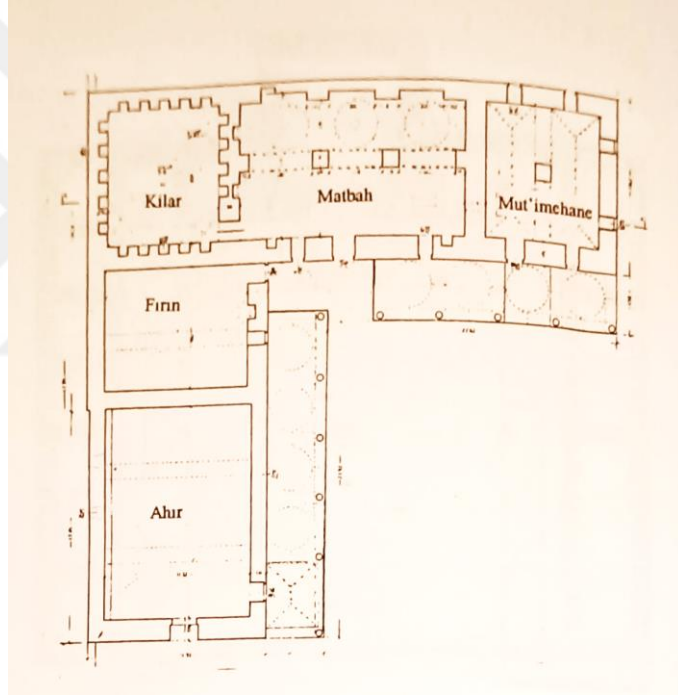
²³⁶ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232, s.2.

²³⁷ Gabriel, *MTA*, 2/40; Ayşe Budak, *Gücü Besleyen Mimarlık: Osmanlı İmaretleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022), 89.

²³⁸ Yüksel, *II. Bayezid Yavuz Selim Devri*, 5/29.

Plan 9. Amasya II. Bayezid İmaretİ ve Şehzade Osman Türbesi Planı (Yüksel)²³⁹

Plan 10. Amasya II. Bayezid İmaretİ ve Bölümleri (İ. Aydın Yüksel)

Dünder'in Topkapı Sarayı Müzesi'nde keşfetmiş ve bizlere kazandırmış olduğu 10232 dosya numaralı arşiv belgesinde ayrıntılı şekilde betimlenen ve beş farklı bölümden oluştuğu kaydedilen imaret hakkında verilen bilgiler şu şekildedir;

²³⁹ Yüksel, II. Bayezid Yavuz Selim Devri, 5/40.

Mut'imehâne

Arşiv belgesinde²⁴⁰ mut'imehâne hakkında verilen bilgiler incelendiğinde ölçüsünün “on dörder zirâ” (~10.612 ×10.612 m) olduğudur. Belgede “*Mut'imehane önünde bir şadırvan olmuştur.*”²⁴¹ ifadesiyle bu bölümünün hemen önünde günümüze ulaşamamış olan ve öğrencilerin yemek sonrası su içmeleri ve ellerini yıkamaları için bir şadırvan olduğu bilgisi yer almaktadır. Yapıya kuzey cephede yer alan basık kemerli bir açıklıktan girilmektedir.

Fotoğraf 77. Amasya Sultan II. Bayezid İmaretî (Ortada Yer Alan Matbah Bölümü - 2022)

Matbah

Belgede “*Ortasında iki direk vâki olmuştur. Direklerin bir tarafında üç kubbe olmuştur. Ocak için tepeleri açıktır. Amma direcüklerin üzerinde kubbecükler olmuştur. Ve bir tarafına üç kubbe uzunluğuna tolos olmuştur. Ve iki dahi misafir ocakları olmuştur. Ve*

²⁴⁰ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232, s.2.

²⁴¹ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232, s.2.

her bir kazgana başka bir lüle su akar."²⁴² ifadeleri ile matbah kısmı ile hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Uzunluğu on sekiz genişliği on dört zirâ olarak bahsedilen bu kısım bugün de belgede tarif edildiği gibi özgün hali korunarak restore edilmiş ve ortada yer alan iki ayağın güney cephesinin tepeleri üzerlerinde aydınlık fenerleri bulunan üç kubbe ile örtülüdür. Kuzey tarafında ise her birine ayrı ayrı su ulaşan iki adet ocağın yer aldığı üzeri tonoz ile örtülü alan bulunmaktadır.

Belgede "*Direcüklerin üzerinde kubbecükler*" ifadesi ile de bugün de mevcut olan sütunların üzerinde yer alan duvar içerisindeki oyuk pencerelerden bahsedildiği düşünülmektedir.²⁴³

Kiler

Belgede "*Kilerin tulu ve arzı on altışar zirâdır. Ve içinde bir anbar olmuştur. Beş gözlü, ikisi pirinç için, ve üç gözü gayri havâic için.*"²⁴⁴ ifadeleriyle kare planlı bir yapı olarak tarif edilmektedir. Yapı içerisinde tarif edilen beş adet dolap nişi vardır. "Kiler" ve "Aynı öşür ambarı"²⁴⁵ olarak da nitelendirilen bu kısım günümüzde belgede belirtilen formundan farklı olup 8.85×10.22 m. genişliğinde dikdörtgen şekilde bir oda ve içerisindeki duvarlarda altı üstlü toplam otuz dört dolap nişi yer almaktadır.²⁴⁶

Fırın

Belgede "*Fırının tulu on altı, arzı ise on dört zir'adır, ve içinde bir anbar olmuştur iki gözlü, Ve ocağı içinde bir lüle konmuştur, kazganına su akar*" ifadeleriyle belirtilen fırın bölümü kilerin kuzey cephesinde kalan bölümdür. Belgede bahsedilen iki

²⁴² B.O.A., TS. MA. Dosya No: 10232, s.2.

²⁴³ Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", 146.

²⁴⁴ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232, s.3.

²⁴⁵ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/116.

²⁴⁶ Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", 146.

gözlü anbar olarak tarif edilen nişler bugün mevcut değildir. Bahsi geçen ocak ise batı cephede yer alan kapı ve pencere arasında bulunmaktadır.²⁴⁷ Fırın olarak yapılan bu yapının zaman içerisinde farklı amaçlarla da kullanıldığı anlaşılmaktadır.

“Câmi-i şerîfin sağ tarafında ya'nî garbında tafsilâtı âtiyen zikredilecek bir medrese-i âliyesi ve sol tarafında ya'nî şarkında bir imâret ve ta'âmhâne (a'şâr-ı ayniye anbârı) ve imâretin ittisâl-i şimâlisinde tâbhâne ya'nî misâfirhâne (esliha-i askeriyye deposu) ve bunun önünde garba nâzır ve hattâtîne mahsûs bir dârü't-ta'lîm (Islâh-ı medâris komisyonu odası) ve imâretin cenûbunda bir mekteb (Sultâniye mekteb-i ibtidâ'îsi) ve câmi-i şerîfin orta kapısı önünde latîf bir şadırvanı vardır.”²⁴⁸

Bu bilgilere ve arşiv belgesine göre fırın olarak kullanılan bu kısım ile birlikte ahırın misafirhane ve askeri depo olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.²⁴⁹

Ahır

Belgede ahırın hemen önünde misafir hayvanlarını sultanması amacıyla bir çeşme yer aldığı kaydedilmiştir. Fakat bugün böyle bir çeşme yer almamaktadır.

“Ahırın tulu yirmi dört zira, arzı on altı ziradır. Ve kapısı önünde bir çeşme olmuştur, misafir atını şuvarmak için. Ve mahalleye kifayet eder.”

²⁴⁷ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 146-147.

²⁴⁸ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/116.

²⁴⁹ B.O.A., MKT.MHM. 313.87, ; Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/116; Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”, 147.

Gabriel'in 1934 yılına ait çiziminde ahırın batı kesiminin ön kısmı, ahıra paralel şekilde konumlandırılmış dikdörtgen planlı tonoz ile örtüldüğü görülmektedir. Bu mekân günümüze ulaşamamış, yerinde avlu revakı bulunmaktadır.²⁵⁰

Muallimhanenin Tabhanesi

Vakfiyede ve arşiv belgesinde hakkında ayrıntılı bilgi bulunmayan muallimhane tabhanesinin uzunluk ve genişliğinin onar zirâ olduğu ve dış sofasının bulunduğu belirtilmektedir.²⁵¹ Dündar'ın tespitine göre bu yapının eğer XIX. Yüzyıla ulaşabilmiş ise Hüsamettin'in kaydettiği "ahırın ön kısmında yer alan ve batıya doğru konumlandırılmış yapının hattatlara mahsus bir oda" olabileceğidir.²⁵²

Matbahın Arkasındaki İki Ev ve İki Anbar

Belgede "...ve matbah ardında bir ev yapılmıştır. Odun koymak için dört bin yük miktar odun alır. Ve bir ev dahi yapılmıştır meremmet esbabın koymak için. Ve bir anbar yapılmıştır arpa koymak için, üç yüz müd arpa alır. Ve bir anbar dahi yapılmıştır gendümme için, yüz eli müd buğday alır."²⁵³ şeklinde ifade edilen ve biri odun depolamak diğeri de meremmetçilere ait iki evden ve imarete ait olan buğday ve arpaların depolanması için inşa edilmiş olan iki ambardan bahsedilmektedir. Fakat bahsi geçen bu ev ve ambarların hiçbirisi günümüze ulaşamamıştır.²⁵⁴

Sultan II. Bayezid tarafından imaret ekmekhanesinin şimalinde ve tabhanenin batı yönünde hattat odası sırasında 891/1486 yılında inşa edilmiş olan "Sultan Bayezid Daru'l

²⁵⁰ Budak, *Gücü Besleyen Mimarlık: Osmanlı İmaretleri*, 88.

²⁵¹ Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", 147.

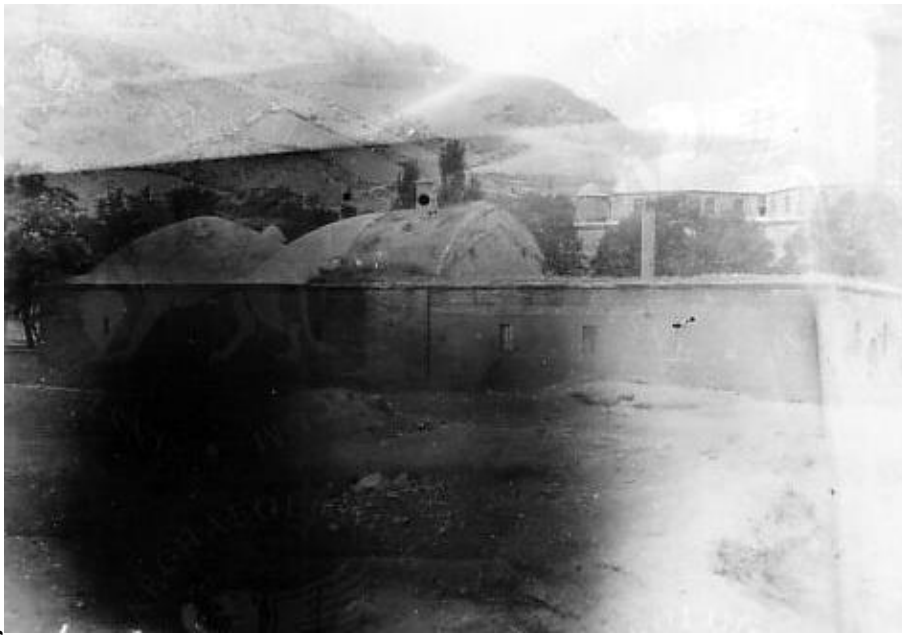
²⁵² Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/116; Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", 147.

²⁵³ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232, s.3.

²⁵⁴ Dündar, "Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi", 148.

Kurra'sı" 1264/1848'te metruk halde kalmış ve 1269/1853'te askeri eşya deposu ve memurların kullandıkları mekan olarak kullanılmaya başlandığı kaydedilmiştir.²⁵⁵

Muharrem 999/1590 tarihinde meydana gelen depremde diğer binaların yanı sıra imaret binasının kubbelerinin yıkıldığı ve sonrasında tamir edildiği bilinmektedir.²⁵⁶ 1079 / 1668²⁵⁷ yılında meydana gelen bir diğer depremde ise²⁵⁸ imaret binasına ait kubbeler tamamen yıkılmıştır. Bu büyük hasar ise nazır olarak Merzifonî İbrâhim Ağa, mübaşir olarak da Ahmed Paşazâde Ali Bey tarafından bir sene içerisinde imar ettirilmiştir.²⁵⁹

Fotoğraf 78. İmarethaneye Ait Bir Fotoğraf 1926²⁶⁰

²⁵⁵ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/162.

²⁵⁶ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117.

²⁵⁷ Ambraseys - Finkel, *The Seismicity Of Turkey and Adjacent Areas A Historical Review, 1500-1800*, 77-78.

²⁵⁸ P. Albini vd., *Global Historical Earthquake Archive and Catalogue (1000-1903)*, 51.

²⁵⁹ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117.

²⁶⁰ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-166.26Inv.93.276, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947353/image/1947353> Erişim Tarihi: 17.17.2022.

1147/1734 tarihli bir belgede Sultan Bayezid Hanın Amasya’da bina eylediği imaret-i âmire’de çok yağın yağmur ve kar sebebiyle Yeşilirmak Nehrinin tüm şehre zarar vermesinin yanında, Cami mihrabına, şadırvana, medreseye ve imaretin içinde bulunan ve ekmek pişirilen fırının da tamamen yıkıldığından bahseder.²⁶¹ Fırının kubbesinin, bacasının, matbah ocaklarının tamiri için gerekli olan malzemeleri, yeni bir tezgah yapılması gerektiğini, iki adet hamur teknesi gerektiği belgede geçmektedir. Yine bu selden caminin kible duvarı tarafında yer alan bahçe duvarının tamir edilmesi için talepte bulunulduğunu anlıyoruz. Selden zarar görmüş olan şadırvanın kubbesinde yer alan kurşunun boşa gitmemesi için caminin mihrap üzerinde harap olan yerin tamiri için yeterli olacağından bahseder. Ama cami mihrabının tam olarak hangi kısmının hasar gördüğünden bahsetmemektedir.²⁶²

Mustafa Vazıh Efendi’nin kaydetmiş olduğu yeniçerilerin medreseye bakın olayından on ay sonra meydana geldiğini söylediği Amasya depreminde (~1824-1825). şehirde meydana gelen hasarları şu şekilde ifade etmektedir:

*“İki yüzden fazla böcekthane yıkıldı. Sultan Bayezid Hanı, minarelerin bir kısmı, caminin ve medreselerin kubbeleri yıkıldı.”*²⁶³

Mustafa Vazıh Efendi’nin bu kaydından yola çıkarak imaret bünyesinde yer alan ve misafirlerin konakladıkları yer olan hanın tamamen yıkıldığı tarih olarak 1825 yılında meydana gelen bu deprem olduğu tahmin edilmektedir. Bunu yanı sıra cami minarelerinin bir kısmı, cami ve medresenin kubbelerinin yıkıldığını öğrenmekteyiz.

²⁶¹ B.O.A., C. EV. 272-12881.

²⁶² B.O.A., C. EV. 272-12881.

²⁶³ Vâzıh Efendi, *Amasya Fetvâları ve ilk Amasya Şehir Tarihi*, 82.

Hicri 1281/1864-1865 tarihli bir arşiv belgesinde cami görevlilerine tahsis edilmiş olan bir handan bahsedilmektedir. Bu hanın askeriye tarafından debboy olarak kullanıldığı kaydedilmiştir. Bahsi geçen bu hanın tam olarak neresi olabileceğini tespit edecek bir hareket noktasına sahip olmamız sebebiyle, tahmini olarak bahsi geçen hanın imarethane bünyesinde bulunan “ahır” olarak kullanılmakta olan bölüm olabileceği düşünülmektedir.

“Cennet mekan Sultan Bayezid-i Veli Han hazretlerinin Amasya’da kain camii şerifleri hademesine mahsus olup askakir-i şahane için debboy ittihaz edilen han hakkında sebkat eden iş’ara cevaben Amasya sancağı meclisinin mazbata-i varidesi leffen irsal kılınmış olmakla mealine nazaran icra-ı iktizası menut-ı himmet-i behiyyeleridir. Yazıyla”²⁶⁴

Fotoğraf 79. Deprem Sonrası II. Bayezid İmareti

Aydın Yüksel’in kaydettiğine göre 1980 yılı haziran ayında yine bir sel baskınına maruz kalmış ve bütün külliye selin getirdiği yaklaşık 70cm’lik çamur ile kaplanmıştı.²⁶⁵

²⁶⁴ B.O.A., A.}MKT.MHM. / 313 – 87.

²⁶⁵ Yüksel, II. Bayezid Yavuz Selim Devri, 5/15.

*Fotoğraf 80. Amasya Sultan II. Bayezid İmareti ve Cami*²⁶⁶

²⁶⁶Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-160.26Inv.93.770, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947500/image/1947500> Erişim Tarihi: 17.7.2022.

Fotoğraf 81. Amasya Sultan II. Bayezid İmaretı ve Camı 1926²⁶⁷

Günümüzde ahır olarak kullanılmış olan imaretin kuzey tarafındaki kısmı Minyatür Amasya Müzesi olarak kullanılmakta, Kılar olarak tespit edilmiş olan kısım Amasya Müftülüğüne bağlı Diyanet Kitap Cafe olarak, matbah kısmı Amasya Valiliğine bağlı İmaret Kültür Merkezi, mut'imehane olarak tespit edilmiş olan yer ise Diyanet Yayınları satış yeri olarak hizmet vermektedirler.

Fotoğraf 82. Amasya Sultan II. Bayezid İmarethane, ty.²⁶⁸

2.2.4. Şehzade Osman Çelebi Türbesi

Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi bünyesinde yer alan bu türbe, sonradan eklenen yapılar arasında yer almaktadır. Merkezi konumda bulunan caminin güney-batı yönünde konumlandırılmış olan türbe, cami ile imaret arasında yer almaktadır.

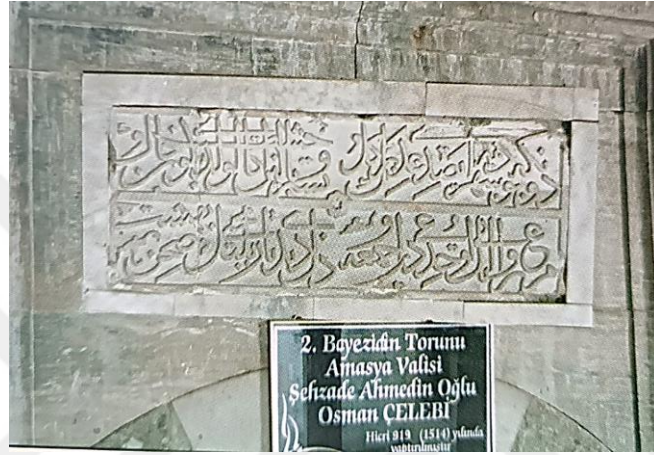
²⁶⁷ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-158.26Inv.93.771, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947501/image/1947501> Erişim Tarihi: 17.7.2022.

²⁶⁸ D-DAI-IST-R4082_8002730,07.jpg, t.y.

<https://arachne.dainst.org/entity/1375/image/458663?fl=20> Erişim Tarihi: 15.07.2022.

Giriş açıklığı üzerinde yer alan orijinal inşa kitabesindeki tarihe göre hicri 919/1514 yılına tarihlenen bu yapı yaşanan depremler sebebiyle birçok kez hasar görmüş, kubbesi çökmüş, beden duvarları yıkılmış ve yeniden tamir edilmiştir. Şehzade Osman Çelebinin vefat ettiği yıl olarak kayıtlara geçmiş ve inşa tarihi olarak da ayrıca bir belge bulunamadığı için bu tarih yapının inşa tarihi olarak resmi kayıtlara geçmiştir.²⁶⁹ Şehzade Osman, II. Beyazıt'ın oğlu Şehzade Ahmet'in oğludur.

Fotoğraf 83. Amasya Şehzade Osman Türbesi Giriş Açıklığı Üzerinde Yer Alan Kitabe Eski Hali ²⁷⁰

Fotoğraf 84. Amasya Şehzade Osman Türbesi Giriş Açıklığı Üzerinde Yer Alan Kitabe Son Restorasyondan Sonraki Hali (2022)

²⁶⁹ Türbe 2364 numaralı karar ile 05.05.1992 tarihinde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından A22c envanter numarası ile tescil edilmiştir.

²⁷⁰ Doğanbaş, *Amasya II. Bâyezid Külliyesi*, 68.

Arası yaldızlı bir çizgi ve bu çizginin tam ortasında çiçekvari bir desen ile ayrılmış iki satırdan oluşan kitabenin transkripsiyonu şu şekildedir;²⁷¹

Dünki bu şehzadeye yadığdı berk-i gül Bister Vebalin ana oldu bugün
Hak-i vahşet

Murg-i revanı anın uçtuğu dem uçmağa Dil dedi tarihi bülbül-i sahn-ı
bihişt

Sülüs hat ile yazılmış bu metin Türkçedir ve mermer üzerine kabartmalı olarak hakkedilmiştir. Yazı şeridinin restorasyonlarla beraber altın sarısı rengine boyandığını ve ön plana çıkarılmak istendiğini görülmektedir. Uzunçarşılı kitabenin son satırında yer alan “*bülbül-i sahn-ı bihişt*” ifadesinden ebced hesabı ile 919/1513 tarihini vermektedir.²⁷²

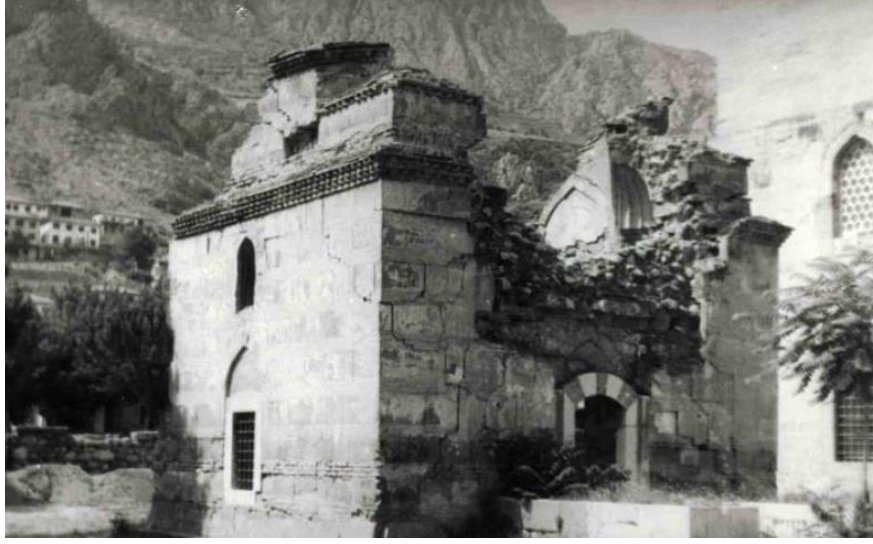
Türbe kesme taşlar ile yapılmış, kare planlı olup duvarlarının almaşık stil ile yani birer sıra kesme taşlar aralarında üçer sıra tuğla ile döşendiği görülmektedir. Yapının üzeri bir kubbe ile örtülüdür.

Türbenin giriş kapısı basık kemerli ve sövesi mermerdendir. Kemerini iki renkli taş ile örülüdür.²⁷³ Günümüzde türbenin giriş kısmında bulunan ahşap bir veranda ile örtülmüştür. 1939 yılına ait fotoğraflarda giriş kısmındaki örtü bulunmamaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yeniden onarımı sırasında eklenmiştir.

²⁷¹ Uzunçarşılı, *Kitabeler*, 131.

²⁷² Uzunçarşılı, *Kitabeler*, 131.

²⁷³ Muzaffer Doğanbaş, *Amasya Türbeleri* (Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2018), 84.

Fotoğraf 85. *Şehzade Osman Çelebi Türbesi (1939) VGM Arşivi*

SALT Research Ali Sami Ülgen koleksiyonunda yer alan ve Amasya Sultan II. Beyazıt Külliyesi bünyesindeki Şehzade Osman Türbesi'nin iç mekanına ait olduğu belirtilen fotoğrafın gerek mimari yapısı gerek süslemeleri bakımından aslına yansıtmadığı ve bezeme detayları dikkate alındığında Osmanlı Devri son dönemlerine ait fakat tespitini yapamadığımız bir yapıya ait olabileceği düşünmekteyiz.

Fotoğraf 86. *“Amasya Şehzade Osman Türbesi” Olarak Belirtilen İç Mekân Fotoğrafı (SALT Research)²⁷⁴*

²⁷⁴ <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/87571> ÜLGEN AİLESİ Koleksiyonu

[TASUH5136](#) numaralı fotoğraf. Erişim Tarihi: 15.06.2022.

Uzunçarşılı bu türbeden bahsederken içerisinde üzerine yeşil çuha geçirilmiş yüksek mermer sandukalı bir kabir bulunduğunu ve sandukanın kitabesi olmadığını kaydetmedir.²⁷⁵ Fakat bu mermer sanduka bugün mevcut değildir. Türbe içerisinde yine imal tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber son dönemde yapılmış ahşap düz bir sanduka yer almaktadır.²⁷⁶

Türbenin içerisi sade olup kible yönü güney cephe duvarının ortasında girintili formda sekiz sıralı olarak bezemesi olmayan sade beyaz ile boyanmış bir mihrap nişi bulunmaktadır.

Türbe en son 1939 yılında meydana gelen Büyük Erzincan depreminde büyük ölçüde yıkılmış olup Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından tekrar inşa edilmiştir.

Fotoğraf 87. Amasya Şehzade Osman Türbesi Günümüz Kubbe içi Fotoğrafı (2022)

²⁷⁵ Uzunçarşılı, *Kitabeler*, 130.

²⁷⁶ Doğanbaş, *Amasya Türbeleri*, 84.

Fotoğraf 88. Amasya Şehzade Osman Türbesi Kible Duvarındaki Mihrap Nişi ve Sanduka (2022)

Fotoğraf 89. 1939 Erzincan Depremi Sonrası Şehzade Osman Çelebi Türbesi (SALT Research)²⁷⁷

²⁷⁷ SALT Research, AHAMA07054 numarası ile Amasya Koleksiyonunda yer almaktadır.

<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/208064> Erişim Tarihi: 17.06.2022.

Fotoğraf 90. Amasya Şehzade Osman Türbesi Dış Cepheden Görünüşü (2022)

2.2.5. Muvakkithâne

Muvakkithâne “موقتخانه”, Arapça kökenli *vakit* kelimesinden türeyen bu ifade namaz vakitlerinin belirlendiği mekân anlamına gelmektedir. Muvakkit, Muvakkit-i salât veya saatçi ise vakti belirleyen kimsedir.²⁷⁸ Genellikle camilerin yanlarına küçük bir bina şeklinde inşa edilen²⁷⁹ bu yapı türüdür. Güneş hareketlerine göre namaz vakitlerinin belirlenmesi, vaktin belirlenmesinde kullanılan usturlap²⁸⁰, güneş saati²⁸¹, rubu’

²⁷⁸ Salim Aydüz, “Muvakkithâne,” *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006), 31/413.

²⁷⁹ Feridun Akozan, “Türk külliyesi”, 305.

²⁸⁰ Atilla Bir - Mustafa Kaçar, “Usturlap”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012), 42/195-196.

²⁸¹ Nusret Çam, “Güneş saati”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1996), 14/297.

tahtası²⁸², kıblenüma²⁸³ (pusula) ve saat gibi aletlerin bakım ve ayarlarının yapıldığı mekanlardır.²⁸⁴

Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi avlusu kuzeybatısında yer alan ve külliyenin inşası ile eş zamanlı olmayan bu muvakkithane hakkında ne vakfiyede ne de arşiv belgelerinde ait bir bilgiye rastlanmamıştır. Muvakkithâne üzerinde yer alan inşa kitabesine göre Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn'dan Kapancızâde el-Hâc Hüseyin Zekî Efendi tarafından 1256/1840/1841²⁸⁵ yılında yapılmıştır. Geç dönem kaynaklarından biri olan Hüseyin Hüsamettin'in muvakkithane hakkında kaydettiği bilgiler şu şekildedir;

*"Hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûndan "Kapancızâde el-Hâc Hüseyin Zekî Efendi" 1258'de latîf bir muvakkithâne ve derûnunda bir kütübhâne ve önünde ya'nî şarkında ufak bir şadırvan binâ ve emlâkini vakfetmiştir."*²⁸⁶

Fakat Hüsamettin'in bu tarihi 1258/1842 olarak kaydetmiş olması düşündürücüdür. Çünkü inşa kitabesinde açık bir şekilde 1256/1840 tarihi okunabilmektedir. Zaman içerisindeki onarımlar sırasında kitabede yer alan “٦” altı

²⁸² Atilla Bir - Mustafa Kaçar, “Rubu’ Tahtası”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008), 35/179-180.

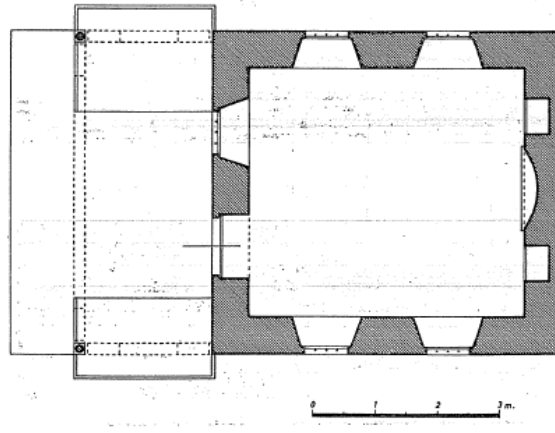
²⁸³ Yavuz Unat, “Pusula”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007), 34/363.

²⁸⁴ Feridun Akozan, “Türk külliyesi”, 305.

²⁸⁵ Hicri-Miladi yılları çevirirken TTK web sayfasında yer alan “Tarih Çevirme Kılavuzu” esas alınmıştır. <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/> Erişim Tarihi: 06.03.2022.

²⁸⁶ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117.

sayısının “^” den dönüşmesi pek de mümkün görünmemektedir. Bu sebeple bunu yazarın sehven yazdığı kanaatine varmış bulunmaktayız.²⁸⁷

Plan 11. *Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Muvakkithâne Planı (Y. Önge)²⁸⁸*

Kare planlı olarak inşa edilen bu yapı tek bir odadan oluşmaktadır. Girişinde basamaklı bir merdiven ile çıkılan girişte, iki ahşap sütunun taşıdığı geniş bir Bursa kemeri mevcuttur.²⁸⁹ Ön kısımdaki revaklı alanın tavanı ahşap süslemeli olup üçgen alınlığında bir madalyon içerisinde müsenna yazı stili ile yazılmış “maşaallah” ibaresi yazılıdır. Muvakkithane inşa kitabesi giriş açıklığı üzerinde yer alan dikdörtgen şekilli araları bir çizgi ile ayrılmış 5 satırdan oluşmaktadır.

²⁸⁷ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117; Gabriel, *MTA*, 2/39.

²⁸⁸ Günsel Renda, “Amasya II. Beyazıt Külliyesindeki Muvakkithane”, *Sanat Tarihi Yıllığı* 6 (1976), 199.

²⁸⁹ Renda, “Amasya II. Beyazıt Külliyesindeki Muvakkithane”, 182.

Fotoğraf 91. Muvakkithane Girişi Kapısı Üzerinde Yer Alan Kitabe (2022)

Renda, giriş kapısı üzerinde bulunan bu kitabenin bu kitabenin çiçek ve yapraklı kıvrık dallardan oluşan bir çerçeve ile süslediğinden bahsetmektedir. Fakat bugün bu süslemeler bulunmamaktadır. Kitabeyi şu şekilde transkribe edebiliriz,²⁹⁰

1. Satır: *Gürûh-u hâceganun bârî fahr-i mubâhatı / Mehâsin-i menkabet-i Hacı Hüseyin marifet-pirâ*
2. Satır: *Amasya şehri içre camiinde Bayezid Han'ın / Ne dilcu yaptı işte bir muvakkithane -i vâlâ*
3. Satır: *Becâdır gıpta etmek doğrusu bir hayr eserdir bu / Muvaffak eyledizât-işeişîn hazret-i mevla*
4. Satır: *Semâmihr-i meh hemcû semâ ettikçe devrânı / Ola her saati burç-i şerefte şa'aşaa-efza*
5. Satır: *Yazılsın tâkına tâhir mücevherle dedim târih / Sezadır Bayezid'e muvakkithâne-i zîbâ.*

۱۲۵۶ / 1256

Ana binanın üzerini örten kırma çatı, her cephede birer üçgen alınlıkla dışarıya doğru çıkıntı yapmaktadır. Ayrıca, önünde iki direğe dayanan bir sundurma da

²⁹⁰ Renda, "Amasya II. Beyazıt Külliyesindeki Muvakkithane", 182.

bulunmaktadır. Bu sundurmanın son onarımlar sırasında eklendiği arşivden çıkan fotoğraflardan tespit edilebilmektedir.

Fotoğraf 92. *Amasya Sultan II. Bayezid Muvakkithânesi Günümüz (2022)*

Fotoğraf 93. *Amasya Sultan Bayezid Cami, Muvakkithane ve Şadırvan* ²⁹¹

²⁹¹ Mimar Hüseyin Tayla Fotoğraf Arşivi, Amasya, II. Bayezid Külliyesi ve Camii, Demirbaş No:

FOTO_043518,

https://katalog.ibb.gov.tr/yordam/?edevlet=1&p=1&q=amasya+II.+Bayezid&alan=tum_txt_043498_043498_043498_043501_043501&demirbas=FOTO_043518_043518

, Erişim Tarihi:

16.08.2022.

Fotoğraf 94. Muvakkithane iç kısım kapı üzerinde yer alan kitabe (2022)

Giriş kapısının iç tarafında yine kapının hemen üst kısmında madalyon içerisinde “Ömer Radiallahu ‘anh” yazılıdır. Hemen altından yer alan yatay şekilde konumlandırılmış dikdörtgen formadaki alan içerisinde Kehf Suresi 39. Ayetten²⁹² bir kısım yazılmıştır. Ve bu yazı “hamse ve hamsin mieteyn ve elf” (1255/1839) tarihi ile bitmekte olduğu tespit edilmiştir. Kitabeyi şu şekilde transkribe edebiliriz;

1. Satır: *Bismillahirrahmanirrahim gulte maşaallah la kuvvete*
2. Satır: *illa billah sene fi tarih hamse ve hamsine mieteyn ve elf*

Muvakkithanenin iç duvarları, çok zengin kalem işi nakışlarla süslenmiştir. Nakışlar arasında manzaralar, ağaçlar ve binalar gibi çeşitli süs motifleri yer almaktadır.

²⁹² “قُلْتُ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ”, “Mâşaallah! Kuvvet yalnız Allah’ındır”, Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur’an-ı Kerim Meali*, 320.

Osmanlı mimari tezyinatında görülen tarzlardan biri olan Barok stili²⁹³, 17. yüzyılın sonlarında başlayan Batı etkisiyle ortaya çıkan bir tarzdır. Bu tarz, özellikle 18. yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nda popüler hale geldi. Barok tarzı, mimari süslemelerde yoğun bir kullanımı ile karakterizedir.²⁹⁴

Beş pencere ile aydınlatılan mekân iç mekân tezyinatı incelendiğinde neo-klasik-ampir üslup dikkat çekmektedir. Kapıdan girildiğinde hemen karşı duvarda büyük bir barok süslemeli bir niş ve her iki yanında dolaplar bulunmaktadır. Barok fiskiyeli bir havuz, iki yanında büyük ağaçlar ve yıldız ile süslenmiş perde püskülleri bu nişin içerisini süslemektedir. Alt kısmında ise daha küçük ağaçlar ve tepeciklerin tasvir edildiği görülmektedir.²⁹⁵

²⁹³ Barok tarzı mimari, 17. yüzyılın başlarında İtalya'da ortaya çıkmış bir mimari tarzdır. Barok mimari, aşırı süslemeler, büyük kubbeler, kıvrımlı hatlar, heykeller, kabartmalar ve fresklerle karakterizedir. Bu tarzda, mimarlar genellikle büyük mermer yapılar inşa etmek için çeşitli malzemeleri bir araya getirirler. İç mekanlar, büyük boyutlu fresklerle ve ayna etkisi yaratan yansımalarla dekore edilir. Barok mimari, kiliseler, saraylar ve diğer kamusal yapılar için sıklıkla kullanılmıştır.

²⁹⁴ Renda, “Amasya II. Beyazıt Külliyesindeki Muvakkithane”, 185-189.

²⁹⁵ Günsel Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1977), 155-157.

Fotoğraf 95. Muvakkithâne Batı Duvarında Bulunan Barok Süslemeli Niş

İç mekân ahşap tavanı kıvrımlı baklava desenlerinden oluşmakta olup tavanın dört kenarı kenarları bitkisel motiflerle bezenmiştir. Duvar resimleri dikkat çekmektedir.²⁹⁶ Batı cephedeki duvarının ortasından yer alan barok süslemeli nişin her iki yanında bulunan gömülü dolapların yüzeyinde küçük çiçekler ve yapraklar ile bezelidir. Bir duvarda çiçekli çerçeve içerisinde sap kısmında iple asılı, birkaç tanesi sepetten dışarı düşmüş gibi tasvir edilmiş bir çiçek sepeti bulunmaktadır. Karşı duvarda ise iki pencere arasında barok desenli bir kartuş ile taçlandırılmış dikdörtgen bir çerçeve içerisinde “Zekeriya, onun bulunduğu bölmeye her girdiğinde” mealindeki Ali-İmran 37. Ayette geçen “*Küllemâ dâhale aleyhâ zekâriyyâ'l-mihrâb*” ibaresi yer almaktadır. Ve hemen altında sarkan kıble yönünü de gösteren bir kandil motifi yer almaktadır.²⁹⁷

كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ

²⁹⁶ Renda, “Amasya II. Beyazıt Külliyesindeki Muvakkithane”, 186.

²⁹⁷ Renda, “Amasya II. Beyazıt Külliyesindeki Muvakkithane”, 185-186.

Fotoğraf 96. Güney Cephe Duvarı Barok Bezemeleri

Muvakkithane iç mekân tavan eteklerinde takribi 30 cm. genişliğinde ve tüm odayı kaplayan bir süsleme şeridi bulunmaktadır. Bu frizde ağaçlar, cami, kale köprü, türbe, tekke, çadır gibi yapı çeşitleri, bahçeler ve çardaklar, tüfek ve kılıç tasvirleri dikkati çekmektedir. Renda'ya göre bu tavan eteklerinde tasvir edilen yapıların gerek konumu gerekse birbirleri arasındaki ilişkilerini analiz etmek pek mümkün değildir.²⁹⁸ Sadece yapının güney cephesindeki eteklerde bulunan frizdeki tasvirlerde açık bir şekilde Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi'nin tasvir edildiği görülmektedir. Beş bölümlü son cemaat mahalli, iki minaresi, kubbelerin yanlarında bulunan iki ağırlık kulesi ile diğer tasvirlerden ayrılmaktadır. Diğer tasvirlerin ise çevresinde yer alan yapılardan esinlenerek çizdiği düşünülebilir.²⁹⁹

²⁹⁸ Renda, "Amasya II. Beyazıt Külliyesindeki Muvakkithane", 186-187.

²⁹⁹ Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)*, 156-157.

Fotoğraf 97. Kuzey Cephe Duvarı Barok Bezemeleri

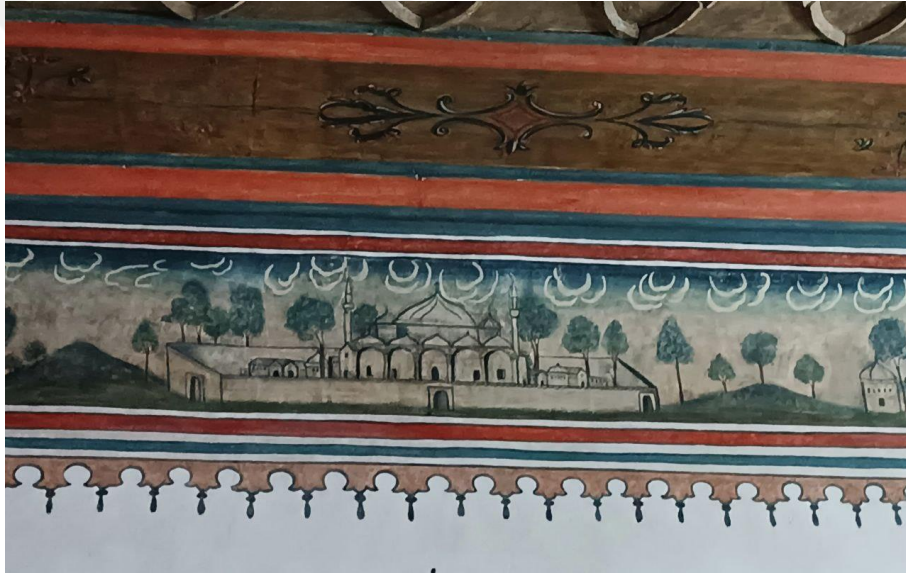
Fotoğraf 98. Doğu Cephesi Duvarı Giriş Kapısı Arkası

Fotoğraf 99. Nişin Yanındaki Gömülü Dolabın Bezemeleri

Fotoğraf 100. Muvakkithâne İç Mekân Tavanı (2022)

Fotoğraf 101. Muvakkithâne Tavan Eteklerinde Bulunan Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Tasviri (2022)

Muvakkithanenin işlevi günümüzde geçerli olmamasına rağmen, Amasya'da tarihi ve kültürel mirasın bir parçasıdır ve ziyaretçiler tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir. Günümüzde ise bu yapı cami görevlilerine tahsis edilmiştir.

Ne yapı içerisinde ne de müze kayıtlarında günümüze gelebilen vaktin belirlenmesinde kullanılan herhangi bir araca rastlanmamıştır. Sadece yapıldığı tarihte

muvakkithane binasının yakınlarında mevcut olan ve türünün eşsiz örneği³⁰⁰ bir güneş saati günümüze ulaşabilmiştir. 1932 yılında meydana gelen deprem ile muvakkithane yıkılmış, güneş saati cami avlusunda yalnız kalmış bunun üzerine 1962 yılında bir subayın talebi üzerine Amasya Orduevi bahçesinde koruma altına alınmıştır.³⁰¹

Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi avlusunda muvakkithâne binasının önünde bulunduğu bilinen bu güneş saati çam kozalağına benzer yapısı ile Osmanlı Dönemi güneş saatleri arasında tektir.³⁰² Beyaz mermerden yapılmış olan güneş saati üst üste oturmuş üç kaideden oluşmaktadır. Düz olan üst kısmına yerleştirilen milin gölgesinin yaklaşık 45 derece meyilli gövde üzerindeki hareketine göre vakit belirlenmektedir.³⁰³

³⁰⁰ Çam, “Güneş saati”, 14/126.

³⁰¹ Nusret Çam, *Osmanlı Güneş Saatleri* (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1990), 126.

³⁰² Çam, *Osmanlı Güneş Saatleri*, 126.

³⁰³ Çam, *Osmanlı Güneş Saatleri*, 126.

Fotoğraf 102. Güneş Saatinin Müze Bahçesinde iken çekilen bir fotoğrafı (2019)

Nisan 2006'da Mehmet TEKTAŞ'ın asıl yeri olan muvakkithane yakınlarına koyulması talebine müze kayıtlarında ulaşılmış fakat halihazırda bütünlüğü bozulmuş, sonradan birleştirilmiş parçalar halinde olan güneş saatinin koruma altında tutulması gerekmesi sebebiyle 1 Eylül 2006 tarihinde müzeye teslim edilmiş ve müze bahçesinde yer alan Açık Hava Müzesi'ne sergilenmeye başlanmıştır. 2021 yılı itibariyle de bir lokasyon değişikliği yapılarak müze içerisine taşınmış ve giriş kat ana salonda korumaya alınmıştır.

Fotoğraf 103. *Amasya Sultan II. Bayezid Muvakkithânesine Ait Güneş Saati (2022)*³⁰⁴

2.2.6. Kar Sebili/Türbe?

Alman Arkeoloji Enstitüsü Dijital Veri Tabanından elde ettiğimiz 1926 yılına ait fotoğrafta cami son cemaat mahalli hizasında medrese ile arasında yer alan ve günümüzde mevcut olamayan bir yapı görülmektedir. Bu ilk fotoğraf muvakkithanenin konumunun günümüzdeki konumundan ve formundan farklı olduğunu düşündürmekte iken, yine aynı yıla ait farklı açıdan çekilmiş bir fotoğrafta muvakkithane binasının aynı yerinde olmasına rağmen caminin batısında, son cemaat mahalli ile medrese arasında bu yapının mevcut olduğu tespit edilmiştir.

Yapı kare planlı olup üzeri bir kubbe ile örtülüdür. Fotoğrafta yapının sadece kuzey ve kuzey-batı cepheleri görülmektedir. Bu yapının ne olabileceği konusunda kaynaklardan elde ettiğimiz ve konumu itibariyle bu bilgiler ile eşleşen iki kayıt mevcuttur. Bunlardan ilki Hüseyin Hüsamet'in kaydettiği, caminin batı yönünde kalan tarafa Kâtibzâde es-Seyyid el-Hac Osman Ağa tarafından 1236 / 1821 yılında bir kar

³⁰⁴ Amasya Arkeoloji Müzesi giriş katta holde sergilenmektedir.

sebili inşa edildiği bilgisidir.³⁰⁵ Yapının kuzey cephe duvarının orta kısmında bir kemerin ve alınlık kısımlarının olduğu alt kısmında ise çeşmeyi andıran musluk tablası, musluk taşı olduğunu varsaydığımız detaylar fark edilmektedir. Bunlardan yola çıkarak bu yapının bir kar sebili olduğu görüşü ağır basmaktadır.

Fotoğraf 104. *Medrese Avlu Giriş Portalı, Muvakkithane, Cami ve Medrese Arasında Kalan Yapı (1926)*³⁰⁶

Diğer bir görüş ise Mustafa Vazıh Efendi'nin kaydettiği bilgilere dayanarak bu yapının Kaptan Seydi Ali Paşa'ya ait bir türbe olabileceğidir. Sultan II. Bayezid Külliyesi avlusu içerisinde iki türbe bulunduğunu öğrenmekteyiz. Caminin doğu kapısı yakınlarında yer alan kurşun örtülü türbenin Sultan II. Bayezid'in küçük oğlu Osman Çelebiye ait olduğunu ve kardeşi Selim'in emriyle Kirman'da boğdurularak babasının camisine getirildiğini kaydeder.³⁰⁷ Ve daha sonra caminin batı kapısı yakınlarında ise başka bir türbeden şu şekilde bahseder;

³⁰⁵ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117.

³⁰⁶ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-147.26Inv.93.769, 1926, <https://arachne.dainst.org/entity/1947499/image/1947499> Erişim Tarihi: 17.7.2022.

³⁰⁷ Vâzıh Efendi, *Amasya Fetvâları ve ilk Amasya Şehir Tarihi*, 89.

“Burası zamanının kahramanı, övgü ve şeref sahibi, denizde mahir, karada cesur, Allah yolunda cihat eden, Allah’ın düşmanlarına karşı gazalara çıkan, hiç şüphesiz Kaptan Seydi Ali Paşa hazretlerinin kabridir. H.1236/M.1821 senesinde sürgün olarak Amasya’ya gelmiştir. Bir müddet burada ikamet ettikten sonra Amasya’da ruhunu Rabbine teslim etmiştir.”

Vazih Efendi’nin kaydettiği bu bilgiye ve 1926 yılına ait bir fotoğrafa dayanarak Sultan Bayezid Camisi’nin batı kapısı tarafında yer alan yapının Kaptan Seydi Ali Paşa’ya ait bir türbe olabileceği düşünülmüştür. Osman Fevzi Olcay ise Kaptan Seydi Ali Paşa’nın vefatını 1244/1828 olarak kaydederken, kabrin yerini “*caminin medreseye bakan yönündeki kapı tarafında*” olduğunu belirtir.³⁰⁸ Bu iki bilgi birbirini desteklemektedir. Fakat yapının oldukça küçük olması, mevcut fotoğrafın da müsaade ettiği ölçüde sadece bir açıklığının mevcut olması, pencere açıklığının olmayışı yapının bir türbeden çok kar sebili olduğu görüşünü ön plana çıkarmaktadır. Fakat yine de mevcut belge ve bilgilerle yapının tam olarak ne olduğuna dair bir tespit yapmak mümkün olmamaktadır.

Üzerinde Mustafa Vazih Efendi’nin Kaptan Seydi Ali Paşa’nın vefatı üzerine kaleme aldığı şiirin³⁰⁹ yazılı olduğu mezar taşı bugün caminin güney-doğu tarafından bulunan hazirede yer almaktadır. Eğer bu yapının bir türbe olduğunu kabul edersek, zaman içerisinde yapının yıkılması ile beraber mezar taşının bugünkü yerine taşınmış olması muhtemeldir.

³⁰⁸ Osman Fevzi Olcay, *Amasya Şehri* (Amasya Belediyesi, 2014), 42.

³⁰⁹ Vâzih Efendi, *Amasya Fetvâları ve ilk Amasya Şehir Tarihi*, 89-90.

Fotoğraf 105. *Sultan II. Bayezid Camii Son Cemaat Mahalli (1926)*³¹⁰

Hüseyin Hüsamettin'in yukarıda bahsi geçen bilgileri verdiği bölümde, ilgili yapıları inşa ettiren isimlerin vakfettiği bağ, arsa, dükkân gibi vakfin malvarlığını oluşturan menkul ve gayri menkullerden bahsetmektedir. Fakat Kuban, vakfedildiği bahsedilen bu dükkânları oraya inşa edilmiş olarak eserinde bahsetmektedir.³¹¹

Hüseyin Hüsamettin ayrıca cami cemaatinin kış günlerinde sıcak su ile abdest alabilmeleri için 1197/ 783'te Türedizade el-Hac Ali Ağa tarafından caminin kuzey-doğusunda kalan yere bir sıcak su odası ve buraya bağlı musluklar yaptırdığını kaydetmiştir.³¹² Günümüze ulaşamamış olan bu sıcak su odası ve musluklara dair herhangi bir fotoğraf veya belgede bilgi mevcut değildir.

³¹⁰ D-DAI-IST-174.26Inv.93.278, 1926, <https://arachne.dainst.org/entity/1947355/image/1947355>, Erişim Tarihi: 17.07.2022

³¹¹ Kuban, *Osmanlı Mimarisi*, 195; Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117.

³¹² Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117.

2.2.7. Şadırvan

Osmanlı Devrinde külliyelerin önemli yardımcı unsurlarından biri de şadırvanlardır. Şadırvanlar, külliye avlusunda yer alan, suyu ortaya taşıyan ve insanların temizlenip ibadete hazırlanmalarını sağlayan hem estetik açıdan hem de işlevsel açıdan önem taşıyan yapıların genel adıdır. Osmanlı kültüründe su, temizlik, saflık ve canlılık gibi anlamları simgeler ve bu nedenle külliyelerde suyun önemi oldukça büyüktür.

Külliye içerisinde merkezi konumda bulunan caminin kuzey avlusunda bulunan onikigen planlı ve piramidal ahşap bir çatıya ve Bağdadi stil sivri külâh şekilli bir sahip bu şadırvan Amasya II. Bayezid Külliyesine ait 901/1495 tarihli vakfiyesinde külliye bünyesinde inşa edilen yapılar arasında yer almamaktadır.

İnşa tarihi itibarıyla artık batılılaşma dönemi içerisinde zikredebileceğimiz bu şadırvan, on iki ahşap sütun ve sivri kemerler üzerine kondurulmuş, içte Bağdadi bir kubbe ve dışta ise 2.50m. geniş saçaklı piramidal tarzda sivri külâh ile örtülüdür.³¹³

Şadırvanın orta kısmında mermerden ve yuvarlak olarak inşa edilmiş ve “hazne” olarak adlandırılan bir havuz yer almaktadır. Çevresi 15.30m. çapı ise 4.85m.dir.³¹⁴

Bu şadırvana ait bir inşa kitabesi bulunmamaktadır. Kubbe kasnağı içerisinde yer alan yazı şeritleri ve madalyonlar içerisinde yer alan yazılar mevcuttur. İlki kartuş yazı şeridi içerisine sülüs hat ile yazılmış olan bir hadistir. Vakti çıkmadan önce namaza;

³¹³ Ayşe Nermin Uz Taşkesen, “Amasya II. Beyazıt Camisi Şadırvanı Duvar Resimlerinin Restorasyonu ve İkonografik Çözümlemesi”, *Vakıflar Dergisi* 35 (2011), 178.

³¹⁴ Yüksel, *II. Bayezid Yavuz Selim Devri*, 5/26.

ölmeden önce tövbe için acele edin “’*Accilû bi ’s-salati kable ’l-fevti ve accilû bi ’t-tevbeti kable ’l-mevt*” hadisi³¹⁵ yer almaktadır.

عَجَلُوا بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْفَوْتِ، وَعَجَلُوا بِالتَّوْبَةِ قَبْلَ الْمَوْتِ

Yazıların aralarında yer alan çiçek ve yaprak motifleri, yazı şeridinde boş kalan yerleri tamamlamaktadır. Bu yazı şeritleri birbirlerine düğüm zincir motifleri ile bağlı olup ortalarında içerisinde Rad Suresi 24. Ayetinin yazılı olduğu oval madalyonlar yer alır. Ayetin meali, “*Sabretmenize karşılık selâm sizlere. Dünya yurdunun sonucu (olan cennet) ne güzeldir!*” şeklindedir.³¹⁶ Diğer iki bağlantı noktasında yer alan madalyon içerisinde de “*Allah*” lafzı yer almaktadır.³¹⁷

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ

Kubbenin tam orta kısmında kalem işi bir kompozisyon dikkat çekmektedir. Merkezinde Mühr-ü Süleyman olarak bilinen altı kollu yıldız motifi ve yapım tarihi olan 1289/1872 yer almaktadır. Bu yıldız motifini mavi ve kırmızı zemine işlenmiş çarkıfelek ve rumi detaylar görülmektedir. Daha sonra siyah renk zemin üzerine işlenmiş beyaz renkli bir palmet motifi olan bordür ile çevrelenmiştir. En dış kısmında ise tığ motifleri ile tamamlanmaktadır.³¹⁸

³¹⁵ Radıyyü'dîn Es-Sagânî, *el-Mevdûat*, thk. Abdurrahman Halef (Dımaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, 1405), 37. (Şadırvan kubbesi içerisinde yer alan bu hadisin sahih hadisler arasında yer almadığı, el-Mevdûat isimli mevzu hadislerin bir araya toplandığı bu kaynakta yer almaktadır.)

³¹⁶ Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meali*, 270.

³¹⁷ Taşkesen, “Amasya II. Beyazıt Camisi Şadırvanı Duvar Resimlerinin Restorasyonu ve İkonografik Çözümlemesi”, 181.

³¹⁸ Taşkesen, “Amasya II. Beyazıt Camisi Şadırvanı Duvar Resimlerinin Restorasyonu ve İkonografik Çözümlemesi”, 179-180.

Fotoğraf 106. *Amasya Sultan II. Bayezid Şadırvanı Kubbe Tavan Motifi (2022)*

Fakat burada yer alan tasvirleri, muvakkithâne iç mekânında yer alan tasvirler kadar doğal dış etkenlerden korunamadığı görülmektedir. Şadırvanın kubbe eteğinde yer alan minyatürler 2006 yılında yapılan restorasyon ile yenilenmiş, gerekli kısımlar belirgin hale getirilmiş, Yeşilirmak'ın sebep olduğu nemli ortam sebebiyle duvar resimlerinin hasar görüp dökülmesine ve yok kısımlar ise olduğu gibi bırakılmıştır. Minyatürlerde kullanılan üslubun dönemin ressamlarından Zileli Nakkaş Emin'e ait olduğu tespit edilmiştir.³¹⁹

Şadırvanı örten kubbenin eteğini takribi 40-45 cm. genişliğinde dolaşan bir şerit ile İstanbul manzaraları tasvir edilmiştir. Haliç, Eski Galata Köprüsü, ilk Unkapanı Köprüsü, Galata Kulesi, İstanbul Tarihi Yarımadası, Süleymaniye, Bayezid ve Ayasofya Camileri ve bunların arasından yükselen Bayezid Kulesi görülmektedir. Bu İstanbul'u tasvir eden minyatür frizi büyük bir meyve ağacı tasviri ile son bulmaktadır. Bu ağacın altında üzerinde gül bulunan bir taht yer almakta ve hemen başında ise kadranı sekizi işaret eden bir saat tasviri görülmektedir. Zileli Emin Efendi'nin bu tasviri; saatin sekizi

³¹⁹ Renda, *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)*, 160-161.

göstermesi sekizinci padişah olan II. Bayezid'i tahtta duran bir gül motifi ile sembolize etmiştir şeklinde yorumlanmaktadır.³²⁰

Fotoğraf 107. Amasya Sultan II. Bayezid Şadırvanı Tasvir ve Yazı Şeridi

Fotoğraf 108. Amasya Sultan II. Bayezid Şadırvanı Tasvir ve Yazı Şeridi (2022)

³²⁰ Taşkesen, "Amasya II. Beyazıt Camisi Şadırvanı Duvar Resimlerinin Restorasyonu ve İkonografik Çözümlemesi", 181-183.

Fotoğraf 109. Amasya Sultan II. Bayezid Şadırvanı Tasvir ve Yazı Şeridi

Fotoğraf 110. Amasya Sultan II. Bayezid Şadırvanı Tasvir ve Yazı Şeridi

XV. yüzyıl sonralarına tarihlenen arşiv belgesinde³²¹ ise üç adet şadırvandan bahsedilmektedir. Bunlar medrese avlusu ortasında yer alan havuz, mut'imehane önünde yer aldığı bahsedilen ve son olarak da caminin kuzeyinde yer alan ve günümüze ulaşabilmiş olan büyük şadırvandır.

³²¹ B.O.A., TS. MA., Dosya No: 10232.

Şadırvan³²² Hüseyin Hüsamet'in kaydettiğine göre zamanla yıkılmaya yüz tutmuş ve harap olmuştur.³²³ Keklikzâde el- Hâc Ali Ağa'nın kızı Ayşe Hatun tarafından 1227/1812'de tekrar yaptırıldığı bilinmektedir.³²⁴ Bazı kaynaklarda bu şadırvan kastedilerek inşa tarihinin muvakkithâne ile aynı³²⁵ yani 1256/1840 olduğu yer almakta ise de buna katılmamaktayız. Çünkü Aslanapa'nın bahsetmiş olduğu muvakkithane ile eş zamanlı yapılan şadırvanın ayrı ikinci bir şadırvan olduğunu arşivlerden ulaştığımız bir fotoğraftan yola çıkarak tespit ettik.

1926 yılına ait merkezinde bugünkü şadırvanın görüldüğü fotoğrafta, takribi olarak muvakkithane ile arasında cami avlu duvarına biraz daha yakın bir mesafede konumlandırılmış ikinci bir şadırvanın mevcut olduğu görülmektedir. Hüsamet'in kaydettiği bilgilere göre caminin batı tarafında Kâtibzâde es-Seyyid el-Hac Osman Ağa 1236/1820'da bir kar sebili inşa ettirmiştir. Bunun önünde yani kuzeyinde Kapancızâde el-Hâc Hüseyin Zeki Efendi 1258/1842'de inşa ettirdiği muvakkithâne ile hemen bitişiğinde bir kütüphane ve ufak bir şadırvan bina ettirmiştir.³²⁶ Fotoğrafta görülen bu şadırvanın, muvakkithane ile eş zamanlı yapılmış fakat zamanla tahrip olarak tamamen yıkılmış olan bu şadırvan olduğu kanaatine varılmaktadır.

³²² Şadırvan 05.05.1992 tarih ve 2364 numaralı tescil kararı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından "A22e" envanter numarası külliye bünyesinde kayıt altına alınmıştır.

³²³ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117.

³²⁴ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117; Gabriel, *MTA*, 2/39.

³²⁵ Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, 125.

³²⁶ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117; Gabriel, *MTA*, 2/39.

Fotoğraf 111. Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi Avlusunda Yer alan İki Şadırvanın Fotoğrafı (1926)³²⁷

Bunların yanı sıra Doğanbaş, Amasya müze deposunda F-54.1.2 envanter numarası ile kayıt altına alınmış olan bir kitabeden bahsetmektedir. Fakat hangi yapıya ait bir kitabe olduğunun tespit edilebilmesi mümkün değildir. Doğanbaş'a göre günümüze ulaşamamış ve Mehmet Hamdi Efendi tarafından yaptırıldığı tespit edilen bir şadırvan ve kütüphaneye ait olduğu belirtilmiştir. 1327/1909 tarihli bir kitabe şu şekilde transkribe edilmiştir;³²⁸

“Eyledi Hamdi Efendi namın ibka bi-güman Bir kütüphane ile yaptırdı bir de şadırvan

Ber-hayat oldukça sıhhatle geçürsün ömrünü Fevt olunca tuta cismi cennet içre aşıyan

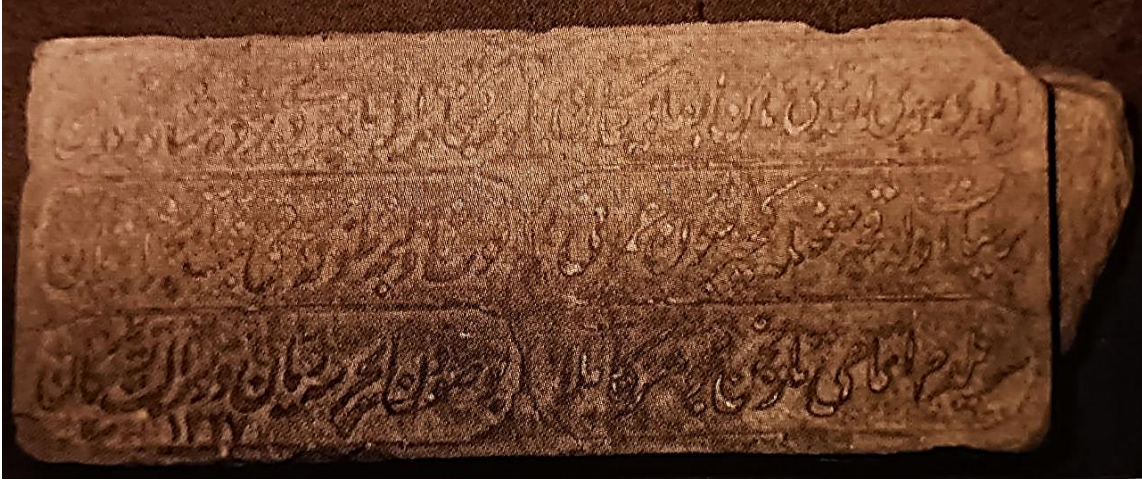
Söyledim itmam tarihin mücevher kamilen Bu sudan içerse Reyyan olur elbet teşnegan”

Sabri- 1327

³²⁷ Riefstahl, R. M., D-DAI-IST-154.26Inv.93.779, 1926,

<https://arachne.dainst.org/entity/1947506?fl=20> Erişim Tarihi: 17.07.2022.

³²⁸ Yasar, *Amasya Tarihi*, 1-4/117; Doğanbaş, *Amasya II. Bâyezid Külliyesi*, 69.

Fotoğraf 112. F-54.1.2 Envanter Numaralı Kitabe ³²⁹

³²⁹ Doğanbaş, *Amasya II. Bâyezid Külliyesi*, 69.

SONUÇ

Erken Dönem Osmanlı devri mimarisi ve Klasik Osmanlı mimarisi arasında bir geçiş dönemi eseri olarak karşımıza çıkan ve Sultan Bayezid Han'ın Amasya'da tahta çıkışının akabinde inşa ettirmiş olduğu Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi, taç kapısı üzerinde yer alan inşa kitabesinden çıkarılan Recep 891'de /Temmuz 1486 tarihinde inşa edilmiştir. Bu külliye iki asır sürmüş olan Erken dönem Osmanlı mimari (1299-1501) geleneğinin son çeyreğinde inşa edilmiş bir yapı topluluğu olması sebebiyle ara formül veya geçiş dönemi eseri olarak değerlendirilmektedir.

Arşiv belgelerinde genel olarak bütün külliye için "*imâret-i amire*" terkihi; cami imarethane gibi ayrı yapılar için de "*câmi-i şerîf*", "*imâret* ve daha çok banisine ithaf edilerek "*Sultan Bâyezid-i Velî'nin inşa ettirmiş olduğu câmi-i şerîf*", "*Sultan Bâyezid Han'ın inşa ettirmiş olduğu imaret*" şeklinde kullanılmaktadır.

"Belgelerle Amasya Sultan II. Bâyezid Külliyesi" başlıklı çalışma için, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki çok sayfalı birçok evkaf defteri incelenmeye başlanarak külliye ve bünyesindeki yapılar hakkında inşasından günümüze kadar olan değişimlerini ve hakkında detaylı bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak, uzun süren bu süreç sonucunda külliye yapılarının inşası, keşifleri ve onarımlarıyla ilgili fazla belgeye rastlanmamıştır.

Külliye ait elimizde bulunan en eski tarihli belge Amasya Sultan II. Bâyezid Külliyesi Vakfına ait 901/1495 tarihli vakfiyedir. Bu vakfiyede yer alan bilgilere göre Amasya Sultan II. Bâyezid Külliyesi imâret-i âmire, câmi, medrese ve mektepten oluşmaktadır.

Vakfiyeden sonra en eski tarihli ve külliye hakkında en çok bilgi içeren belge 1997 yılında Dündar tarafından Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde keşfedilmiş (d.10232) 15.

yüzyılın sonlarına tarihlenen ve Sultan II. Bayezid Külliyesini oluşturan yapıların durumlarını ayrıntılı olarak ortaya koyan belgedir. Bu belgede verilen bilgilere göre özgün biçimini koruyarak en az değişimle günümüze gelen yapı merkezi konumda bulunan camidir. Bu belgede caminin iç tezyinatı hakkında verilen ayrıntılı bilgiler ve Dündar'ın ayrıntılı analiz ve değerlendirmeleri ışığında³³⁰, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan 2017-2019 yılları arasında devam etmiş olan son restorasyon ile günümüze ulaşamamış olan detaylar ve özellikle ana eksenini örten iki kubbe altındaki yazı şeritleri eklenmiştir. Bu son restorasyon ile cami içerisindeki kalem işlerinin arşivlerde çıkan fotoğraflardaki haline benzetilmeye çalışıldığı gözlemlenmiştir. Belgede hakkında bilgi verilen diğer bir yapı birimi ise imarethanedir. Belgede bu isimle anılmayıp, bölümleri ayrı ayrı isimlendirilmiş ve tanıtılmıştır. Mut'imehane, matbah, kilar, fırın ve ahır olmak üzere beş ayrı bölümden oluşan bir yapı olarak orijinal bir arşiv belgesiyle tarif edilmiştir. Medrese hakkında ise diğer birimlere nispeten çok daha az bilgi mevcuttur. Verilen bilgilerden avluyu çevreleyen revakların on altı adet olarak kaydettiği sütun sayısının günümüzde on dört adet olması ve avluyu kapatan kuzey duvarının sonradan yapıya eklenmiş olduğu çıkarılmaktadır.³³¹ Su tesisi olarak belgede üç şadırvan ve bir çeşmenin bahsi geçmektedir. Bunlardan sadece caminin kuzeyinde kalan şadırvan mevcut olup diğerleri mevcut değildir. Belgede günümüze hiçbirini ulaşamamış olan yapılar ise bir muallimhane tabhanesi, iki ev, iki ambar ve büyük şadırvan yanına yapılmış olan dört hücreli tuvalettir.

Diğer bir belge grubu Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivlerinde bulunan hem “Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi” hem de “Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi” bünyesinde detaylı taramalar sonucunda elde edilen farklı fonlara ve

³³⁰ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”.

³³¹ Dündar, “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”.

arşivlere ait belgeler elde edilmiştir. Bunlar Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'ne ait evrak, B.O.A. Hatt-ı Hümayun, B.O.A. İrade-Şûrâ-yı Devlet, B.O.A. Mektûbî Mühimme Kalemi, B.O.A. Cevdet Evkaf, Cumhuriyet Arşivi Kararlar Genel Müdürlüğü ve Cumhuriyet Arşivi Muamelat Genel Müdürlüğü'ne ait evraklardır. Bu evraklar içerisinde ise çeşitli tarihlerde külliye'nin maruz kaldığı depremler, seller veya şiddetli kış şartlarında almış olduğu hasarların keşfi ve ilgili birimlerin onarımlarının yapılması, ödenekleri gibi bilgileri içermektedir.

Bir diğer belgeler grubu ise fotoğraflardır. Dünyada yer alan birçok Kütüphane'nin ve enstitünün dijital kütüphane arşivleri taranmış ve bunların başlıcaları Alman Arkeoloji Enstitüsü Dijital Veri Tabanı Arachne, Farabi Dijital Library, SALT Research'tür. Bu arşivlerinden elde edilen külliye ve bünyesindeki birimlere ait fotoğraflar ile külliye bünyesine sonradan inşa edilmiş ve günümüze ulaşamamış olan yardımcı elemanlardan 1258/1842 yılında Kapancızâde el-Hâc Hüseyin Zeki Efendi tarafından muvakkithane ile eş zamanlı yaptırılmış olan diğer bir şadırvan ve kütüphane; 1236/1821 tarihinde caminin batı yönünde medrese ile arasında Kâtibzâde es-Seyyid el-Hac Osman Ağa tarafından yaptırılmış bir kar sebili veya Kaptan Seydi Ali Paşa'ya ait bir türbe olabileceği düşünülen bir yapının tespiti yapılmıştır.

Yine tespit edilen belgeler ile 1937-1938 yıllarında Amasya -Tokat yolunun külliye önünden geçirilmek istenmesi sebebiyle 43 metre olan cami-avlu ihata duvarı arası 37 metreye düşürüldüğü ve avlu ihata duvarı bitişiğinde yer alan cami müştemilatından helaların yıkıldığı tespit edilmiştir.

Bununla birlikte Amasya gibi stratejik bir öneme sahip şehirde yer alan Sultan II. Bayezid Külliyesi, Amasya şehrinin fiziki olarak gelişimine, bünyesinde bulunan yapılarla Osmanlı devri sosyal, kültürel ve ilmi hayatına da önemli katkılarda bulunmuştur.

Yine külliye hakkında bilgi içeren alan literatür taramaları sonucunda Albert Gabriel'in 1934 tarihli "*Monuments Turcs D'anatolie Amasya Tokat Sivas*" isimli çalışmasında külliyeyle ait çizmiş olduğu gravür ve fotoğraflar kullanılmış ve günümüzde var olmayan yapıların tespiti yapılmış ve bu Cumhuriyet Dönemine ait bir belge ile desteklenmiştir. İ. Aydın Yüksel'in 1983 tarihli "*Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid Yavuz Selim Devri*" çalışmasında ortaya koymuş olduğu külliye birimlerine ait plan ve kesitler kullanılmıştır.

Amasya'nın birinci derecede deprem bölgesinde yer alması ve tezin konusu olan Amasya Sultan II. Bayezid külliyesinin Yeşilirmak nehri yakınındaki konumu sebebiyle inşa tarihinden günümüze kadar birçok deprem, sel gibi doğal afetlere maruz kalmıştır. Bu sebeple incelemekte olduğumuz yapılar bütününe günümüze tamamen orijinal olarak ayakta kalması pek mümkün olmamıştır.

KAYNAKÇA

1.ARŞİV BELGELERİ

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrak (TS.MA.E): 2445/23; 0781; 1162; 244.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Dosya (TS. MA.d):10232.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Hatt-ı Hümâyun (HAT): 1573/30; 1560/69.

İrade-Şûrâ-yı Devlet (İ. ŞD): 114- 6826.

Mektûbî Mühimme Kalemi (A.MKT. MHM): 313-87.

Cevdet Evkaf (C. EV): 272-13881.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Kararlar Genel Müdürlüğü: 188-48-16;

Muamelat Genel Müdürlüğü: 119-846-6; 192-317-8.

2.DİĞER KAYNAKLAR

- Acun, Hakkı. “Erken Dönem Osmanlı Mimarisi”. *Türk İslam Sanatları Tarihi*. 297-335. Ankara: Grafiker Yayınları, 2019.
- Açıkel, Ali. “Rum Eyaleti”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 35/225-226. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008.
- Ahmet Vefa Çobanoğlu. “Külliyeler”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kulliyeler>
- Akçıl, Nesrin Çiçek. “Mengüçlüler (Mimari)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/142-143. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Altun, Ara. “Artuklular (Artuklu Sanatı)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/418-419. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Ambraseys, N. Nicolas - Finkel, Caraloline F. *The Seismicity Of Turkey and Adjacent Areas A Historical Review, 1500-1800*. İstanbul: Eren Yayınları, 1995.
- Arseven, C. Esad. “‘Mükebbire’ Mad.” *Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1998.
- Arseven, Celal Esad. *Türk Sanatı Tarihi: Menşinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar*. 2 Cilt. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1956.
- Aslanapa, Oktay. *Osmanlı Devri Mimarisi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1986.
- Ataman, Alpaslan. *Bir göz yapıdan külliye: Osmanlı külliyelerinde kamusal mekân mantığı*. İstanbul: Mimarlar Tasarım Yayınları, 2000.
- Aydüz, Salim. “Muvakkithane”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 31/413-415. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2006.
- Baltacı, Cahit. *XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. İstanbul: İrfan Matbaası, 1976.
- Barışta, H. Örcün. *Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul’undan Kuş Evleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.

- Batır, Ekrem. *Amasya dini yapılarında malzeme kullanımı*. Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Bayrakal, Sedat. *Erken Dönem Osmanlı Minberleri*. İstanbul: Gökkuş, 2008.
- Bektaş, Cengiz. *Kuş Evleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2011.
- Bilgicioğlu, Banu. “Mardin (Mimari)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28/48-51. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Bir, Atilla - Kaçar, Mustafa. “Rubu’ Tahtası”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 35/179-184. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2008.
- Bir, Atilla - Kaçar, Mustafa. “Usturlap”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 42/195-198. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2012. <https://islamansiklopedisi.org.tr/usturlap>
- Bozkurt, Nebi - Küçükaşçı, Mustafa Sabri. “Mescid-i Nebevi”. *İslam Ansiklopedisi*. 29/281-290. Ankara, 2004.
- Budak, Ayşe. *Gücü Besleyen Mimarlık: Osmanlı İmaretləri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2022.
- Cantay. “Türk Mimarisinde Külliye”. *Türkler Ansiklopedisi*. 7/836. Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- Cantay, Gönül. *Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 2002.
- Cantay, Tanju. “Fetih’ten Sonra Mimar Sinan’a Kadar Osmanlı Sanatı”. *Mimar Baş* *Koca sinan, Yaşadığı Çağ ve Eserleri*. ed. Sadi Bayram. 1/69-89. İstanbul, 1988.
- Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi*. 6 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2. Basım, 2021.
- Çam, Nusret. “Güneş saati”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 14/297-299. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1996.
- Çam, Nusret. *Osmanlı Güneş Saatleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1990.

- Çayırdağ, Mehmet. “Huand Hatun Külliyesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/261-262. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Demiralp, Yekta. *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri (1300-1500)*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1. Basım, 1999.
- Doğanbaş, Muzaffer. *Amasya II. Bâyezid Külliyesi*. Amasya: T.C. Amasya Valiliği, 2012.
- Doğanbaş, Muzaffer. “Amasya Müzesi Teşhirindeki Kayı Boyu Damgalı Pencilere Kanatları”. *Avrasya Sanat ve Medeniyet Dergisi* 8 (2017), 26-31.
- Doğanbaş, Muzaffer. *Amasya Türbeleri*. Amasya: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları, 2018.
- Dönmez, Emine Naz - Bayram, Yavuz. “Amasya II. Bayezid Camii Şamdanları ve Üzerindeki Süslemelerin Dönemi İçindeki Üslup Birliği”. *I. Amasya Araştırmaları Sempozyumu bildirileri, 13-15 Haziran 2007*. Amasya: Amasya Valiliği, 2007.
- Durukan, Aynur. “Hilfet Gazi Medresesi ve Türbesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/30-31. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Dündar, Abdulkadir. “Bir Belgeye Göre Amasya II. Bayezid Külliyesi”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44/2 (2003), 131-172.
- Dündar, Abdulkadir. “Fonksiyonu Ve Mimari Unsurlarıyla Mescid-İ Nebvî'nin İslam Sanatı Ve Kültüründeki Yeri ve Önemi”. 299-321. İnönü Üniversitesi, 2018.
- Ekizler Sönmez, Serap. “Fourteen-Pointed Star Techniques In Anatolia And A Singular Design In Süleymaniye Mosque”. *Journal* 1/1 (2020), 52-62.
- Ergin, Osman. *Türk Şehirlerinde İmarat Sistemi*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası, 1939.
- Eruz, A. Fulya. “Memlükler (Sanat)”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/97-100. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Eryavuz, Şebnem. “Hacı Kılıç Camii ve Medresesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/488-489. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

- Eryavuz, Şebnem. “Kuşevi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 6/472-473. Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2002.
- Eyice, Semavi. “Beyazıt II Camii ve Külliyesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/40-42. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Eyice, Semavi. “Burmali Minare Camii ve Türbesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/444-445. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Feridun Akozan. “Türk külliyeleeri”. *Vakıflar Dergisi* VIII (1969), 303-308.
- Gabriel, Albert. *Monuments Turcs D’anatolie Amasya Tokat Sivas*. 2 Cilt. Paris: E. de Boccard, 1934.
- Goodwin, Godfrey. *Osmanlı Mimarlığı Tarihi*. çev. Müfit Günay. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1. Basım, 2012.
- Gürsoy, Cevat. “Samsun Gerisinde Karadeniz İntikal İklimi”. *AÜ DTCF* VIII (1950), 113-131.
- Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin. *Kur’an-ı Kerim Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 12. Basım, 2011.
- Hasol, Doğan. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2. Basım, 1979.
- İlhan Şahin, Feridun Emecan. “Amasya”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. 3/1-4. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991.
- İsmail Hami Danişmend. *Osmanlı tarihi kronolojisi*. İstanbul: Türkiye Yayınevi, 1971.
- Kalfazade, Selda. “Gökmedrese Camii”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/140-142. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Ketin, İhsan. “Kuzey Anadolu Fayı Hakkında”. *Bulletin of the Mineral Research and Exploration* 72 (1969), 1-27.
- Koçyiğit, Fazilet. “Amasya Gökmedrese Camisi Üzerine Bir Değerlendirme”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 7/35 (2014), 423-431.

- Kuban, Doğan. *Osmanlı Mimarisi*. İstanbul: YEM Yayın, 1. Basım, 2021.
- Kuran. “Külliyelerinde Yerleşme Düzeni: Bir Tipoloji Denemesi”. *Selçuklular’dan Cumhuriyet’e Türkiye’de Mimarlık*. ed. Kafesçioğlu vd. 496-533. Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012.
- Kuşüzümü, Kıvanç H. “Yapım Teknikleri Açısından İstanbul Minareleri”. *Restorasyon Yıllığı Dergisi*, 56-66.
- Kuzucular, Kani. *Amasya Kentinin Fiziksel Yapısının Tarihsel Gelişimi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Doktora Tezi, 1994.
- Küçük, Cevdet. “Danişmend, İsmail Hami”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/465-467. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Mahmud, Aksaraylı Kerimeddin. *Selçuki Devletler Tarihi*. çev. M. Nuri Gençosman. Ankara: Recep Usluoğlu Basımevi, 1943.
- Meriç, Rıfki Melül. “Beyazıd Camii Mimarı: II. Sultan Bayezid Devri Mimarları ile Bazı Binaları Beyazıd Camii ile Alakalı Hususlar, Sanatkarlar ve Eserleri”. *Yıllık Araştırmalar Dergisi 2* (1957), 5-76.
- Moltke, Helmut von. *Moltke’nin Türkiye Mektupları*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1969.
- Müderrişoğlu. “Klasik Dönem Osmanlı Mimarisi”. *Türk İslam Sanatları Tarihi*. ed. Abdulkadir Dünder. 339-353. Ankara: Grafiker Yayınları, 2019.
- Müderrişoğlu, Fatih. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Menzil Yolları ve Menzil Külliyesi”. *Osmanlı*. 10/376-383. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Naci Köse. *II. Bayezid Vakfiyesi*. Maarif Basımevi, 1948. Basım, ts.
- Necipoğlu, Gülru. *Sinan Çağı - Osmanlı İmparatorluğu’nda Mimari Kültür*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Olçay, Osman Fevzi. *Amasya Şehri*. Amasya Belediyesi, 2. Basım, 2014.
- Öz, Tahsin. *İstanbul Camileri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Baskı., 2015.

- P. Albini vd. *Global Historical Earthquake Archive and Catalogue (1000-1903)*. Technical Report. Italy: GEM Foundation, 2013. GEM Foundation.
- Parlak, Sevgi. “Sâhib Ata Külliyesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/516-518. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Parry, V. J. “Bayezid II”. *Encyclopedia Britannica*, ts. <https://www.britannica.com/biography/Bayezid-II>
- Radıyyüdü'n Es-Sagâni. *el-Mevdüat*. thk. Abdurrahman Halef. Dımaşk: Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, 1405.
- Ramazanoğlu, M. Gözde. “16. Yüzyılda Osmanlı Külliyeleeri”. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17/3 (2008), 333-344.
- Renda, Günsel. “Amasya II. Beyazıt Külliyesindeki Muvakkithane”. *Sanat Tarihi Yıllığı* 6 (1976), 181-206.
- Renda, Günsel. *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1977.
- Seçkin, Yasin Çağatay - Türkoğlu, Handan Dülger. “Amasya Tarihi Kent Merkezi Açık Mekanlarının Kullanım Analizi”. *İTÜ Dergisi Seri A: Mimarlık, Planlama, Tasarım* 5/1 (2006), 15-28.
- Serin, Muhittin. “Hamdullah Efendi, Şeyh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15/449-452. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.
- Sevim, Ali - Merçil, Erdoğan. *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 3. Basım, 2020.
- Sınmaz. “Külliyeleerin Mekansal Tasarımı, Anadolu'da Külliyeleerin Gelişim süreci ve Kentsel Tasarım Kurgusu”. *Kent Akademisi* 10/4 (2017), 381-395.
- Sönmez, Neslihan. *Osmanlı Dönemi Yapı ve Malzeme Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: YEM Yayın, 1997.

- Strabo. *The Geography*. çev. Horace Leonard Jones. VIII Cilt. Harvard University Press, 1928. https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Strabo/12C*.html
- Şakir ÇAKMAK. *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Taçkapılar (1300-1500)*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001.
- Şâkir, Osman - Önal, Güray. *Musavver sefâretnâme-i İran: resimli İran sefâretnâmesi: (inceleme - metin - tıpkıbasım)*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. baskı., 2018.
- Takaz, Hikmet. *Amasya'da Bulunan Yan Mekanlı Camîlerin Osmanlı Mimarisindeki Yeri*. Amasya, 1970.
- Taşkesen, Ayşe Nermin Uz. "Amasya II. Beyazıt Camisi Şadırvanı Duvar Resimlerinin Restorasyonu ve İkonografik Çözümlemesi". *Vakıflar Dergisi* 35 (2011), 177-189.
- Tuncel, Metin. "Yeşilirmak". *İslam Ansiklopedisi*. XIII/400, ts.
- Turan, Osman. *Selçuklu Zamanında Türkiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1984.
- Turan, Şerafettin. "Bayezid II". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 5/234-238. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1992.
- Tüfekçioğlu, Abdülhamit. "Amasya'da Sultan II. Bâyezid Câmii Kitâbelerinin Hattatı Hakkında Bir Tespit". *Derman Armağanı/ Derman Festschrift*. ed. İrvin Cemil Schick. 553-568. İstanbul: Sabancı Üniversitesi, 2000.
- Unat, Yavuz. "Pusula". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 34/363-364. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Kitabeler (Tokat, Niksar, Zile, Turhal, Pazar, Amasya Vilayeti Kaza ve Nahiye Merkezlerindeki Kitabeler)*. İstanbul: Maarif Vekaleti, 1927.
- Ünal, Sadettin. "Kâbe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 24/14-21. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

- Vâzih Efendi, Mustafa. *Amasya Fetvâları ve İlk Amasya Şehir Tarihi: Belâbilü'r-Râsiye fî Riyâz-ı Mesâili'l-Amâsiyye*. ed. Ali Rıza Ayar - Recep Orhan Özel. Amasya: Amasya Belediyesi, 2011.
- Yasar, Abdîzâde Hüseyin Hüsâmeddîn. *Amasya Tarihi*. ed. Songül Keçeci Kurt vd. 12 Cilt. Amasya: Amasya Belediyesi, 1. Basım, 2022.
- Yavaş, Doğan. “Yeşilcami Külliyesi”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/492-495. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Yekta Demiralp. *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri(1300-1500)*. Ankara: TC Kültür Bakanlığı Osmanlı Eserleri, 1999.
- Yetkin, Suut Kemal. “Beylikler Devri Mimarisinin Klasik Osmanlı Sanatını Hazırlayışı”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* IV/III-IV (1955), 39-43.
- Yüksel, İ. Aydın. *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid Yavuz Selim Devri (886-926/1481-1520)*. 5 Cilt. İstanbul, 1. Basım, 1983.
- “İntifa Hakkı”. *Türk Hukuk Lügati*. 162. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1991.

3. İNTERNET KAYNAKLARI – ONLİNE ARŞİVLER

Alman Arkeoloji Enstitüsü Dijital Veri Tabanı;

<https://arachne.dainst.org/entity/1947344?fl=20>

<https://arachne.dainst.org/entity/9079/image/458657>

<https://arachne.dainst.org/entity/1947503/image/1947503>

<https://arachne.dainst.org/entity/1947502/image/1947502>

<https://arachne.dainst.org/entity/1947506?fl=20>

<https://arachne.dainst.org/entity/1947355/image/1947355>

<https://arachne.dainst.org/entity/1947501/image/1947501>

<https://arachne.dainst.org/entity/1947500/image/1947500>

<https://arachne.dainst.org/entity/1947353/image/1947353>

T.C. Amasya Valiliği Resmî Web Sayfası; <http://www.amasya.gov.tr/cografi-konum>

Europeana Collections: Avrupa Dijital Eserler Platformu;

https://www.europeana.eu/en/item/126/https_www_searchculture_gr_aggregator_edm_travelogues_000116_http_3A_el_travelogues_gr_item_php_3Fview_3D60730

The Library of Congress Arşivleri; <https://www.loc.gov/item/2004672921/>

<https://www.turanakinci.com/portfolio-view/beyazit-sultan-ii-beyazit-turbesi/>

The J. Paul Getty Müzesi Dijital Arşivi;

<https://www.getty.edu/art/collection/object/108PZK>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı-Türkiye Kültür Portalı Projesi;

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/amasya/gezilecekyer/amasya-arkeoloj-muzes>

Diyamet

TV

YouTube

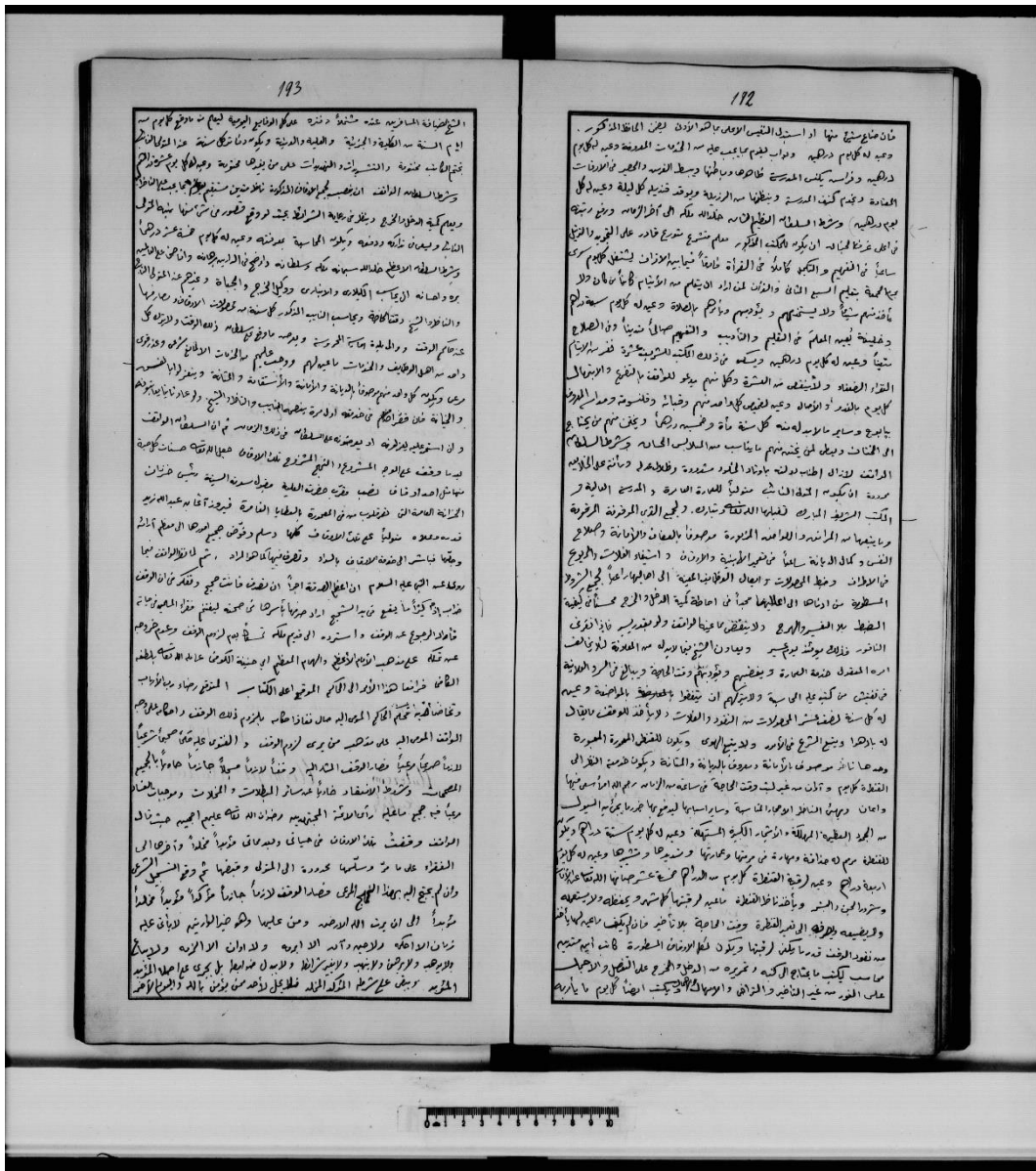
Sayfası;

https://www.youtube.com/watch?v=GTF6VxUtGhs&ab_channel=DiyametTV

TTK Tarih evirme Kılavuzu; <https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/>

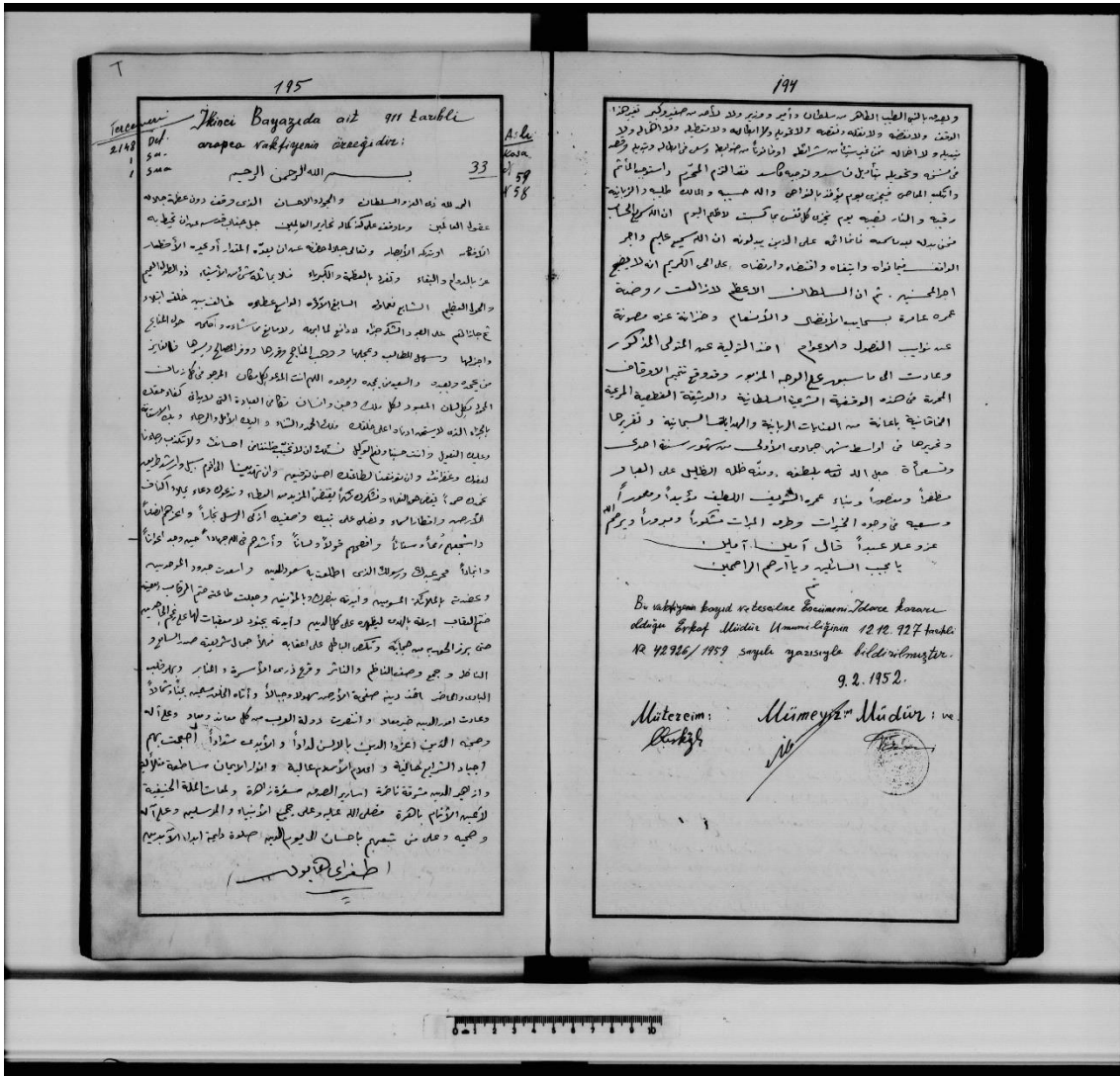
8. Amasya Sultan II. Bayezid Vakfına Ait 901 Tarihli Arapça Vakfiyesinin Örneği
(Defter No: 2113; sayfa 192-193)

فان صلح شيخنا منها ارسل اليه القيس اوفى بالقران من المظالم المذكور
دعي له كالم دله ودار بغير ما يمس على من الديات المقتضية دعه كالم
دله ودار بغير ما يمس على من الديات المقتضية دعه كالم
العمارة ودار بغير ما يمس على من الديات المقتضية دعه كالم
في اهل غرضنا لانه ان يكون ملكه الكفر علم منسوخ فاد على الفجر والفتن
سائياً في الغنم والكلب كما في القران فانما في الغنم ما كان ولا
في الغنم ما كان ولا في الغنم ما كان ولا في الغنم ما كان ولا
وخلية لغير العلم في العلم والادب والعلوم صالاً في العلم
شياً دعيه له كالم دله ودار بغير ما يمس على من الديات المقتضية
القران الصفة والذخيرة من المشرق وكل من يرضى بالدين والدين
كالم بالقران والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية
بابير وسائر ما يمس له من مائة وعشرين رطلاً ويقدم من مائة
في المقاتل ويصل من يخدمهم ما ياسب من المراسل المارة في العلم
المقتضية في العلم والادب والعلوم صالاً في العلم والادب
سورة الزكوة من المشرق والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية
والمسجد في المشرق والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية
القران الصفة والذخيرة من المشرق وكل من يرضى بالدين والدين
كالم بالقران والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية
بابير وسائر ما يمس له من مائة وعشرين رطلاً ويقدم من مائة
في المقاتل ويصل من يخدمهم ما ياسب من المراسل المارة في العلم
المقتضية في العلم والادب والعلوم صالاً في العلم والادب
سورة الزكوة من المشرق والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية
والمسجد في المشرق والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية

التي هي في المشرق والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية
القران الصفة والذخيرة من المشرق وكل من يرضى بالدين والدين
كالم بالقران والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية
بابير وسائر ما يمس له من مائة وعشرين رطلاً ويقدم من مائة
في المقاتل ويصل من يخدمهم ما ياسب من المراسل المارة في العلم
المقتضية في العلم والادب والعلوم صالاً في العلم والادب
سورة الزكوة من المشرق والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية
والمسجد في المشرق والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية
القران الصفة والذخيرة من المشرق وكل من يرضى بالدين والدين
كالم بالقران والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية
بابير وسائر ما يمس له من مائة وعشرين رطلاً ويقدم من مائة
في المقاتل ويصل من يخدمهم ما ياسب من المراسل المارة في العلم
المقتضية في العلم والادب والعلوم صالاً في العلم والادب
سورة الزكوة من المشرق والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية
والمسجد في المشرق والقران دعه بغير ما يمس على من الديات المقتضية

9. Amasya Sultan II. Bayezid Vakfına Ait 901 Tarihli Arapça Vakfiyesinin Örneği
(Defter No: 2113; sayfa 194)

2. Sultan IV. Mehmed'in Amasya'da Sultan Bayezid Han Camii ve İmaretinde zelzeleden dolayı oluşan hasarın keşif ve tamir işlerinin seferden sonra yapılmasının uygun olacağı hususunda Darüssaade Ağası Abbas Ağa'ya yazdığı hatt-ı hümayunu. (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Evrak- TSMA.E 2445/23)

صفحة نون مائة وخمسة عشر

سنکه دارالسعادة ثم اغاسی اولان عباس اغاسی خط امیر عباس آقاسی
معلومی اولسون که حال اکر کار ولت ایامه کوندر بیک تلخیص که اجداد اجداد
فره و ساشیان مرحوم سلطان بایزید خانک اماستیة واقع جامع شریف و از تلوی
بامر الله تعالی زلزله عظیمه دن منهدم اولمیش کشف ایتمدرب بنا و ترمیم اولغاسی
استندان ایلمش سن حجت و دفعه هبت منظور هانیم اولدی و قاف خل تنده حوجه کلان
بو مقوله اهتمامکن غایت خط ایتمشدر و حور دار اوله سن لکن شمد سن سفرا و قاف
هم وقف مساعده سی اولما غله تأخیر من مقول کور مشمد انشا الله تعالی
فرمان و احسان صادر اولدق اول خلی ایام دولتق ابادان اولور همان سن
خیر و خدامتین مأمور اولغکن اوزر و رضای شریف خصیلنه سعید کمال اولمیش

TSMA-E 529/88

TSMA.E.0521

3. Amasya'da depremde zarar gören Sultan Bayezid Camii'nin vakfın gelirlerinden ve tedarik edilecek gelirlerle tamir ettirilmesi. (Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı – TSMA.E.0781)

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

۵

صفاها قوامی صید علی اللہ
محمد علی محمد علی محمد علی
الحجی لولہ زمانہ وکرہ حال برید
کریلوہ

سنہکے حالبا دارالسعادہ تم اغایو اولان عباس غلبہ جہا اولون
سعادہ غزو تم وصولند معلومک اولسونکہ ورمہ و مغفورہ سلطان
بایزیدخان علیہ الرحمہ والعتقان حصرتدینک امانتہ دہہ واقع بنا
ابلدوک جامع شریف و عمارت عاومہ کتبک منند قدم واقع اولان
زلزلہ کبیرہ بعض برلری خرابہ اولور منہلہ اولان برلرک نغین محتاج
اولور و معلوم ملک اتم اولدقہ انکی سنہ مال و قفدن حاصل اولان
انجہ خنڈ اندورمک بایندہ فرمان ہلور صا در اولندک انکی سنہ دیال
وقفدن انجہ اولور کسبہ حاصل اولور و جامع منبدرک نغینہ ذبا و انجہ
لازمہ اولغله حلا ہا برتم و مردہ کد کہ انکی سنہ دخی وقف مغفورہ مقاطعہ
سندن حاصل اولان انجہ دخی ادخار اندر دہ سن دودن سنہ دہ سیکان
کسبہ بہ فرید انجہ حاصل اولور و مغورنہ دخی جناب اللہ فلاح در ہر حال
بریدن ندرکی کوریلور شریلہ معلومک اولور فرمان ہا در تک احرا سنہ
وقت نام و سبغی اہتمامہ انہ سنہ

TSMA-E 781/32

TSMA.E.0781

8. Amasya'daki Beyazid camii avlu duvarı ile bazı müştemilatının yol genişletilmesi nedeniyle yeniden düzenlenmesi - 1

AMASYA VILAYETİ

9141 938

هردم محترم بک اندی ؟
 ذیلی رحماندر عرضہ صورت ایہہ تہکم ایچون محبور و قضا رزم
 عفو جو سنا تازی صاحبہ رزم
 وقتی کونہ اول اما سجادہ بایر بر دینم بارکہ بولوار درازید
 توسطتہ تہرم کورونہ ن فقط لردن برین بقصدت ایہہ ن
 سلطان بایرید جامعہ اولو دیواری ایہہ ضابطہ فلاسنتہ اعظم
 آتہ ، اصغر کی اوج سزہ کدی قلمی سزہ وار اولان ششورک
 دور دور وسطی مقصدہ و سزہ بایرید تہقرانہ تہقرانہ برقرارات
 ایہہ ہوا تہری عرضہ اشتمم

کی رتبہ نہ 998 تاریخ و 21 اول دیواریان بوزیر اتمزادہ
 وضعیتیتون ایہہ عرضہ بک عرضہ اشتمم ایچون بولوارہ
 زان دولتمندری تکرار تہقرانہ اشتمم
 بالکل شوقظہ بک بکسرت وقتلری حکایتہ اشتمم کہ بایر دیواری
 اون سزہ کسینکندہ [2500] سزہ اولو تہقرانہ کی بارکہ بولوارہ
 سترک اولو تہقرانہ کدی شیل ارمینک کنا سزہ کنگدہ در
 بولک توسطتہ ارمینہ طرفیند انجان بوقدر ہوتکہ ذاتا
 عیوقہ دار اولان ارمینہ یا نا نا قات بر قات دہا دار تہقرانہ دیک
 طغیان زمانندہ سترک صور استیلا نہ معروضہ قاطبلاستہ
 بک سزہ سزہ در تہقرانہ اولو تہقرانہ
 تہقرانہ بولک تہقرانہ بولوارہ انا مقابلی طرفندہ ک سزہ بولوارہ
 تہقرانہ اشتمم ایچون بولوارہ تہقرانہ اشتمم
 کون بایرید طامعندہ حالہ قاتلہ 165 سزہ طولندہ و 46 سزہ
 طرغندہ کتہ تہقرانہ وار دہ بزم آقوہ استہ دیکر کوهک بایرید
 بوقدر دیواری اجہ بولوارہ اولو تہقرانہ بولوارہ اشتمم تہقرانہ اشتمم
 واضعندی اولو تہقرانہ کدی قلمی سزہ دن 25 سزہ اشتمم تہقرانہ اشتمم
 مقصدتہ تہقرانہ اشتمم سزہ کنگدہ تہقرانہ معارف و کائنات سزہ

شماره کا 2 + 1 192 317 8 19

9. Amasya'daki Beyazid camii avlu duvarı ile bazı müştemilatının yol genişletilmesi nedeniyle yeniden düzenlenmesi - 2

- 2 -

AMASYA VİLİYETİ
Mühür

1 / 1 93

بى نورلو اكلانه مورس . او نرطه ايدورلكه توسيع طراره
بجمله تامين و صهارى برابره اولون بايزيدى قىمتلىك شىءلر
اصلى سندن برابره يى يقينه استورس . قارى ، اصلا
مورس برسى يوقس . اكر بويه برستت اولسا ايدى توكلماغ
اولونه . اذلا ولاشيك وظيفه سى . يوق تقدير ايدورم .
بياب كرو هليك استه ديك سى . ضراب رنجه ديوارى لغز اولور
ديوارى ايدى مورديوارك استغنا نده ك حوره ضراب ورديار
برابرسى نون سيق برش رطه .
يوقلده برار ديوارى و آيى ندى و صا اي نكله و نكر .
بايد بر موعه وظيفه سى ده اولورس و آيورس .
اكر بويكا بويه اولمازسا و نه ائلى بيك مشورس و نه طولنه اولونسه
سده عرضنه مانجان باركه بولور . بارنه جايمنده اركنه
سزمنه كنىككته قائله مكرم اولدقده .
اولورسده اصلا ايدورم بولور ايدى آيى ندى موند و كورده
هر مورس و سيقكته و ناردوست آلام ائلك نظرده هرت و
نكس ايدى قايىلده مفته ايدى اركنه . اما سارده ائلك دفعه
باشقيا ن برامه . هر كنىك . يوق دار و كورس بر سيب نوزندن
عالمه اولورس و آيى ندى ائلى ايدورم و بولور دن
اصلا . ائلى نكر بولور بولور باركه طاشيك بولور كنىلر نده
بوسه بره نكله نيمه سى صرت رتاسفده قايىلده لاييه
برمانت بولور .
يوق قورس لطفقا . نظاره كرى استعام ايدورم . و بولور
ايضا مات كمان و نكله ناضد ككته ستر صله رتاسفده ايدورم .
كورولورس مهندس و با معمارلوك اما سارده بران اذن كورنده رطه
رطه ندره رها تفقيقات بايد بر سى و لالت بولور
- مابيره ، كورس نده و ك و صا نيندر بر موعه و تقدم ايدورم افغ
اما سار و لى

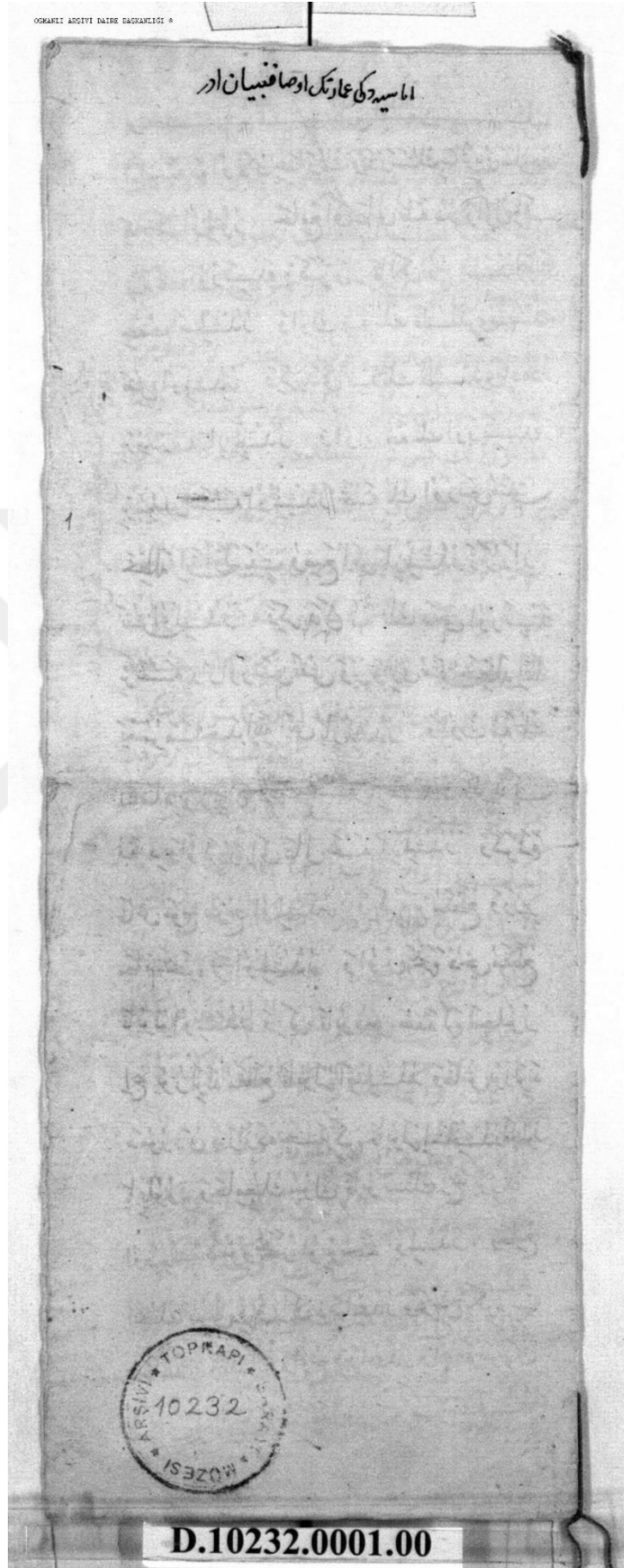
Galat Arşivi

030	10	192	317	8
-----	----	-----	-----	---

T.C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞIVI

20

10. Amasya'da vaki imaretin evsafını beyan eder belge – 1 (B.O.A., D.10232)

بوتفص
 اما سیه ده اولان عمارتک و مدرستک بالترین بیارینه
 که ذکر اولور جامع اکی عالی ثبه دز و اول اکی
 ثبه تک اورتینده بکمز و از قالکی اوج دیگدن ایینه
 حنت اصلیشدز و اول ثبه تک ثلثقلری مقررشد
 نقش اولیشدز و کهدکی ثبه تک ثلثقلری مقررشد
 برده شمه یارلیشدز و اول ثبه تک اورتینده
 بزبیک شمه اولیشدز شمه تک اورتی مشقی
 خطله اراکلیت وضع ایی یارلیشدز و پرواز
 نقش اولیشدز و کهدکی ثبه تک دخی اورتینده
 بز شمه و اورتی نقش و پروازی مشق خطله انما
 بعمر مساجد الله ایی یارلیشدز و اول ثبه تک
 اشعار دیوار لینه دنت شمه یارلیشدز و کهدکی
 ثبه دیوار لینه اکی عالی شمه یارلیشدز و کمره
 ماش موج طرح اولیشدز و کمر بزم قطع و وزیر
 جام پنجه کز اولیشدز و اون پنجه دخی مقطع
 قابول اولیشدز و اکی قابودخی صغه کز اچلور
 ایچ یوز لینه مقطع قابول اصلیشدز و ماش یوز لینه
 دموردن دوازده چنبر کز قابول اصلیشدز اچلور
 یا بلور و جامیک بیوک قابوسنک ایچ یوزنده
 اوزرنده دمور حجر لوی بر صغه اولیشدز و جمیع
 ایچنک طوبی قری اکی ذراعده و عرض یکرم بزم
 ذراعده و قد انور اوج ذراعده و آنی زمردن
 محراب اصلیشدز مقررشدز و منبر اصلیشدز

آن زمردن ساده کلهو کاری و قابوس دخی آنی
 دندز دخی کزه قارلیشدز اچلور یا بلور و یوز لینه
 اوج زنجیر اصلیشدز قنادیل ایچون هر ثبه ده
 اوج در این اولیشدز و زو و عمارت که طوبی
 الی ذراعده و عرض طوقوز ذراعده و الی زمرد
 ند و ردنک اولیشدز و باشلری مقررشدز و قری
 مذکورن تک کمر لری حفتلوروز و دز کزه کمر کینک
 پرواز لری شقی کز اشلوب یشم طاش کیشدز
 و پنجه آرشولری مثلک روی بیرق رسم اولی
 کند اولیشدز و نقش داین سنه کلودار قری
 ماش کیشدز و نقش اوزرنده بز کتبه اولیشدز
 بزمتاره دن بزمتاریه و از بجه اناختنا سور می شقی
 خطله یارلوب قارلیشدز و ننه عتبه انی مقررشد
 پیش قو مقرر نص اصلیشدز قابودر گاه که منبر
 اشلیشدز اوج بیوک اوین سی و از و اون سکه
 کرجک آوین سی و ازدر و عمارت دیوار تک
 قالکی اوج ذراعده و دنت تاختانه اولیشدز
 دیوار لرندن غیر ایچلری تک طوبی و عرض سکه
 ذراعده و اکی صغه که تاختانه کز اولینه دز
 طول لری و عرض لری طوقوز ذراعده
 و اکی متان اولیشدز بری کوله و بری شانزده
 لوطوغنق دز و عمارت اوکنده بر عالی
 شانزده و ان اولیشدز که حوضنک طبری
 سکه ذراعده و جتاغنک طبری اکی ایچ
 ذراعده و مدرستک درس خان لری تک

و درگاه ثبه مقرر شد
 و درگاه ثبه مقرر شد
 و درگاه ثبه مقرر شد

D.10232.0001.00

OSMANLI ARŞİVİ DİJİTAL BAKARLIĞI

طوبى وعرض اون دزدن ذراعند و قد يكبرم بر ذراعند
 و اون يدي حجر و بر معيد صفة هي اولشدر كه
 طولري وعرضلري بيتر ذراعند و حجر اناك موش
 اون آلت يك پان طاش درك دز و اوزر لرند
 تولوس يابليشدر و حجر اناك اولكلري سكل و بليشدر
 و اوزر سندن بر شادروان اولشدر و اوج حجر
 خلا و بر طهارت خانه كه ايچند بر لوله صواق
 جمله حجرات و درس خانه يكري ثبة دز
 و طبعه خانه نك طوبى وعرض اون دزدن ذراعند
 و مطبخك طوبى اون سكر ذراعند و عرض اون
 دوت ذراعند و اوزر سندن اكي درك واقع اولشدر
 در كلر و ك بر طرفند اوج ثبة اولشدر و اوجاق
 ايچون ديكري اچقدز اما در جكلر اوزر ثبة
 جكلر اولشدر و بر طرفنه اول اوج ثبة اوزر
 تولوس اولشدر و اكي دخي مسافر اوجقلري
 اولشدر و هر بر قرعانه باشقا بر لوله صواق
 و كيلر نك طوبى وعرض اون اناك ذراعند
 و ايچند بر اناك اولشدر بيش كوزلوي اكي بروج
 ايچون و اوج كوزي غير هواج ايچون و فونك
 طوبى اون آلت ذراع وعرض اون دوت ذراعند
 و ايچند بر اناك اولشدر اكي كوزلو و اوجاغي
 ايچند بر لوله فونشدر قرعانه صواق
 و اخر نك دخي طوبى يكري دوت ذراعند
 وعرض اون آلت ذراعند و قاپوسي اوليند بر حشه
 اولشدر مسافر اتن صور من ايچون و محليته
 دخي

كفايت ادر و مطعمه خانه او كنده بر شادروان اولشدر
 طلبة طعام دن حججه صواحب آلن يومن ايچون
 و مطعمه خانه نك و مطبخك و كيلر نك و فونك
 و اخر نك اوكلر نك اوزر نك پان طاش درك و
 اون اكي ثبة رويش اولشدر و معلم خانه نك
 تا نخا نسي طوبى وعرض اون ذراعند و طشره صفة
 سبك طوبى اون ذراع وعرض سكر ذراعند
 و عمارت و مدرسه تمام فوشون ليشدر و باقي
 مطعمه خانه و مطبخ و كيلر و فون و اخور و
 معلم خانه فوشون ليشدر فوشون بهايه
 حقد غيچون و مطبخ ادر نك بر اوزر يابليشدر
 اودون فومق ايچون دوت بلك بون مقدار
 اودون الوز و بر اوزي يابليشدر ممتاسلن
 فومق ايچون و بر اناك يابليشدر اريه فومق
 ايچون اوجيوز مذاربه الوز و بر اناك دخي
 يابليشدر كندم ما ايچون يوز اللى بعدناي
 الوز و بيون شادروانك اياغنه دوت حجر
 خلا يابليشدر هر بر نك بر لوله صواق طهارت
 ايچون و عمارت حويلينك طوبى اوج يوز
 اللى ذراعند وعرض اكيوز اللى ذراعند
 و اكي سد دخي اولشدر كه بري قسلة طرفند دز
 قالكى بر ليجق ذراعند و طوبى اوجيوز اللى ذراعند
 و بر سد دخي ازمق كنانر نك اولشدر قالكى اكي
 ذراع و طوبى اوجيوز بيش ذراعند

D.10232.0001.00

4

وَحَوْلِي دِيوارِ نِك دَوَرِ كِم يَابِلِشْدُزِ سِيكِ اِكِيوَرُ
 ذِرَاعِدُرُ وَاِزْمَقِ كِنَارِنَهْ اَوْلَانِ هِيوارِ نِك اَوْرِنَهْ
 يُونَهْ طاشِ دُشْمِشْدُزِ اَدَمِ اَوْتُوْرَمَقِ اِيچُونِ
 وِعِمَارَتِ اَوْكِنَهْ اَوْلَانِ حَوْلِ نِك دُرْتِ قَابُوسِي اَوْرِنَهْ
 اِكِي اِزْمَقِ طَرَفِنَهْ وَيَرِي شَهْرِدَنِ يِكا وَيَرِي كُوتِ
 مَدْرَسَهْ دَنِ يِكا دُرُ وَيَرِ قَابُوسِي مَطْبَعِ اَرْدِنَهْ اَوْلِشْدُ
 اَرِيَهْ وِبُعْدَايِ طاشْمَقِ اِيچُونِ وِعَيْرِي اَسْبَابِ دُخِي
 اَوْلْدُ عُنْجَهْ اَوْلِ قَابُودَنِ اِشْلَرُ وِمَدْرَسَهْ نِكِ
 وِعِمَارَتِكِ وِمَطْبَعِكِ اَوْكِي وَاَرْدِي بَرَابَرْدُزِ شِيْلَهْ
 كِهْ اِيْتِ طَوْتُلْسَهْ يِرِزْمَقِ زِيَادَهْ يَا اَكْشِكِ اَوْلِشْدُ
 وِعِمَارَتِ اَوْكِنَهْ يِرِ قَابُودَنِ يِرِ قَابُويَهْ وَاِرِنَجَهْ يُونَهْ طاشَهْ
 قَالِدِيمِ اَوْلِشْدُ دُرْتِ ذِرَاعِ اَبِي وَاَوْجِ يُوْرُ اَللِخْرَاعِ
 طَوْلِدُرُ - وِدَرْكَاهْ اَوْكِنَهْ هَزْدِرِكِ مُقَابَلِسِنَهْ بَرُزِ
 سَرُوَاغِي دِكَلِشْدُرُ وِشَادِرُ وَاَلِكِ دُرْتِ طَرَفِنَهْ
 دُرْتِ سَرُورِ دِكَلِشْدُرُ وِتَسْبِيحِ اَغَاچَلَرِي دِكَلِشْدُرُ
 وَاِزْمَقِ كِنَارِنَهْ قَوَاقِ اَغَاچَلَرِي دِكَلِشْدُرُ كُوتِ اِكِي
 اَوْلِ طاشِ دُشْمِشْ دِيوارِ اَوْتِسِنَهْ دُشَرِ وِتَبِيلَهْ
 طَرَفِنَهْ اَوْلَانِ بَاغْچِيَهْ يُوْرُ اَوْتُوْرُ اَشْلَهْ دِكَلِشْدُرُ
 وِمَدْرَسَهْ اِيْلَهْ عِمَارَتِ اَرَامِي دِرْمَهْ اَوْلِشْدُرُ
 وِعِمَارَتِ اِيْلَهْ مَطْبَعِ اَرَامِي دِرْمَهْ اَوْلِشْدُرُ وِمَطْبَعِ
 اِيْلَهْ اَنْبازَلَرِ اَوْكِي دِرْمَهْ اَوْلِشْدُرُ وَاخُوْرُ قَابُوسِي
 حَلَايَهْ وَاِرِنَجَهْ دِرْمَهْ اَوْلِشْدُرُ
 حَوْلِي اِيچِنَهْ اَنْ كِرْمَاسِي اِيچُونِ
 غَايَشَهْ مَضْمُونِ
 وِتَحْفُوظِ دُرُ

3

D.10232.0001.00

14. Sultan IV. Mehmed'in Amasya'da Sultan Bayezid Han Camii ve İmaret-i'nde
zelzeleden dolayı oluşan hasarın keşif ve tamir işlerinin seferden sonra
yapılmasının uygun olacağı hususunda Dariüssade Ağası Abbas Ağa'ya yazdığı
hatt-ı hümayunu. (T SMA.E/244)

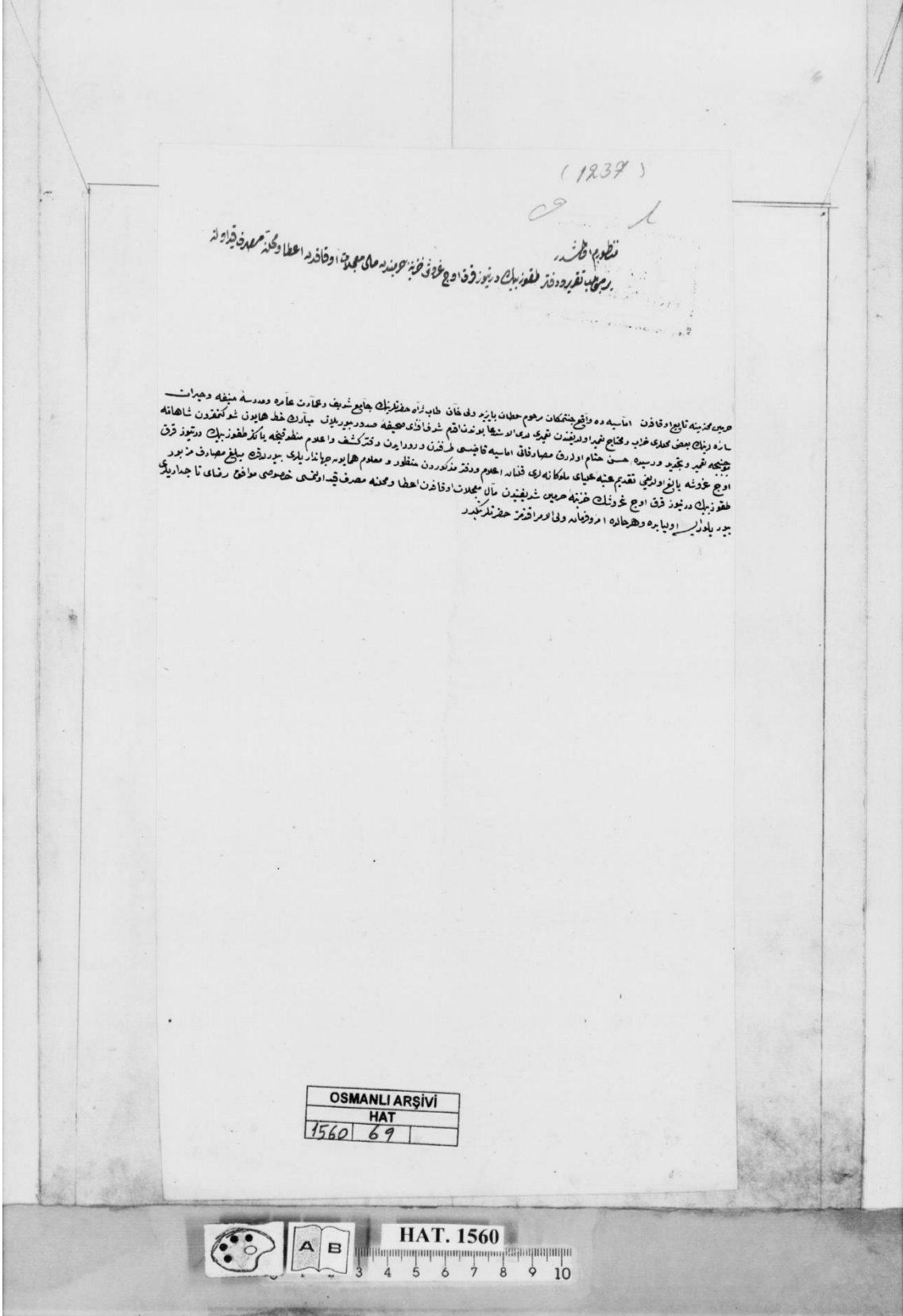
صحت یونجه صبح عمل لمانه

سنکه دارالسعادتم اغاسی اولان عباس اغاسن خطما اولون عیاشی و عیاشی
معلومک اولسون که حالار کار و ولت ابامه کوندو بیکان تلخیصکه اجدا اولجا اولون
فره و ساشیان مرمر سلطان بایزید خانک اما سنیة واقع جامع شریف و عمارتاری
بامر الله تعالی زلزله عظیمه دن مشهرا اولغین کشف ایتمک بنا و ترمیم اولغاسی
استندان ایلمش سن حجت و دفعه هفت منظور هانوم اولدی اوقاف خلد مندر وجوده کلان
بو مقوله اهتمامکن غایب خط ایتمشدر بخوردار اوله سن کن شده سفر اوستی اولوب
هم وقتک و ساعتی اولانغله تلخیص منقول کورمشدر انشا الله تعالی
فرمان و احصا نم صادر اولدقل اول دخایام دولتقل ابادان اولور هان سن
خیر و خلد ما نمن مأمورا اولغک اوزر و رضای ترمیم تحصیلنه سعید کمالی اولدی

T SMA-E 529/88

T SMA.E.0521

15. Haremeyn Evkafı'na tabi olup Amasya'da bulunan Sultan Bayezid Han Camii, İmaretı, Medresesi ve hayrat-ı sairesinin tamirat masraflarının Haremeyn Hazinesi'nden tesviyesi (B.O.A. HAT: 1560-69)

16. Amasya'da kain Sultan Bayezid-i Veli Vakfı camisi ve imareti için gerekli zeytin yağı ile sair levazımâtın tedariki. (TSMA: 1162-71)

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

۲۶۴
۸۷۶

و چه تحریر فرمود بود که
نصفه دین عربی محترمیده اولی او قافون اعلییه ده واقع مرحوم و مفوض سلطان باریز
ولی صبی تر آه او قاف شریفه جامع شریفه ایقاد قنادیل ایچون ایتقنا ایرن و غن
ذیت و عمادت عامر ایچون ایتقنا ایرن عسل صغیری وقف فرمودتوسلی تبرادر
کاج یتلک طرفت باکو کاله بو طرفه و غن ذیت باذر کاندن غنلو کاج سبیل
وقف فرمود ایچون اخذ اولتک کره و غن ذیت و کره عسل مصفی بهار نزن باکو ده نکر
یا کز سز یوز تیش الی غوش صقوز باده به بالغ اولتک خنوبله ایچون اول
ماه ذی کفده اشرفه غن ندر یوز سکه برکون و عده تمامده ادا ایله اوزده و عده
واجب کوا و لوزم کفها دیندر ان شاء الله تعالی و نیم اولون مبلغ فرمود و عده
ختمنده فرمود کاج سبیله اقبایه تمامًا ادا و نسیم اولتک بینه و برکون مشهور بود
نکر کیر و دوشه الی غن ذیت

عمر
محمد
عبدالله
محمد

TSMA-E

1162/71

TSMA.E.1162

ÖZET

DÖNMEZGÜÇ, Elif Nur, Belgelerle Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi, Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Abdulkadir DÜNDAR, 193 s.

Anadolu’da en erken tarihli örnekleri XII. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenen Artuklu Beyliği Dönemi’nden Osmanlı Devleti Dönemi’ne kadar inşa edilmiş külliyelerden biri olan ve XV. yüzyılın son çeyreğinde Sultan II. Bayezid’in tahta çıkışının ardından Amasya’da inşa ettirmiş olduğu Amasya Sultan II. Bayezid Külliyesi ve bünyesinde yer alan yer alan yapıların inşasından günümüze tarihsel süreçlerini ulaşılabildiğimiz belgeler ışığında ortaya koymaya çalıştık.

Sultan II. Bayezid Külliye’sini oluşturan günümüze gelebilmiş cami medrese, imaret, muvakkithane, Şehzade Osman Çelebi Türbesi, şadırvan ve bugün mevcut olmayan külliye bünyesinde inşa edilmiş olan sıcak su sebilleri, kar sebili, ikinci bir şadırvan tespit edilip, külliyenin vakfiyesi ve arşiv belgeleri ışığında incelenmiş ve bu yapıların Osmanlı mimarlık tarihi içerisindeki yeri ve önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

DÖNMEZGÜÇ, Elif Nur, Amasya Sultan Bayezid II Complex in the Archival Documents, Advisor: Prof. Dr. Abdulkadir DÜNDAR, 193 p.

One of the complexes built in Anatolia, whose earliest examples date back to the first quarter of the 12th century and were constructed from the Artuqid period to the Ottoman period, is the Amasya Sultan II. Bayezid Complex, which was built in Amasya after Sultan Bayezid II's ascension to the throne in the last quarter of the 15th century. Through the documents we have been able to obtain, we have attempted to shed light on the historical processes of the construction of the structures within the complex.

The Amasya Sultan II. Bayezid Complex, which consists of a mosque, madrasa, imarat, muwaqqit (timekeeper's house), the tomb of Shahzadah Osman Çelebi, fountain, and the no-longer-extant hot and cold-water fountains, a snow fountain, and another fountain, has been studied through its waqfiyyah and archival documents and analyzed to reveal its place and importance within Ottoman architectural history.